

**ART LIMES**  
BÁB-TÁR XLIX.

**2024.6**

TATABÁNYA



## TARTALOM/CONTENTS – 2024/6. SZÁM – II. RÉSZ

Az Art Limes (Báb-Tár XLVIII.) 2024/5. szám folytatása

### 3. II. KARAKULIT-FESZTIVÁL / THE SECOND KARAKULIT FESTIVAL

- 81 Sánta Yvette: Árnycsokor a vásznon.  
Beszélgetés Gaga Rizkyvel, Fabrizio Montecchivel és Drew Colbyval  
| *Shadows on the screen. In conversation with Gaga Rizky, Fabrizio Montecchi and Drew Colby*
- 95 Csató Kata: Beszélgetés Ramachandra Pulavarral & Rajeev Pulavarral, Tadeusz Wierzbickivel  
| *Conversation with Ramachandra Pulavar & Rajeev Pulavar, Tadeusz Wierzbicki*
- 105 Páll Gecse Ákos: Bábos rövidfilmek a Karakulit fesztiválon  
| *Puppet short films at the Karakulit Festival*

### 4. KITEKINTÉS / OUTLOOK – ÁRNYSZÍNHÁZI ELŐADÁSOK / SHADOW THEATER PERFORMANCES

- 115 Natchav / zenés árnyszínházi előadás. Les ombres portées / Árny-hordozók  
| *Natchav / musical shadow theatre performance. Les ombres portées / Shadow bearers*
- 121 Marek Waszkiel: Fénykutak. Tadeusz Wierzbicki előadása  
| *Sources of light. Tadeusz Wierzbicki's performance*
- 125 Nánay István: Árnyszínházi demonstráció. Hamupipőke a Budapest Bábszínházban  
| *Shadow theater demonstration. Cinderella at the Budapest Puppet Theatre*

### 5. KITEKINTÉS / OUTLOOK – FESZTIVÁL

- 133 Kuthy Ágnes: De miért van itt ennyi unikornis?  
Beszámoló a nemzetközi árnyszínházi fesztiválról  
| *But why are there so many unicorns here?  
A report on the international shadow theatre scene*

### 6. KINCS-TÁR / TREASURE CHEST

- 153 Nemzetközi Árnyszínházi Centrum. Árnyszínházi Múzeum és Fesztivál, Schwäbisch Gmünd  
| *International Shadow Theatre Centre. Shadow Theatre Museum and Festival, Schwäbisch Gmünd*

### 7. SZEMLE / REVIEW

- 157 Az Árnyszínház I–V. című könyvsorozat. Részletek a kötetek előszavaiból  
| *Shadow Theatre I–V. Excerpts from forewords of the five volumes*



NEMZETKÖZI  
**ÁRNY-JÁTÉK**  
FESZTIVÁL & KIÁLLÍTÁS  
2023. ÁPRILIS 19-23. PÉCS

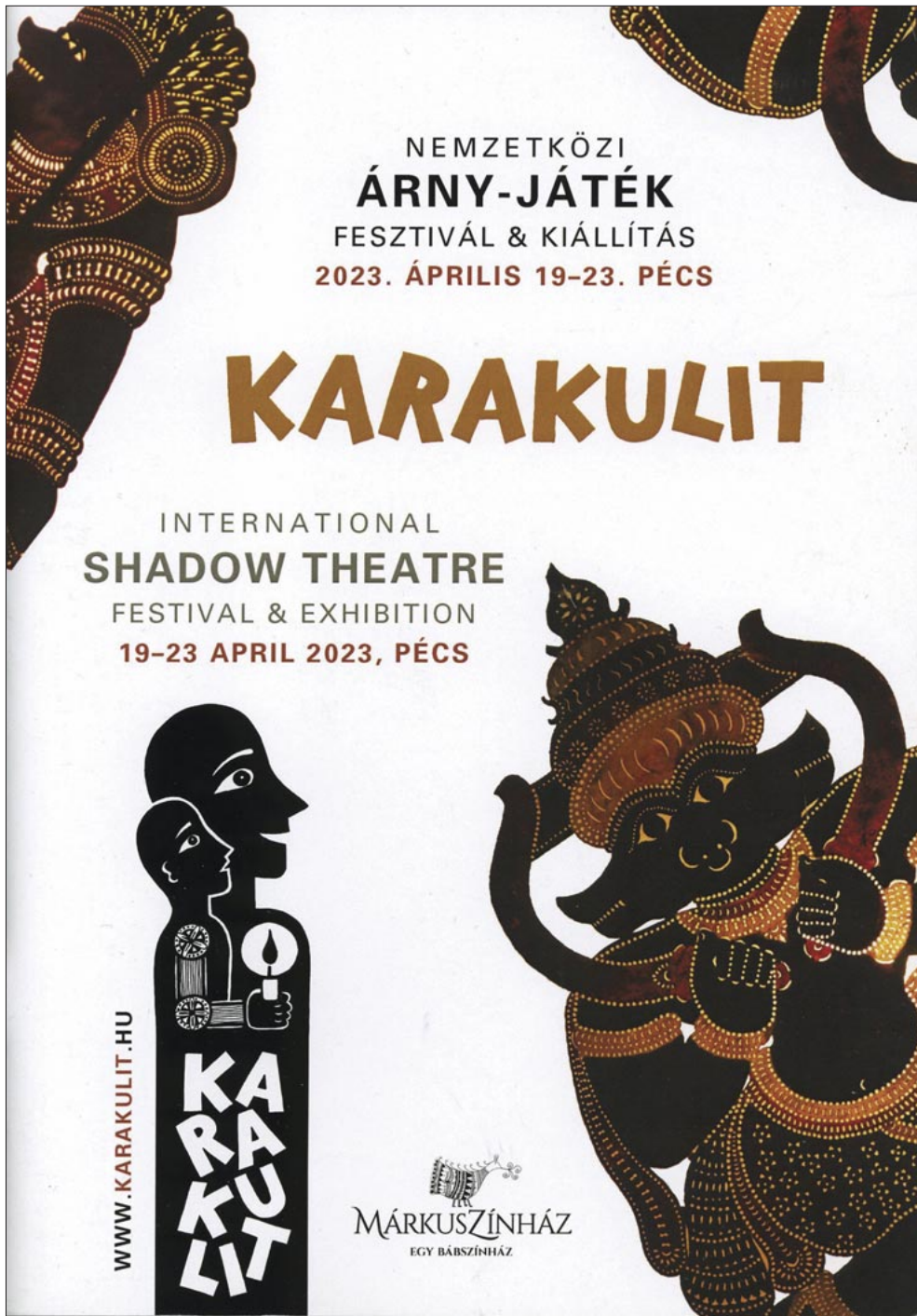
# KARAKULIT

INTERNATIONAL  
**SHADOW THEATRE**  
FESTIVAL & EXHIBITION  
19-23 APRIL 2023, PÉCS

[WWW.KARAKULIT.HU](http://WWW.KARAKULIT.HU)



  
MÁRKUSZÍNHÁZ  
EGY BÁBSZÍNHÁZ





AZ ART LIMES (BÁB-TÁR XLVIII.) 2024/5. SZÁM FOLYTATÁSA





## ELŐSZÓ

2023. április 19–23. között a 10. Színházi Olimpia keretében, a Bábművészeti Világalkotó részeként – 2017 után – újra megrendezésre kerül a **Karakulit Nemzetközi Árnj-Játék Fesztivál a MárkusZínház** szervezésében, Pécsen.

Az árnyszínház jelles képviselői a világ különböző pontjairól, összesen **12 országból** érkeznek hozzánk, hogy tradicionális vagy kortárs előadásukat bemutassák a pécsi közönségnek.

A fesztivál **értéktörző és értékteremtő** szándékkal valósul meg, megmutatja az árnyszínház kultúrájának történeti vonatkozásait, valamint **inspirálja a résztvevők kreativitását és alkotói kedvét**. Lehetőséget ad a hazai és nemzetközi művészek találkozására és együttalkotására. A közönség számára pedig élményszerűen követheti az árnyszínházi formanyelvet.

A fesztivál szorvos részeként **négy tematikus kiállítás** és számos **workshop, kiegészítő alkotóműhely** várja a látogatókat, felnőtteket és családokat.

Az **Ünneplés Megnyitó** április 19-én 20 óra 30 perckor a Széchenyi téren lesz, ahol lekapcsolódnak a fénycsövek, és felcsendül a Fesztivál nyitánya, melyet Pilári Áron komponált. A megnyitót előadást, ahogy 2017-ben is, a **Papir Panir** csapata mutatja be, és a performanszon fellépnek a fesztiválon résztvevő külföldi színházak alkotói is (India, Indonézia, Spanyolország, Görögország, Anglia, Csehország).

A Karakulit Nemzetközi Árnj-Játék Fesztivállal és kiállítással szeretnénk megmutatni, hogy az árnyjáték az emberi kultúra és műveltség részeként évszázadok óta jelen van, és a mai napig meséli történetét a világ minden táján.

Tartsanak velünk, érezzék jól magukat! Szemégyessenek a programjaink közül! Legyenek a vendégeink!

**Vajda Zsuzsanna**  
Pilári Lili Ester

**Pilári Gábor**  
Áron Pilári

**MÁRKUSZÍNHÁZ**  
10th THEATRE OLYMPIA

**Dr. Zag Gábor**  
Pécs M.J. Város alpolgármestere  
a Karakulit Fesztivál Fővédnöke

**Vidnyánszky Attila**  
a 10. Színházi Olimpia  
művészeti vezetője

2

## FOREWORD

Between **April 19-23 of 2023** as a part of the 10th Theatre Olympics and the World Festival of Puppets, the second edition of the Karakulit International Shadow Puppet Festival will take place again at Pécs, organised by the **Márkus Theatre**.

Acclaimed representatives of shadow theatre come to Pécs from many parts of the world, a total of **12 countries**, to present their traditional or contemporary performances to the audience.

The festival is realised with **value-preserving and value-creating intentions**, and it focuses not only on showing the historical aspects of shadow theatre culture, as well as **inspiring the imagination and creativity of all the participants**. It provides an opportunity for regional and international artists to meet and create together, and it also interprets shadow theatre in an interesting and comprehensible way for non-professionals.

As an integral part of the festival, **four thematic exhibitions** and numerous **experimental workshops** await the visitors.

The **Ceremonial Opening** will take place on the **19th of April at 8:30 p.m.** at Széchenyi Square, where lights will be turned off and we can hear the Festival's theme song (composed by Áron Pilári) for the first time. As in 2017, the opening performance will be presented by the team of **Papir Panir**, and it will also feature artists from foreign theatres participating in the festival (India, Indonesia, Spain, Greece, England, Czech Republic).

The Karakulit International Shadow Puppet Festival is aimed to demonstrate that shadow theatre has been present as a part of human culture and education for centuries and still tells its stories all over the world.

Join us and have fun! Choose from our programmes! Be our guests!

**Zsuzsanna Vajda**  
Lili Ester Pilári

**Gábor Pilári**  
Áron Pilári

**MÁRKUSZÍNHÁZ**  
10th THEATRE OLYMPIA

**Dr. Gábor Zag**  
Deputy Mayor of Pécs County City  
Main Patron of Karakulit Festival

**Attila Vidnyánszky**  
Art Director of  
10th Theatre Olympics



3



II. Nemzetközi Karakulit Árnj-Játék Fesztivál megnyitása – Széchenyi tér, Pécs (Karakulit-fotók: Kiss Katalin, Ruprech Judit, Szentendrei Antal)



Előadások után a Szent Mór Iskolaközpontban a közönséggel és a fesztivál szervezőivel



Csoportkép a fesztivál fellépőivel és szervezőivel



Gaga Rizky (Indonézia)  
a Wayang Suket-bábjaival  
és a *Timun Mas* (Arany  
uborka) című előadása



## Sánta Yvette

### BESZÉLGETÉS GAGA RIZKYVEL

● Sánta Yvette: *Mi a Wayang Suket, és honnan származik?*

– **Gaga Rizky:** A Wayang Suket tulajdonképpen egy bábtípus, a neve a jávai nyelv *wayang*, azaz báb és *suket*, azaz fű vagy szalma szavaiból származik. Tehát a Wayang Suket egy olyan báb, amely szalmából készül. Ez a hagyomány Jávából, különösen Kelet-Jáva és Közép-Jáva területéről származik. A régi időkben az ilyen bábokat elsősorban játékként használták: amikor a szülők a rizsföldekre vitték a gyerekeket, bábokat készítettek nekik, hogy legyen mivel játszaniuk miközben ők dolgoznak. Vagy például a pásztorgyerekek, akiknek állatokra kellett vigyázniuk, szintén gyakran készítettek szalmabábokat, és mesemondásra használták őket, hogy szórakoztassák egymást – mivel akkoriban még nem voltak videójátékok vagy telefonok...

● S. Y.: *Hogyan kerültél kapcsolatba ezzel a hagyománnyal?*

– Gaga Rizky: Gyerekkoromban én is készítettem ilyen szalmabábokat. A nagyapám mindig elvitt a Wayang Kulit előadásokra, és egy nap megemlítette, hogy „*Ó, van egy másik wayang fajta is, a Wayang Suket!*”. Sajnos akkoriban nem tudta megtanítani nekem, hogyan kell elkészíteni őket, de könyvekből megismertem az alapvető szövési technikákat, egyre többet gyakoroltam, egészen mostanáig fejlesztve a technikát.

● S. Y.: *Milyen élmény volt a Timun Mas (Arany Uborka) című előadásodat a II. Karakulit Fesztivál keretén belül játszani?*

– Gaga Rizky: Igazából elég nagy kihívás volt, mert szeretek minden külföldi fellépés alkalmával valami helyi témát belefoglalni az előadásaimba, hogy aktuálisabbá, a helyi viszonyokhoz jobban kapcsolódóvá tegyem őket, de hogy őszinte legyek, fogalmam sincs, mi történik mostanában Magyarországon, így erre az eseményre egy

indonéz történetet hoztunk... Emellett a nyelv is kihívást jelentett, mert általában otthon csak indonézül beszélek a történetekben, de most angolul kellett beszélnem, viszont próbáltam néhány magyar szót, poént is belecsempészni, hogy mélyítsem a kapcsolatot a közönséggel. De úgy tűnik, hogy a nézők élvezték, telt ház volt, úgyhogy végül is nagyon örülök, hogy felléphettem itt. Ráadásul nagyon szeretek itt lenni Pécsen, a város olyan tiszta – a többi városhoz képest, ahol eddig jártam –, és bár egy kis város, nagyon sok szép, nagyon jó állapotban lévő régi épület van.

#### Conversation with Gaga Rizky

● Sánta Yvette: *What is the Wayang Suket and where does it originate from?*

– Gaga Rizky: Actually, the Wayang Suket is a puppet, and its name comes from the Javanese words of *wayang*, which means puppet, and *suket*, which means grass or straw. So Wayang Suket is a puppet which is made from straw. The tradition of Wayang Suket came from Java, especially East Java and Central Java. In the old days, these kinds of puppets were only used as toys. Usually, when parents brought their kids to the rice fields, they made puppets for the children to entertain them while they work. Or the children who had to look after animals like cows and sheep, since at that time there were no video games or phones yet, they just made these puppets, and used them for storytelling to entertain each other.

● S. Y.: *How did you get in contact with this tradition?*

– Gaga Rizky: When I was a kid, I used to make these kinds of straw puppets. My grandpa used to take me to the Wayang Kulit performances, and then one day he just said “Oh, there’s another kind of wayang called *Wayang Suket*. Unfortunately,



Gaga Rizky és előadásának jelenetei



he couldn't teach me how to make it at the time, but I found out the basic weaving techniques from books, and I started creating them, repeatedly, and just developed it until now.

● S. Y.: *How was your experience playing your performance (Timun Mas/Golden Cucumber) at the II. Karakulit Festival?*

– Gaga Rizky: It was quite challenging, actually, because I like to bring some local issues into my performances every time to make them more relevant to the local area, but I have no idea what's going on in Hungary lately, and we brought an Indonesian story for this event. Also, the language was a challenge

too, because normally, at home I just speak Indonesian in our stories, but now I had to speak in English, and I also tried to sneak in some Hungarian words, as a joke or something to deepen the connection between me and the audience. But it seems that the spectators enjoyed it, it was a full house, so in the end I am very happy I got to perform here. Also, I like to be here in Pécs, the city is so clean – compared to other cities I've been – and it's a small city, but there are a lot of beautiful, old buildings in very good condition.

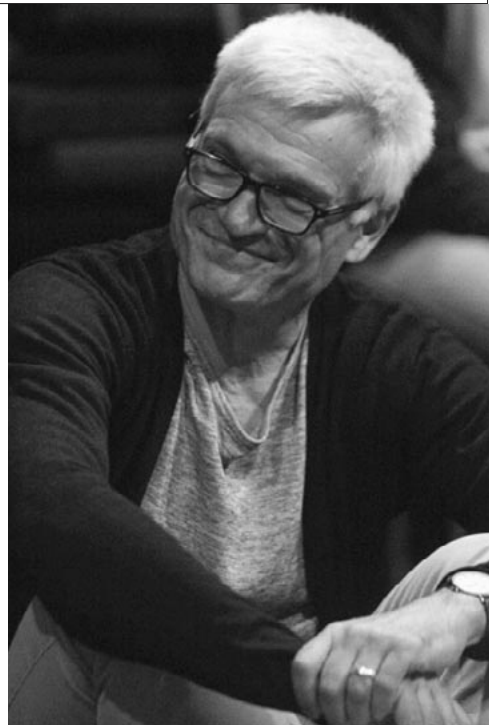
*Fordította Páll Gecse Ákos, Sánta Yvette*

## Sánta Yvette

### BESZÉLGETÉS FABRIZIO MONTECCHIVEL

● Sánta Yvette: *Hogyan kezdett el vonzani az árnyak birodalma?*

– **Fabrizio Montecchi:** Amikor több mint 40 évvel ezelőtt elkezdtem a pályafutásomat, fogalmam sem volt arról, hogy mi az árnyászínház. Sejtettem, hogy rejlenek benne lehetőségek, de mivel ez egy nagyon régi technika – egyfajta archaikus mozi –, azt gondoltam, hogy a lehetőségek korlátozottak. Azonban ahogy beléptem ebbe a birodalomba, lassacskán rájöttem, hogy ez a terület sokkal nagyobb és sokrétűbb, mint ahogy azt gondoltam, és azóta is folyamatosan új lehetőségeket fedezek fel. Az első megközelítéseim nagyon technikai jellegűek voltak. Kezdetben elsősorban új fényforrásokkal, terekkel, mozgatósi technikákkal kísérleteztem. Tehát először a technikai megközelítés volt, aztán a nyelvi, dramaturgiai megközelítés, végül pedig a metaforikus, szimbolikus megközelítés, amikor végre elkezdtem megérteni, hogy az árnyászínház technikája mögött ott van az árnyék, mely az ember számára tele van jelentéssel. Úgy gondolom, hogy munkám egyik legfontosabb hozzájárulása az árnyászínházhoz ez a fajta érzélem volt az árnyék iránt. Mert ha ebből az érzelemből indulsz ki, akkor megérted, hogy az árnyászínház nem egy



zárt dolog, hanem valami, ami mélyen kapcsolódik az emberhez.

● S. Y.: *Hogyan dolgozol most, több mint 40 év tapasztalat után az árnyékokkal?*

– Fabrizio Montecchi: Az ellenkező utat járom be, mint amit a kezdetekben tettem. Megpróbálok az árnyék iránti érzelmekből kiindulni, így az elején mindig ott van az árnyék, nekünk pedig kapcsolatba kell kerülnünk ezzel a rendkívül furcsa elemmel, megpróbálva valamiféle bizalmat felépíteni. Ezután pedig az árnyéktól lassacskán közelebb jutunk az árnyszínházhoz, és magához az árnyszínház technikájához. Tehát most már a technika nem az utam elején, hanem a végén érkezik meg, a dramaturgiával, az árnyszínház technikai lehetőségeivel karöltve.

● S. Y.: *Hogy érzed magad itt Pécsen, a II. Karakulit Fesztiválon?*

– Fabrizio Montecchi: 1985-ben már voltam Pécsen egy színházi fesztiválon, és az volt az egyetlen alkalom az életemben, amikor korábban Magyarországon jártam. Ezért nagyon fontos volt számomra, hogy újra eljőjek ide Pécsre, egy árnyszínházi fesztiválra. 1985-ben még a pályám, a tapasztalataim elején voltam, most pedig a végéhez közeledem, és mintha egy kör zárult volna be ezzel, hogy Pécs ennek a hosszú kalandnak az elején és a végén is megjelenik.

### Conversation with Fabrizio Montecchi

● Sánta Yvette: *How did you get attracted by the realm of the shadows?*

– Fabrizio Montecchi: When I started my career more than 40 years ago, I had no idea what the shadow theater was. I thought it had some possibilities, but as it is also something very old – a kind of archaic cinema – it has limited potential to be developed. But as I started to enter, I discovered that this field was bigger and wider than I thought, and since then it is still a continuous discovery of new possibilities. But my first approach was a very technical approach. In the beginning, I tried working

with a new technique, a new light, a new space, a new kind of manipulation. So first it was a technical approach, then a linguistic approach and finally a poetic approach, when I started to understand that behind the technique of the shadow theater there was the shadow, and that the shadow for the human being is full of meaning. I think that one of the most important contributions of my work to the shadow theater was this kind of sentiment or emotion towards the shadow. Because, if you start from this emotion, you will understand that the shadow theater is not something closed, but something very connected to the human being.

● S. Y.: *How do you work with the shadows now, after more than 40 years of experience?*

– Fabrizio Montecchi: I do the opposite of what I did in the beginning. I try to start from this idea of sentiment towards the shadow, so in the beginning, there is always the shadow. And we need to come into contact with this, very strange element, trying to gain some kind of confidence. And after that, slowly we go closer from the shadow to the shadow theater, and the technique of the shadow theater itself. So now, the technique arrives at the end, and not at the beginning of my path, together with the dramaturgy, and the technical possibilities of shadow theater.

● S. Y.: *How do you feel being here in Pécs, at the II. Karakulit Festival?*

– Fabrizio Montecchi: I have been here in Pécs already at a theater festival in 1985, and that was the only time in my life that I was in Hungary before. So it was very important for me to come here to Pécs again, to a shadow theater festival. In 1985 I was still in the beginning of my career, of my experiences, and now I am close to the end, and it seems like a circle is closing by Pécs being in the beginning and the end of this long adventure.

*Fordította Páll Gecse Ákos, Sánta Yvette*

## Sánta Yvette

### BESZÉLGETÉS DREW COLBYVAL

● Sánta Yvette: *Mit szoktál mondani az embereknek, mi a foglalkozásod? És hogyan kerültél kapcsolatba ezzel a ritka hivatással?*

– **Drew Colby:** A nevem Drew Colby, és spanyolul *fabricante de sombras* vagyok. Árnyképrajzoló, árnyék-készítő, „shadowgrapher”. Már nagyon-nagyon fiatal korom óta bábosnak tartom magam, ötéves korom óta dolgozom és játszom bábokkal. Egy idő után bizonyos értelemben a bábművészettel való kreatív utazásom végéhez értem. Ráadásul épp akkoriban halt meg a macskám, egy öreg macska, és mindezek a dolgok egybeestek. Válaszúthoz érkeztem, a macska meghalt, és arra gondoltam, tudnék-e árnyékmacskát készíteni. Nem igazán volt előzetes tudásom a kézárnjátékról, de csináltam egy macskát. Feltaláltam egy macskát. És ez a feltalálás érzése, az azonnali teremtés iránti izgalom vezetett el az árnyékok készítéséhez. Felfedeztem magamban, hogy milyen jó formaérzésem és adottságom van a rajzhoz. Rajzok, így jó szemem van az árnyak formájának megalkotásához, és a fizikai követelmények nagy része, az ujjaim rugalmassága és a kez ügyesség is adott volt. Szóval így kezdődött.

● S. Y.: *Mit szeretsz leginkább az „árnykép rajzolásban”?*

– Drew Colby: Egyértelműen a közönséggel való kommunikációt. Amikor hidegen, egyedül próbálok egy rutint – mert gyakran egyedül kell próbálnom –, akkor apró részletekre fogok koncentrálni, de ez bizonyos szempontból eléggé halott élmény. Mert csak én vagyok és az árnyékom, úgymond. De ha már sokszor előadtál egy rutint a közönség előtt, akkor tudod, hogy bizonyos dolgok mennyire izgatják őket. Amikor meg újra próbálsz hidegen, az elég furcsa, mert ha felvett hangeffekteket, zenéket használok, akkor hirtelen hosszú szünetek keletkeznek, amikor látszólag semmi sincs. Valójában viszont ez úgy van kialakítva, hogy ezekben a pillanatokban a közönség reagálni tudjon, mielőtt

a következő dolog történik. Szóval igen, a kommunikáció a közönséggel. Illetve új dolgok feltalálása, ami mostanában viszonylag ritka, mert rengeteg árnyékot alkottam már. Szóval kihívást jelent, hogy valami újat és mást alkossak. Most olyan projekten dolgozom, amely teljesen új, és amelyet még egyetlen kézárnjátékos sem csinált korábban. Erről nem sokat mondhatok, mert ez egyfajta titok. De vannak bizonyos új technikák, amiket kipróbálok, amik kihívást jelentenek.

● S. Y.: *Mit gondolsz a II. Karakulit Fesztiválról? Milyen élményeid vannak? Tudtál más előadásokat is megnézni?*

– Drew Colby: Pécs nagyszerű város egy fesztiválnak, mert sok kis és közepes helyszín van sétátávolságra egy nagyon szép belvárosban. És ez nagyon fontos. Mindenkinek jó fesztivál hangulatot teremt, a közönségnek és az előadónak egyaránt, mert az előadók láthatják egymás munkáit. Ami leginkább megfogott, hogy ezáltal a fesztivál által teljesen elmerülünk az árnyjátékban, és rájövünk, hogy a bábművészet ezen ága a technikák nagyon széles spektrumát öleli fel. Láttunk mindenféle technikát a kézi árnyjátéktól kezdve – ahol a kezemet használom, és előlről vetítem a fényt egy nem átlátszó tárgyra –, egészen addig, hogy előlről vetítünk kivágott figurákat, vagy pedig hátulról vetítünk meg olyan figurákat, amelyek közvetlenül a vászonra vannak tapasztva. Láttunk szürke, fekete, és persze színes árnyakat is, és vitáztunk arról, hogy ez valóban egy árnyék? Fantasztikus volt látni ennyi hagyományt, amit még soha nem láttam élőben, de már nagyon régóta ismerem: mint például a görög Karaghiozis, a wayang kulit és a wayang sukut, a tajvani árnyjátékos és a keralai tholpavakoothu. Nagyon izgalmas, és ritka alkalom, hogy mindezeket a hagyományos technikákat egy helyen láthattuk.

A csodálatos közönségen, előadókon, a nagyszerű technikusokon, illetve a különböző oldalról érkező

segítőkön, a minket tápláló és szolgáló embereken túl az a nagyszerű ebben a fesztiválban, hogy a szakembereknek és a közönségnek egyaránt kínál programokat. Ilyennel még soha nem találkoztam egy fesztiválon sem – és rengeteg fesztiválon voltam. Akadnak fesztiválok amik csinálnak valami hasonlót, de nem ilyen speciális programmal a szakemberek számára, ahol van egy külön előadás kifejezetten előadóknak, pedagógusoknak és különböző más szakembereknek, akik aztán elmehetnek és megvitathatják a látottakat. Persze vannak olyan fesztiválok, ahol a közönség és az előadók együtt néznek meg egy előadást, és ez mind jó, de itt kifejezetten csak a szakembereknek szóló workshopok és előadások is voltak, és ez egészen különlegessé teszi ezt a fesztivált.

Mindig azt mondom, hogy egy nemzetközi báb-színházi fesztivál valójában egy háromszög. A háromszög három csücske a fesztivál szervezői, az előadók és a közönség. És egy jó fesztiválon e három elem között párbeszédnek kell lennie. Tehát amikor a közönség és a szakember együtt megy el egy előadásra, vagy a közönség látja a szakembert fellépni, akkor van lehetőségük – mert a szakember végig ott van a fesztiválon -, hogy beszélgessenek velük, hogy megbeszéljék, amit láttak, kérdéseket tegyenek fel, megjegyzéseket tegyenek. És mindez azért lehetséges, mert az egész fesztivál ideje alatt itt vagyunk, ami szintén ritkán szokott előfordulni a fesztiválokon. Szóval ez egy nagyon pozitív élmény volt. És sok szempontból néhány előadásnak megtisztító hatása volt. Különösen a wayang kulitra\* gondolok, az valami hihetetlen volt, de látni a gyökereket – az erdélyi családót\*\* -, akik valójában nem is profik, amint olyasmit adnak elő, ami mélyen megható, technikailag brilliáns és gyönyörűen megtervezett, és a zene és minden, egyszerűen valami nagyon különleges volt. És valójában, ami történik, az részben örökség, a jövő előadóinak fejlesztése és a hagyományok fenntartása, mert amit ők csináltak, az sok szempontból nagyon hagyományos volt, de ugyanakkor nagyon ötletes a modern technológiával ötvözve. Szóval ez az örökség olyasvalami, ami nekem nagyon fontos. Ez majdnem olyan, mint szájhagyomány által kézi árnyjátékot tanítani,

vagy megjelteni az embereket: látják, hogy mit csinálnak, és nagyon inspirálja őket, hogy ez lehetséges. Szóval ez csodálatos volt. Köszönöm.

### Conversation with Drew Colby

● Sánta Yvette: *What do you usually tell people, what is your profession? And how did you get in contact with this magical world?*

– **Drew Colby:** My name is Drew Colby, and I am a *fabricante de sombras* in Spanish. I'm a shadow maker, a shadowgrapher. So, I've been a puppeteer since I was very, very young, working and playing with puppets since the age of five. And after a while I'd come to the end of a creative journey with puppetry, in a way. And at that point I had a cat, an old cat, who died, and all of these things coincided. That I was at a creative crossroad, the cat died, and I thought, can I make a shadow cat? I had no real knowledge of hand shadows. And I made a cat. I invented a cat. And that sense of invention, that sense of excitement about the animation that was possible instantly was what led me to make shadows, and to discover that I already had a strong aptitude for shape, for drawing. I draw, so I've got a good eye for creating shapes and a lot of the physical requirements, the flexibility and the connection with the fingers, was already in place. So that's how it started.

● S. Y.: *What is your favorite part about being a shadowgrapher?*

– Drew Colby: It's definitely the communication with the audience. When I rehearse a routine cold, by myself – because often I have to rehearse by myself – I will be focusing on little details, but it's quite a dead experience in a way. Because it is just me and my shadow, as it were. And once you've done a routine lots of times in front of an audience, you know how excited they get about certain things. But when you just rehearse it cold again, it's quite strange because suddenly there are gaps, if I'm using a recorded soundtrack, suddenly there are long gaps when there's nothing, seemingly. And in fact, it's created so that in those moments the audience can respond before the next thing happens. So yeah, it's the communication

\* Szerk. megjegyzés: Kí Purbo Asmoro – Bfma spirituális utazása c. előadás

\*\* Szerk. megjegyzés: Firtosi Kompánia - Az ég-ígérő fa c. előadás

Drew Colby (Anglia)  
árnyképrajzoló és  
Az árnyékom és én című  
kézárnymű-játékának  
pillanatképei



with the audience. And finding new things, which is relatively rare now because I've created lots of shadows. So thinking about making something new and different is challenging. I'm working on some things now that are completely new, and that no hand shadow performer has really done before. I can't say a lot about that because it's kind of a secret. But there are certain things that I'm trying out that are sort of challenging. They're not tricks, exactly, but it's a challenge to me as a performer.

● *S. Y.: What are your remarks about the II. Karakulit Festival? How do you feel being a performer and a participant at the same time? Could you watch other company's performances?*

– **Drew Colby:** Pécs is a great city for a festival because there are many small and medium venues within walking distance in a very beautiful town center. And this is very important. It makes a good festival for everybody, for the public, for the performers, because the performers can see each other's work. The other thing is being completely submerged in shadows and realizing that puppetry is a very broad spectrum of techniques. We've seen everything from hand shadows – where I use my hands and I project my light from the front and it's an opaque object, to people projecting from the front with overhead projectors and cut-out figures and projecting from the back as well with characters that are right up against the screen, so there's great definition characters that are further away that are more diffuse.. and also colour, of course, there's a lot of shadow puppets that are actually colorful. And the debate about is that a shadow? Does that qualify as a shadow? It's been fantastic to see so many traditions that I've never seen live and I've been aware of for a very long time: karaghiozis from Greece, great to see that and the voice work that Babis does. Also, of course, the wayang kulit and the wayang suket and the Taiwanese shadow puppets and the puppets from Kerala. To be able to see all of these traditional techniques in one place is very exciting. The great thing about this festival, beyond the wonderful audiences and the wonderful performers

and the great technicians and all of the support from various quarters, people who are feeding us and so on and so on, is: this festival has programmes for the professionals and for the audience. I've never come across this in a festival. Other festivals may do it, – and I've been to many festivals –, but not with this specific program for the professionals where there's a show specifically for performers and pedagogues and various other people who can then go away and discuss the technique. Of course, some festivals have shows where the public and the performers go to see the show together, and that's all good, but here there were specifically workshops and shows that were just for the professionals and that marks this festival as something very different.

I've always said that at an international festival of puppetry, it is very important to have a triangle between the organisers of the festival, the performers (or the artists/professionals) and the audience. And there's got to be a dialogue between these three elements. So when an audience and a professional person goes to a show together or they see the professional perform, they have a chance – because the professional is around at the festival for the entire time – to speak to them and to discuss what they saw and to ask questions and make comments. And all of this is possible because we've been here for the entire festival, which also doesn't sometimes happen in festivals. So it's been a very positive experience. And in many ways some of the performances were very purifying. I think of the wayang kulit specifically, that was something incredible, but also to see young performers who aren't professionals actually, performing something that was really very moving and very technically brilliant and beautifully designed – the family from Transylvania – and the music and everything was just something very special. And to think that part of what is happening is legacy and developing future performers and maintaining traditions, because what they did was in many ways very traditional, but very inventive with modern technology. So this legacy is something that I'm very much about. It's almost like oral tradition of

teaching people hand shadows or inspiring people: they see what I do and they become very inspired that this is possible, so this has been wonderful. Thank you.

*Fordította: Pál Gecse Ákos, Sánta Yvette*

**Drew Colby** (Nagy-Britanniában született) több mint 30 éve dolgozik bábokkal Dél-Afrikában és az Egyesült Királyságban. 12 évesen, namíbiai iskolás korában kezdett kesztyűbábokkal és marionettekkel foglalkozni. Első szakmai munkája 1995 és 1998 között volt a dél-afrikai durbani Playhouse Puppet Company-nál. Munkája kiterjedt a hagyományos kettős híddal, hosszú húros marionett-előadásokra, nyíltszínpadi bunraku stílusú bábjátékokra, valamint vegyes stílusú bábszínházi, színészi, álarcos és táncos előadásokra. Ebből a tapasztalatból Drew az elkövetkező három év során nyitott színpadi, rövid húros marionetteket és rúdbábokat használt. Ennek az időszaknak a csúcspontja a „Madiepetsana és a tejmadár” előadása volt az 1999-es Nemzetközi Marionettművészeti Fesztiválon Prágában, Csehországban.

\*  
Drew Colby (born in Great Britain) has worked with puppets in Southern Africa and the UK for over 30 years. He began with glove puppets and marionettes at the age of 12, whilst at school in Namibia. His first professional work was from 1995–1998 at the Playhouse Puppet Company in Durban, South Africa. Work spanned traditional double-bridge, long-string marionette shows, open stage bunraku-style puppetry, and performances with mixed styles of puppetry, acting, mask work and dance. From this experience Drew developed work over the next three years using open-stage short-string marionettes and rod puppets. The culmination of this period was a performance of “Madiepetsana and the Milk bird” at the 1999 International Festival of Marionette Art in Prague, Czech Republic.



Drew Colby arcai



Ramachandra Pulavar (India) és egy részlet a Rámájana/Tholpavakoothu-előadásból



## Csató Kata

### BESZÉLGETÉS RAMACHANDRA PULAVARRAL & RAJEEV PULAVARRAL

● Csató Kata: *Hogyan jellemeznéd a Tholpavakoothu hagyományát, és miben különbözik a világ más árnyszínházi hagyományaitól?*

– **Rajeev Pulavar:** Az árnyszínház az egyik legfontosabb kommunikációs eszköz Indiában. Mi ezt a hagyományt Tholpavakoothunak hívjuk, mert a *thol* bőrt, a *pava* bábót, a *koothu* pedig játékot jelent a tamil nyelvben, tehát ez egy *bőr-báb-játék*. De ha elmegyünk Görögországba, Indonéziába, Kínába, Európa egyes részeire, az árnyjáték ott is az egyik fő művészeti forma. Melyek tehát az indiai árnyjáték sajátosságai? Ha bárki eljön Keralába – ami India déli részén található –, akkor azt tapasztalhatja, hogy nálunk januártól júniusig bábfesztivál van. Ez alatt a periódus alatt körülbelül 85 templomban adjuk elő a Ráma–Rávana történetet – amely egy nagyon fontos mítosz Indiában –, minden nap, egész éjszaka. Néhány templomban hét napon keresztül, van, ahol 14 napig, 21 napig, 41 napig...

● Cs. K.: *Hogyan lett a Rámájana az árnyszínház legtöbbet játszott története Indiában?*

– **Ramachandra Pulavar:** A jó és a rossz között folyamatos harc folyik az életben. Ha legyőzzük a Gonoszt, jó dolgok jönnek: siker, béke, boldogság... És minden alkalommal, amikor túl sok volt a Gonosz a világban, Isten egy másik alakot vett fel avatárként, például Ráma, Jézus Krisztus vagy Mohamed alakját, és eljött az emberek közé, hogy harcoljon a Gonosz ellen.

– Rajeev Pulavar: Keralában van egy mítosz, amely a démonkirály, Dárika és az anyaistennő, Bhadrakali vagy Káli történetét meséli el. Éveken át tartó háború zajlott közöttük, ezért az Anyaistennő nagyon elfoglalt volt a saját küzdelmével, viszont ugyanekkor történt Ráma és Rávana háborúja is. Miután Bhadrakali megnyerte a végső csatát a démonkirály ellen, hallotta, hogy mindenki a Ráma–Rávana harcról beszél, és kissé elfogta az irigység,

hogy az ő hősi győzelméről miért nem beszél senki... „Mert én nő vagyok? Ennyire támogatnak minket, nőket ebben a világban? Vagy csupán azért, mert az én háborúm évekig tartott, és már mindenki meg is feledkezett róla?” Ilyen és ehhez hasonló gondolatok jártak az Anyaistennő fejében, ezért elhatározta, hogy felkeresi apját, Sívát, hogy megkérdezze: „Kedves apám, mindenki csak Ráma és Rávana küzdelméről beszél. Az én háborúmat még csak nem is említi senki, pedig nem akarít öltem meg, hanem a démonkirályt, Dárikát...” Síva így válaszolt: „Kedves lányom, nagy háborút vívtál. De a földön a jó és a gonosz emberek harcoltak egymás ellen, így Ráma és Rávana harca népszerűbb lett az emberek körében.” Síva szavai felkeltették az Anyaistennő kíváncsiságát, és valahogy látni akarta a híres harcot... Síva megnyugtatta: „Menj, és ülj le egy szent helyre. Megmutatom neked a háborút az árnyakon keresztül.”

– Ramachandra Pulavar: Bhadrakali tehát a templomban ül, és mi minden évben megmutatjuk neki a nagy Ráma–Rávana harcot az árnyakon keresztül.

● Cs. K.: *Mint megtudtuk, az önök színháza családi színház, és generációról generációra száll. Mesélne erről bővebben?*

– Rajeev Pulavar: Mi vagyunk a 13. generációs bábszínészek a családban, Keralában, és most már a következő generációt tanítgatjuk. 1979 előtt ezt a művészeti formát kizárólag templomokban adták elő, azonban nagyapám, Guru Krishnankutty Pulavar kivitte ezt a művészeti formát a templomok falai közül a szabadba. A Rámájana teljes előadásához körülbelül 210 órára van szükségünk, de nagyapám egy rövidebb változatot is szerkesztett, amelyet egyórás utcai előadásként elő tudunk adni. Ő tehát nagyon fontos személye volt ennek a művészeti formának, két nemzeti díjat is nyert Indiában. 1979-től elkezdett utazni és a Tholpavakoothut



Részletek  
a Rámájana/Tholpavakoothu-  
előadásból



Indián kívül is játszani kezdte. Azóta már több mint 45 országban jártunk árnyjátékunkkal. Otthonunkban van egy kis színházi tér is, ahová rengeteg tanítvány érkezik a világ különböző részeiről. Tanítjuk őket, és megosztjuk velük az árnyjáték, a mozgatás, a bábkészítés hagyományait, de ugyanakkor színházunk sok közös együttműködésnek is teret ad.

– **Ramachandra Pulavar:** Az elmúlt években mi is folytattuk apám törekvéseit, hogy modernizáljuk, aktualizáljuk ezt a hagyományt. Készültek már előadásaink Jézus Krisztus történetére alapozva, különböző politikai, ill. ismeretterjesztő történeteket is feldolgoztunk már...

– **Rajeev Pulavar:** Tehát egyszerre őrizzük hagyományainkat, illetve modern, kortárs történeteket is előadunk, mert szeretnénk népszerűsíteni ezt a művészeti formát. Tehát sok változás történik az árnyjáték területén Keralában. Még néhány évvel ezelőtt is tilos volt a nőknek bábszínházakban fellépni. De 2021-ben segítettünk létrehozni egy csak nőkből alakult bábcsoportot, és tavaly már több mint 30 előadásuk volt.

● Cs. K.: *Milyen szerepe van egy bábjátékosnak az indiai társadalomban?*

– **Ramachandra Pulavar:** Indiában a bábszínészeket Pulavarnak hívják. A Pulavar egy pap, egy pandita. Tehát én pap vagyok. Bármit mondok a bábszínházon belül, az sikerülni fog, valóra válik. Ezért jött sok felajánlás a mai előadásunkra is.

### Conversation with Ramachandra Pulavar & Rajeev Pulavar

● Cs. K.: *How would you describe the tradition of Tholpavakoothu, and how is it different from the other shadow theater traditions around the world?*

– **Rajeev Pulavar:** Shadow puppetry is one of the main mediums of communication in India. We call this tradition Tholpavakoothu, because *thol* means leather, *pava* means puppet and *koothu* means play in Tamil language, so it's a *leather-puppet-play*. But if you go to Greece, Indonesia, China, some parts of Europe, shadow puppetry is also one of the main artforms there. So what are the peculiar features of shadow puppetry in India? If you come to Kerala – which

is the southern part of India – you will experience that we have a puppet festival from the month of January to June. We are performing this artform in around 85 temples, every day, through the whole night. In some temples for seven days, or 14 days, 21 days, 41 days. We continuously perform in this period the Rama–Ravana story, which is a very important traditional myth in our country.

● Cs. K.: *Why did the myth of Ramayana become the main story of Tholpavakoothu?*

– **Ramachandra Pulavar:** In our human life there's a continuous fight between the Good and the Evil. If we defeat the Evil, good things will come: success, peace, happiness... And every time there was too much Evil in the world, God took a different form as an avatar, like the form of Rama, or Jesus Christ, or Muhammad, and came amongst humans to fight against the Evil.

– **Rajeev Pulavar:** In Kerala there's a myth that tells the story of the demon king, Darika and the Mother Goddess, called Bhadrakali or Kali. They had to fight each other, so the Mother Goddess was very busy and engaged in the fight, but at the same time the Rama–Ravana fight was happening. After Bhadrakali won the war, she heard everyone talking about the Rama–Ravana fight, and she became envious, why nobody talks about her war...

*"Because I am a woman? So there is no kind of support for the women in this world? Or because I battled in a very long war?"* These kinds of thoughts went through the Mother Goddess' mind.

So she decided she will visit her father, Lord Shiva, to ask: *"My dear father, everyone only talks about the Rama–Ravana fight. Nobody even mentions my war, although I killed Darika..."* Lord Shiva answered: *"My dear daughter, you have waged a great war. But on earth, good and evil humans fought each other, and that's why the Rama–Ravana fight became more popular amongst humans."* Lord Shiva's words awakened the Mother Goddess' curiosity, and she wanted to see the famous fight somehow... Shiva told her not to worry: *"Go and sit in a holy place. I will show you the war through shadows."*

– Ramachandra Pulavar: So Bhadrakali is sitting in her temple, and when we are showing her the great Rama–Ravana fight through shadows.

● Cs. K.: *So we got to know that your theater is a family theater, and it was passed down from generation to generation. Could you tell us more about it?*

– Rajeev Pulavar: We are the 13th generation of puppeteers in my family in Kerala. And right now we are already teaching our next generation. Before 1979, this art form was performed inside the temple pyramids. My grandfather, Guru Krishnankutty Pulavar took this art form out of the temple premises. For the whole performance of the Ramayana we need around 210 hours. But my grandfather edited it into a capsule version that we can perform as a one hour street performance. So he was a very important person in this artform, he even won two national awards from India. From 1979 he also started traveling and taking Tholpavakoothu outside of India to abroad. Since then we have already visited more than 45 countries with our shadow puppetry. In our home there is a small theater venue as well, and there are a lot of students coming there from different parts of the world. We are teaching them and we are sharing our traditions of puppet making, but we also have a lot of collaborations happening there.

– Ramachandra Pulavar: We are continuing my father's efforts to modernize this tradition, so now we are doing Tholpavakoothu based on the story of Jesus Christ, some different political stories, awareness stories.

– Rajeev Pulavar: So while we are keeping the tradition, at the same time we are performing modern contemporary stories, because we want to make this artform more popular. So there are a lot of changes happening in the field of shadow puppetry in Kerala. Even a few years ago women were not allowed to perform in puppet theaters. But in 2021, we helped to establish a puppetry

group formed only from women, and they performed more than 30 shows last year.

● Cs. K.: *What kind of role does a puppeteer play in the society of India?*

– Ramachandra Pulavar: Puppeteers in India are called Pulavar. Pulavar is a priest, a pundit. So I am a priest. Whatever I say inside the puppet theater that will come to success, it will come true. That's why a lot of offerings came at our performance today.

*Fordította Páll Gece Ákos, Sánta Yvette*

**Padmashri Ramachandra Pulavar** 1960. május 25-én született Shoranurban, Kerala államban, egy tradicionális bábos család gyermekeként. Ő a család nyolcadik generációs bábszínésze, akit apja, a neves árnyjátékos, K. L. Krishnan Kutty Pulavar avatott be a Tolpavakoothu – a keralai árnyjáték – művészetébe. Ma Ramachandra Pulavar mintegy 40 templomban mutatja be a Tolpavakoothu rituális hagyományát, Palakkad, Trichur és Mallapuram körzetekben. Az árnyjátékban kivételes tudást szerzett Ramachandra Pulavar az elmúlt 10 évben tanárokat is képez CCRT műhelyek során, és rendszeresen tart bemutatókat iskolákban. Sokat játszik Indiában is, de előadásaival járt már Oroszországban, Svédországban, Spanyolországban, Írországban, Németországban, Görögországban, Szingapúrban, Japánban, Hollandiában, Lengyelországban, Izraelben, Thaiföldön, Muscatban és Kínában is. Az apja, Krishnan Kutty Pulavar által alapított társulata, a Krishnan Kutty Pulavar Tolpavakoothu Emlék- és Bábközpont Kerala állam legnagyobb bábos társulata, amely a Tolpavakoothu művészeti ág megőrzését és az új generációs művészek képzését tűzte ki céljául. Az elmúlt években a társulat bővítette művészeti törekvéseit, hiszen a rituális kontextuson túl új, kortárs témákon alapuló előadásokat is bemutatott.

Részletek  
a Rámájana/Tholpavakoothu-  
előadásából



Előadás után  
a Tholpavakoothu Theatre  
tagjai Pilári Gáborral  
és Vajda Zsuzsával



Tadeusz Wierbicki  
(Lengyelország) szabadtéri  
interaktív fényjátékai



Tadeusz Wierbicki

## Csató Kata

### BESZÉLGETÉS TADEUSZ WIERZBICKIVEL

● Csató Kata: *Üdvözünk Pécsen, a II. Nemzetközi Karakulit Árný-Játék Fesztiválon, ahol már másodszorra vagy jelen.*

– Tadeusz Wierzbicki: Igen, másodszorra vagyok itt és nagyon örülök neki.

● Cs. K.: *Ebben az esetben egy nagyon érdekes akcióval és filmmel készültél erre a fesztiválra. Tudnál néhány szót mondani ezekről az alkotásokról?*

– Tadeusz Wierzbicki: Mindig is érdekelt a földön túli fényforrás: a nap, a hold, visszatükröződő fény, az ablakon átszűrődő fény, tehát a természetes fényforrás. Különböző módon használtam őket a munkáimban. Idén egy olyan akcióval készültem, ahol egy asztal méretű felület, ami meg egyezett egy hordó átmérőjével – ez vált ablakká, amin keresztül a világot szemlélhetjük. Ez volt a kiindulópontja a gondolatnak, hogy ezen az ablakon keresztül olyan árnyékokat láthatunk, amelyek amúgy nem láthatóak, nem vesszük őket azonnal észre. Hiszen ahogy a nap a földre esik, az árnyék, amelyeket a tárgyak vetnek, a nap megvilágításának köszönhetően olyan messzire esnek, hogy kiesnek a látókörünkéből. És ezzel a formával észrevehetővé válik.

A másik akció egy interaktív installáció, melynek címe: Gekony (Gekók), ugyanis ebben az installációban azt kerestem, hogy hogyan lehet mozgóárnyékokat létrehozni, amelyek a felülethez vannak valamilyen módon rögzítve, de úgy, hogy lehessen velük animálni. Itt az volt a kiindulópontom, hogy egy törött üveg illúzióját teremtsen meg. Egy meteorit száguld felénk és becsapódik, ami az árnyékokat célozza meg. Nem az üveget töri össze, hanem az árnyékokat. Az összetört árnyékkal tudunk animálni és ezáltal különböző történeteket kreálni. Talán úgy fogalmazhatok, hogy a fény kőként hull alá. Egyszerűen materializálódik.

A filmek: Azért kezdtem el a filmeket forgatni, mert szerettem volna dokumentálni, ami a műhelyemben,

a kísérletek kapcsán történt. Ezekből a dokumentumokból már játszottam egy másik fesztiválon fél órát, de ez egy egyszeri történet. Ezen kívül én mindig nagyon rövid etűdöket készítek. Ezeket a filmekben láthatók például a magnetikus árnýak, melyeket sehol sem mutattam be, csak a filmekben láthatóak. Ugyanígy a nap által megvilágított árny-színház. No és a sok más technikával készült munkám, ilyen az elektrosztatikus árny, amit a polarizált fény gazdagít. Ezt sem mutattam még meg sehol, csak filmen létezik. Ugyanígy a depolarizált fény, fehér árnyékok.

● Cs. K.: *Mióta tart a kísérletezésed? Mikorra datárod a kezdeteket?*

– Tadeusz Wierzbicki: Talán a kezdetektől.

● Cs. K.: *De az mikor volt?*

– Tadeusz Wierzbicki: A '70-es évek második felétől.

● Cs. K.: *Egyszer mondtad, hogy sose tudod befejezni a kísérleteidet, mert mindig újabb és újabb ötleted támad.*

– Tadeusz Wierzbicki: Igen, ez így van. Mert minden probléma, amit felvetek: technológiák, stb. Ezek mindig tervezettek. Mindent a vizuális költészetből indítunk, amit aztán megpróbálok felvenni, filmre venni, hogy dokumentáljam, hogy aztán elemezhessem. Mind a mai napig ez így van, hogy először a víziót keresem és aztán töltöm meg tartalommal. Addig keresem, amíg aztán arra kötelez, hogy megtaláljam a megfelelő lehetőséget a reprodukcióra még a legnehezebb körülmények között is. És így jönnek létre ezek a dolgok.

● Cs. K.: *Tehát először a forma és utána a tartalom?*

– Tadeusz Wierzbicki: Nem egészen így van. Hanem először mindenekelőtt a víziót kell megtalálni és a költői érzelmeket, valaminek az elejét – ez a fantáziám szüleménye, ez később beigazolódik, amikor egy olyan anyagot találok mindehhez, ami azt a módot tudja megmutatni, ahogy reprodukálni tudom az ötletet.



Fénykutak, LasFest 2020

„A Study in Chaos  
– INFLAMATIONS” („Tanulmány  
a káoszban – GYULLADÁSOK”).  
Fotó: Michal Strokowski



Fénykutak, LasFest 2020

## Kata Csató

### CONVERSATION WITH TADEUSZ WIERZBICKI

● *Kata Csató: Welcome to Pécs, to the Karakulit International Shadow Puppet Festival, where you are already a returning guest...*

– Tadeusz Wierzbicki: Yes, it's my second time here and I'm very happy about it.

● *Cs. K: For this edition, you have prepared a very interesting event and also some movies. Could you tell us a few words about these projects?*

– T.W.: I've always been interested in light sources beyond the Earth: the Sun, the Moon, reflected light, light coming through the window, or just natural light sources in general. I have used them in different ways in my works. This year, I created a project where a table-sized surface – the diameter of a barrel – became a window, through which we could see the world. This was the starting point for the idea that through this window we can see shadows that are otherwise invisible, shadows, which we don't immediately notice. As the sun falls to the ground, to Earth, the shadows cast by objects are so far away, thanks to the sun's illumination, that they fall out of our field of vision. And through this window, it becomes visible.

My other project is an interactive installation called Gekkony (Gekkos), because in this installation I was looking for a way to create moving shadows that are attached to the surface in some way, but in a way that allows them to be animated. My starting point here was to create the illusion of broken glass. A meteorite hurtles towards us and strikes, targeting the shadows. It doesn't break the glass, it breaks the shadows. We can animate the shattered shadows to create different stories. Perhaps I could say that the light falls like a stone. It simply materialises.

About the short-films: I have started making them because I wanted to document what was

happening in my workshop, in my experiments. I had already played half an hour of these at another festival, but this screening is a one-time event. In these films, you can see, for example, the magnetic shadows, which I have never shown anywhere else, they are only available for the audience in these short-movies. Likewise, the episode of the shadow theatre lit by the sun, and many other techniques I use, such as electrostatic shadows enriched by polarized light. I haven't shown this anywhere either, it only exists on these films. Just as my experiments on depolarized light, or white shadows.

● *Cs. K: How long have you been experimenting? When do you date the beginning?*

– T.W.: Maybe from the beginning.

● *Cs. K: But when was that?*

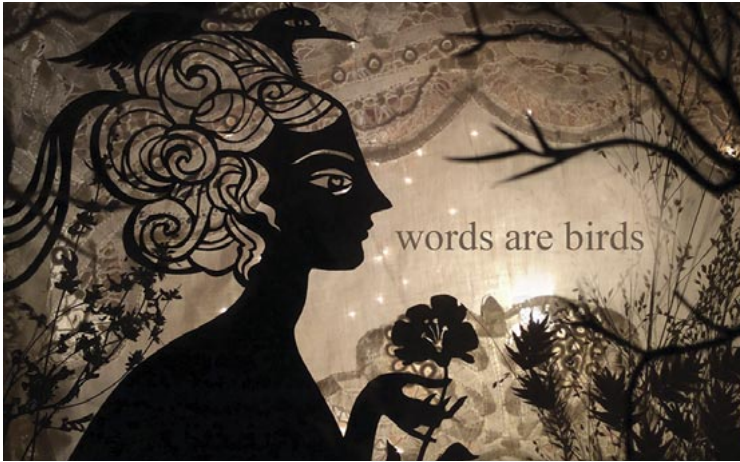
– T.W.: In the early 70s.

● *Cs. K: You once said that you could never finish your experiments because you always had new ideas...*

– T.W.: Yes, that's right. Because all the problems I raise: technologies, etc. they are always planned. I start everything from visual poetry, which I then try to record, to film, to document, so that I can then analyse it. To this day it is still the case that I look for the vision first and then fill it with content. I search until I am obliged to find the right way to reproduce it, even in the most difficult circumstances. And that's how these things are created.

● *Cs. K: So form comes first and then the content, right?*

– T.W.: Not quite. But first of all I have to find the vision and the poetic emotions, the beginning of something – it's a figment of my imagination, it will be confirmed later when I find a material for all this that can help me reproduce the idea.



*Words are Birds* (A szavak madarak). R: Linda Wingerter. The Stringpullers Puppet Company (Amerikai Egyesült Államok)



## Páll Gecse Ákos

### BÁBOS RÖVIDFILMEK A KARAKULIT FESZTIVÁLON

Az első Karakulit fesztivált 2017-ben rendezték. Emlékszem, csodálattal néztem a programot, illetve azt, ahogy egy kis családi bábszínház képes volt egy ekkora kaliberű fesztivált megszervezni... Nem volt kérdés, hogy ott leszek-e, már akkor azt gondoltam, hogy aki érdeklődik az árnyjáték iránt, annak ez egy kihagyhatatlan lehetőség.

A fesztivál kapcsán kerültem közel a MárkusZínház társulatához, akikkel azóta számtalan kalandot, próbafolyamatot, élményt megéltünk közösen. Második családomként tekintek rájuk, ezért nem is volt kérdés, hogy a 2023-as Karakulit fesztiválon segítsek, amiben csak tudok. És persze, ahogyan az lenni szokott, amikor már annyi meghívottal tartottuk a kapcsolatot, hogy alig győztük, arra gondoltam, hogy legyen a Karakulitnak egy rövidfilmes szelekciója, hogy olyan társulatok is tudjanak megmutatkozni, akiket most nincs lehetőségünk elhívni. Több társulatnak követtem a munkásságát, akik a pandémia alatt mozgóképpel kísérleteztek, így a válogatás megkereséses alapon történt.

Szóval így alakult, hogy a második Karakulitot amerikai, brazil, spanyol, illetve mexikói származású alkotók rövidfilmjei is jelen voltak. Olyan bábos rövidfilmek ezek, melyek valamilyen módon az árnyjáték technikáját használják, keresgélnek, feszegetik a határokat és azt gondolom, inspirálóak lehetnek. A filmek először kerültek bemutatásra Magyarországon, de volt, amely európai premiernek számított. Több közülük folyamatosan rangos fesztiválokon került vetítésre, vagy éppen kapott egy újabb díjat, szóval nagyon örültem, hogy a Karakulit közönsége láthatta ezeket az alkotásokat, mert biztosan csak évek múltán fognak felkerülni az internetre.

De térjünk rá végre a filmekre: A válogatás első rövidfilmje több szempontból is kakukktójas: alkotója egy másik filmmel is szerepel a válogatásban (rőla majd később), illetve ez az egyedüli alkotás, ami megnézhető volt az interneten. Az amerikai **The Stringpullers Company** – **Words are Birds**

(*A szavak madarak*) című „árnyverset” az alkotó egyik barátja ihlette, aki a jogrendszerben dolgozik a jogtalanul bebörtönzött emberek kiszabadításán. A film monokróm képi világa lenyűgöző, a papírbáboknak a növényekből készült háttér ad mélységet és dinamikát. Ez a lírai alkotás egy rövid kedvcsináló, ami bevezet az árnyak filmes világába.

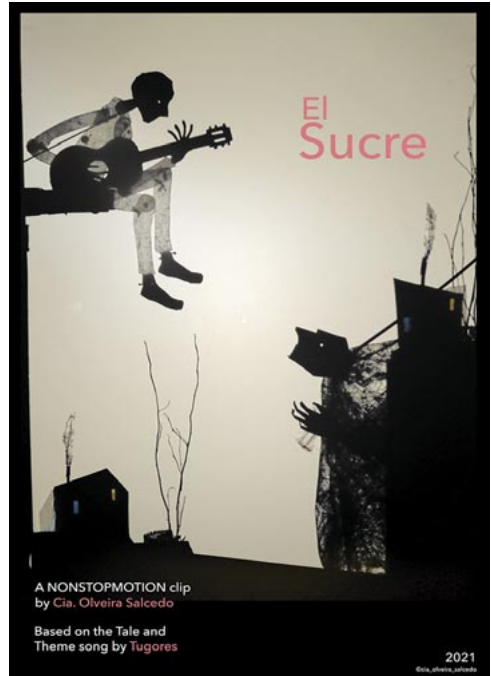
A második film a **Life Cycles** (*Életciklusok*). Egy unoka és egy nagymama kapcsolatát meséli el, valamint a találkozásuk ellehetetlenítése előtti bizonytalanság pillanatait. A hiány félelmet kelt a lány szívében, de az együtt átélt élmények emléke felértékelődik. Így a képzelet új találkozási formákat nyit meg kettejük között, akik még mindig arra a vágyott ölelésre várnak.

A filmet a Cia. Lumiató társulat tagjai valósították meg, akik főként Brazília közép-nyugati részén, ill. Argentínában tevékenykednek. 2012 óta kizárólag a kortárs árnyszínházi előadások kutatására és gyártására összpontosítanak. Rövidfilmjükben, bár többnyire írásvetítőt használnak fényforrásként, több technikát is ötvöznek. Élő szereplők és bábok árnyékai, sziluettek, homokrajz, stop-motion animáció, digitális effektek, illetve videófelvételek is fellelhetők a rövidfilmben. Egy izgalmas, modern árny-színházi technikai kísérlet, amely a társulat tagjainak élettapasztalataiban és érzelmi emlékeiben kalandozik. Félúton járunk. A következő rövidfilm egy igazi különlegesség. A katalán árnyszínházi társulat, az **Olveira Salcedo** és a mallorcai zenész és zeneszerző, **Jaume Tugores** újabb közös projekten dolgoznak együtt, ahol az árnyjáték mozgóképei illusztrálják a Tugores által írt dalt és mesét. Az „El matí inventat” (*A kitalált reggel*) c. albumot ugyanis az apává válás érzelmei ihlették és a szerző minden egyes dalhoz írt egy történetet, amelyben a fantázia, a gyermekkor és a szülői szerep központi helyet foglal el. Ezen az albumon található a kisfilm inspiráló **El Sucre** (*Cukor*) című zeneszám is, mely a Magány nevű boszorkány történetét dolgozza fel. A boszorkány



Ciclos da Vida (Életciklusok). R: Soledad Garcia, Thiago Bresani, Nina Bresani. Compania Lumiato (Brazília)





El Sucre (Cukor). R: Olveira Salcedo, Jaume Tugores (Spanyolország)





*Misophonia (Mizofónia).*  
R: Linda Wingerter. The Stringpullers Puppet Company  
(Amerikai Egyesült Államok)



dühében éjszakánként az embereket megérintve savanyú szőnyeteggé változtatja őket. Egyik este egy gitárján játszó zenésszel találkozik, akit hiába érint meg, nem válik savanyúvá. A dal végét kívárv a boszorkány újra próbálkozik az átváltoztatással, azonban továbbra sem jár sikerrel. Ekkor a zenész egy szoba felé bólint, ahová belépve a boszorkány egy bölcsőben alvó kisbabát lát, és mikor megérinti, ő maga válik tündérré, aki ezután bármit megérint, cukor lesz belőle.

A társulat már korábban illusztrálta Tugores egyik előző albumát élő koncertek alkalmával, de ne feledjük, hogy éppen 2020-at írtunk, amikor a világ négy fal közé volt kényszerítve, szóval a bábosok ezúttal a saját nappalijukban készítették el és rögzítették videóra ezt a vizuális kísérletet. A társulat hűségese akart maradni az élő művészetekhez, ezért azt a kihívást tűzte maga elé, hogy ezeket a videókat egyetlen felvétellel rögzítse, vágás és szerkesztés nélkül. Ebből a kihívásból fakadt a „non-stopmotion” egysíntes koncepciója, amely az audiovizuális nyelv erőforrásait (utazás, helyszínváltás, ritmus) igyekszik felhasználni, de mindezt analóg módon teszi, mintha élőben adná elő. Csak két bábszínész manipulálja az összes elemet (fényeket, díszleteket, tárgyakat és bábokat), hogy életre keltse a történet szereplőit és a történet narratíváját. Különleges élő animáció ez, ami egy begyakorolt színházi jelenet felvétele is lehetne. Pontos és kontrollált a mozgatás, a vágás nélküli videó pedig különleges feszültséget és jelenidejűséget ad a történetnek. Az interneten megtekinthető egy „színpalak mögötti” felvétel, ami az árnyparaván másik oldalán a két bábos munkáját mutatja a felvétel készítésekor. A filmes-blokk csúcspontja a **Mizofónia** című alkotás. A fesztivál leghosszabb és legfrissebb rövidfilmje ez, ami a Karakulit előtt alig pár hónappal készült el. A történet viszonylag egyszerű: egy csendesnek remélt buszozás a városi könyvtártól hazáig zajos rémálommá válik egy olvasgató ingázó számára. A busz minden megállónál megtelik emberekkel és hangokkal, kaotikus kakofóniává fokozódva, mely mindenki számára örömteli, főszereplőnkét kivéve. Ő csupán a tengerparti megállóhoz érve talál menekülést, visszazökkenve a számára

természetes környezetbe, melynek csendjét csak a tenger morajlása töri meg. Ekkor rájövünk, hogy ő valójában nem is egy átlagos ingázó... A Mizofónia a **The Stringpullers Puppet Company** rövidfilmje, melyet Linda Wingerter írt és rendezett, aki maga is a zaj-intolerancia különös betegségében szenved. Kisfilmje saját kondíciójának tapasztalatait, mindennapi küzdelmeit mutatja be. Harmadik generációs báb-művész, aki a The Stringpullers Puppet Company néven bábokat készít és animál – főként a kartonbáb, a marionett és az árnyjáték technikáit alkalmazva –, tanít, filmeket forgat, illetve kinetikus művészettel foglalkozik.

Ahogy az a *Words are birds* című rövidfilmje is elárulja, Linda elképesztő igényességgel és precizitással nyúl vissza a klasszikus animáció eszközeihez, pontosabban ahhoz a technikához, amit az árnyfilm feltalálójának tartott Lotte Reiniger úttörőként fejlesztett ki az 1920-as években, és amit később a Disney stúdió is előszeretettel használt, ill. továbbfejlesztett. Ez az ún. többsíkú kamera (multiplane camera), ami az analóg animációt mindörökké megváltoztatta, hiszen a perspektivikus ábrázolásmódot tette lehetővé. Az elv egyszerű: vízszintes üveglapok egymás fölött különböző síkban vannak elhelyezve, amit felülről néz egy kamera. A különböző üveglapokon, azaz több síkon elhelyezett figurák és díszletelemek életszerű térhatást kölcsönöznek a képnek.

A Mizofónia gazdagon rétegzett és textúrázott világa fölülmúlja az újrahasonított anyagok hétköznapiságát, melyekből készült. Élőben felvett bábjáték, amely egy adott ponton 14 különböző síkot használ. A pizzásdobozokból készült bábok elegánsan mozognak a régi stílusú papírok és a festett celofán városképein, elmerülve a hangok egyre épülő atmoszférájában. Wingerter filmje azóta is világszerte járja a rangosabbnál rangosabb fesztiválokat, elismeréseket és díjakat szerezve nem csak a rendezés, a bábozás, de a sound design területén is.

Végül, de nem utolsósorban, megnéztük a mexikói **Chipotle Teatro** debütáló kisfilmjét. A társulatot Gabriela González és Ana Cabot alkotja, akik rendeznek, írnak és életre keltik történeteiket.



*Como Pez en el Agua*  
(Mint hal a vízben).  
R: Gabriela González –  
Ana Cabot.  
Chipotle Teatro (Mexikó)



Az árnyékszínház és a sziluettekkel való munka a védjegyük, folyamatosan kísérleteznek, tanulmányozzák és kutatják ezt a nyelvet.

A **Como Pez en el Agua** (*Mint hal a vízben*) egy lány világát tárja elénk, aki elgondolkodik azon, mennyire szabadnak érzi magát, amikor a vízben van, szabad, mint egy sellő, anélkül, hogy bármi is megakadályozná. A film a nagyszerű kategóriába sorolható. Egy nagyon jó ötlet tisztán és érthetően kivitelezve. Nem meglepő, hogy a közönségdíjtól a legjobb forgatókönyvért járó elismerésig sok filmfesztiválon díjazták világszerte.

A Mizofóniához több szempontból is nagyon szépen illeszkedik a film témájában és szereplőjében is,

mintha egyik a másikat kiegészítené, tovább gondolná. Szinte adja magát, hogy a két alkotást egymás után vetítsék. Szép és egységes a látvány, átgondolt a dramaturgia, tiszta az üzenet.

Azt hiszem a Karakulit közönsége elgondolkodva, reményteljesen vagy akár meghatódottan, de mindenképp inspirálva távozott a rövidfilmes válogatásról. Remélem, még számos hasonló alkotás születik a közeljövőben, és lesz olyan befogadó felület, ahol eljut majd az érdeklődőkhöz, mert ez a szelekció is bizonyította, hogy az árnyjáték filmes eszközökkel is képes megérinteni nézőit, s nem csak élő színház formájában.



## PUPPET SHORT FILMS AT THE KARAKULIT FESTIVAL

Since 2017, Karakulit celebrates an ongoing passion for shadow theatre. The festival aims to provide a platform for works that use shadow play techniques in an innovative way, thus in 2023, the event featured a variety of exciting short films. Among the films showcased, the American "Words are Birds," creates a stunning visual world as it explores the theme of unjustly detained prisoners. The Brazilian "Life Cycles" depicts the relationship between a grandmother and granddaughter, while the Catalan "Sugar" illustrates, in a single take, the transformation of an evil witch. The highlight of the festival was "Misophonía" in which multi-layered animation and complex sound design are used to tell the story of a protagonist struggling with sound sensitivity. Finally, the Mexican "Like Fish in the Water" works with a simple yet brilliant concept, showcasing the feeling of freedom in water. The audience left the screenings inspired and uplifted, demonstrating to the participants that shadow play can have a profound impact through film as well.



A Karakulit-fesztivál  
főszervezői: Pilári Lili Eszter,  
Vajda Zsuzsa, Pilári Gábor

Füvel fonva,  
Divadlo Líšeň (Cseh  
Köztársaság)



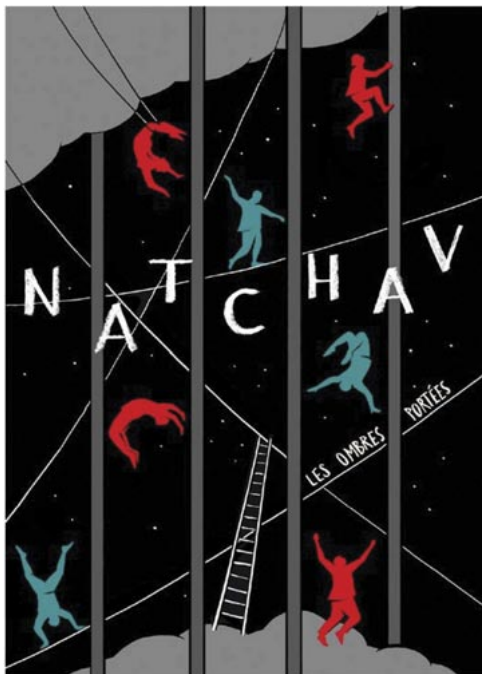
*Az ég-igérő fa,*  
Firtosi Kompánia  
(Erdély/Románia)



*Bíma spirituális utazása* című  
wayang kulit előadás  
Közép-lávából.  
Ki Purbo Asmoro  
(Indonézia)



Előadás után Csató Kata,  
Pilári Gábor, Páll Gecse Ákos

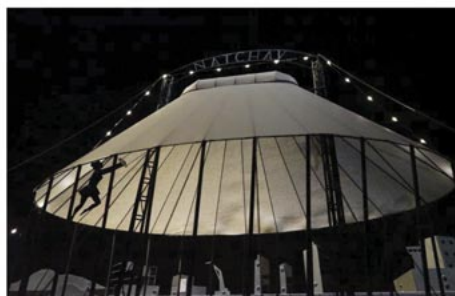


*Natchav, a show. Árny- és zenés színház minden korosztálynak (8 éves kortól). Les ombres portées.*

Bemutató: 2019 decemberében a La Maison de la Culture de Nevers Agglomération-ban. Fotók: Tomás Amorim



Décor et marionnettes





## NATCHAV/ZENÉS ÁRNYSZÍNHÁZI ELŐADÁS

## LES OMBRES PORTÉES · ÁRNY-HORDOZÓK

A hajnal első sugaraival megérkezik a Natchav cirkusz a városba. Hamarosan fel is zengenek az első ütemek és meghalljuk a hatalmas vászon surrogását, amelyet tartórudak lassan az ég felé emelnek. De a hatóságok nem örülnek az érkezésüknek... A mutatványosok ellenállnak; egy akrobatát letartóztatnak és vele együtt egy egész világot börtönöznek be.

A *Natchav*, azaz „elmenni, elmenekülni” cigányul, egy cirkusz kalandjait meséli el, akik ahhoz, hogy szabadságukat megtarthassák, áthágják az összes törvényt, beleértve a gravitációt is. Mintha élőben forogna egy film. Ez a látványos és élőzenével kísért árnyszínházi előadás saját nyelvet alakít ki, a cirkusz és a mozi jelrendszerét játékosan felhasználva. A *Natchav*, keverve a realizmust és a szürrealizmust, a szabadság ízét szeretné átadni.

**Koncepció**

A *Natchav* a szabadság témáját feszegeti, egy olyan ideáét, amit általában megmérgez, láthatóan megfoszt értelmétől egy kontrolláló, számító és alárendelő világ. A nomád életforma, a függetlenség, a közösség, a mozdulat és a játék elkötelezett védelmezőiként, a cirkusz egy utazásra hív a csodák és a szépség világába... Időmértéke a pillanat. A cirkuszosok közt van is egy kifejezés, a „feszültségi pont”, amely megmutatja annak a pillanatnak a minőségét, amikor az akrobata minden törvény alól felszabadul, beleértve a gravitációt is. Ezzel szemben a börtön első számú szabálya a szabadságtól való megfosztottság: feladata, hogy büntessen és befalazzon, mindazzal együtt, amit az állandó bezártság jelent, a tér hiánya, a magány, a cselekvésképtelenség, az egyhangúság. A tér hiányához hozzáadódik az idő végtelensége.

Az aktuális nehézségek, amelyekkel a hagyományos cirkuszosok nagyrésze találkozik, rámutatnak az alapvető összeférhetetlenségre sajátos életmódjuk és a közösségek között, akiket kereszteznek újukon: a közterületek rohamos privatizációja megakadályozza, hogy csoportjaik letáborozzanak, az egyre szigorodó rendszabályok változásokat idéznek elő és olyan költségeket teremtenek, amelyeket nem tudnak állni. És azt se felejtjük el, hogy a határok egyre inkább arra szolgálnak, hogy szabályozzák az egyének mozgásterét, miközben a nomád életforma és a vándorlás nem ismeri a nemzeti hovatartozást és a nemzetállamokat.

Az a szabadság, amelyet a cirkuszosok védelmeznek, és amiről a *Natchav*-ban beszélni szeretnénk, egy nagyon érzékeny és fertőző gondolat; a kiindulási pont és az állandó mozgás, amely elengedhetetlen mindazok számára, akik élni szeretnének.

A hajnali félhomályban a *Natchav* cirkusz megérkezik a városba. A lakókocsik és kamionok karavánja letáborozik a főtéren. A semmirekellők megkezdik koncertjüket az első ütemekkel, és rögzítik az első cölöpöket a földbe; halljuk a hatalmas vászon surrogását, amelyet a tartórudak lassan az ég felé emelnek. Egyszer csak durva rendőrök jelennek meg, a törvény nevében felszólítják a cirkuszt a távozásra és egy elhagyott külvárosi területet jelölnek ki számukra. Az összecsapást követően az egyik akrobatát letartóztatják és börtönbe vetik törvénysértés és lázadás miatt. A cirkuszosok és foglyok elhatározzák, hogy egy látványos szökési tervet valósítanak meg, tele találékonyssággal és halálugrásokkal...

A *Natchav* árnyakkal és zenével mesél el egy történetet, ahol keveredik két egymással gyökeresen ellentétes, a társadalom perifériájára szorult világ



A Natchav, ami cigányul „elmenni, elszökni”, egy cirksz kalandjait meséli el



Photos du spectacle

a cirkusz és a börtön. Mindezt egy nagyon dinamikus színpadtechnikával valósítják meg. Ebben a szöveg nélküli előadásban, az élőben létrehozott képi és zenei világ építi közösen a történetmesélést, egy nagyon sajátos és szuggesztív formanyelvet létrehozva, valahol a valóság és a képzelet határán.

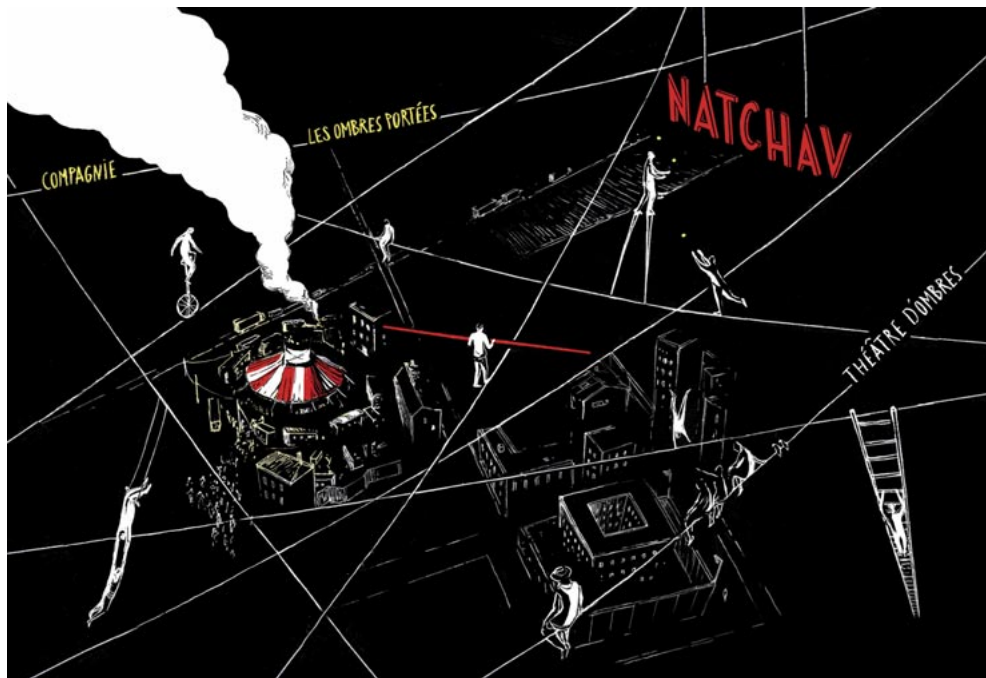
### A mozgásra épülő színpadtechnika

A *Pekee-nuee-nuee* (Nagy-nagy hal) kastélyszínházi előadás és a nagy volumenű *Alvajárók* árnyelőadás után a *Les ombres portées* társulata folytatja árny-színházi felfedezőútját ebben a harmadik produkcióban. A színpadtechnikai kihívás ebben az előadásban a lineáris történetmesélés megtörése képekkel, és a kilépés a klasszikus árny-színház frontalitásából. A színpadon a nézők szeme előtt világítanak meg különböző mozgó állványokra rögzített díszletelemek és figurákat a mozgatók. Börtön, zárka, cirkuszi sátor és a többi díszlet a történet megfelelő pontjain kerülnek be a helyükre. A színpad hátuljában elhelyezett panoráma vászonra vetítik fel nagyban az árnyakat. A néző

figyelme folyamatosan vándorol a díszletek és kivetített felnagyított másuk, valamint a játékos és zenészek élőjátéka között a színpadon. Ezek az egymásra rétegződő olvasatok együtt hoznak létre egy összetett és dinamikus színpadtechnikai és színházi nyelvezetet, ami lehetővé teszi a néző számára, hogy részt vegyen a történet jelen idejű alakításában.

### Fény és árnyék

A Natchav két világa különösen jól működik együtt az árny-színházi technikákkal. A börtön világa homályllyal, titkokkal és csönddel terhes. Soha nem mutatják meg, hogy mi zajlik igazából a cellákban. Az igazság itt el van rejtve a vastag falak és rácsok mögé. Az árnyék jól ismeri ezt a sötét, okkult és rejtett aspektust. Amit a börtönből láthatunk, az a különböző nézőpontok bemutatásából derül ki. Rések, rácsok, kulcslyukak és kamerák szolgálnak szűrőként, hogy betekintsünk a mögöttük lévő világba. Ezzel ellentétben a cirkusz varázslatos világában minden látható: a karaván letáborozásától kezdve, a sátor





A hajnal első fényénél megérkezik a városba a Natchav cirkusz



felállításán át maguk az előadott számok is – legkisebb részletükig – reflektorfényben vannak. Láthatók a mozgatók, és ez a meztelenség feszült ellentétet hoz létre a nézőkben a korábban látott jelenetek formanyelvéhez képest.

### Filmszerű montázs

A bonyodalom kifejtése részben a noir történetmesélési technikájából és a filmes narratívából merítkezik, ami váltogatja a lassú, feszültségteli és a pörgős, mozgalmas részeket. A fény egy kamerához hasonlóan vezeti a történetmesélés fonalát, miközben többféle nézőpontot is felkínál a nézőknek. Kocsizás, közelik és vágások ritmizálják a történetet, egy nagyon dinamikus olvasatot létrehozva, mintha egyszerre több kamerával rögzítenének élőben egy filmet.

### Élőzene

A zene, amit élőben játszik a színpadon a két zenész, néha egyszerre több hangszeren, egyvelege az előadáshoz írt zenének, az improvizációnak és az aláfestő zajoknak. Az előadás zenei szövete cirkuszi témákból inspirálódik, de a mozi világának hangzásvilágával. Mint egy mozi-koncerten, a zene



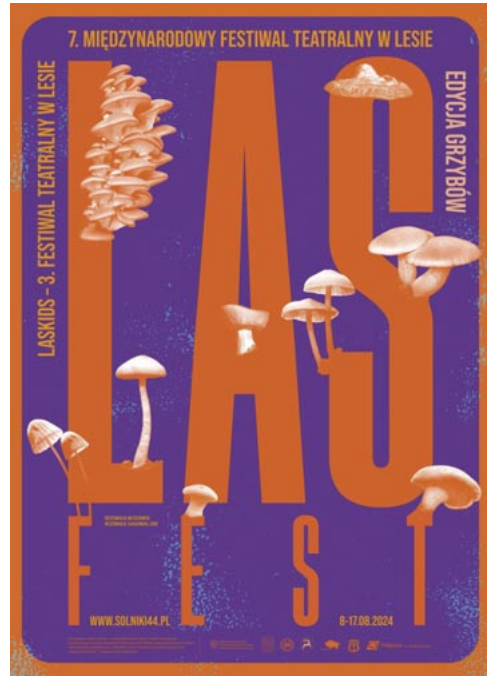
teljes egészében a történetmesélés részét képezi, aláhúz, fokozza a feszültséget és a meglepetés erejét. Emellett olyan sajátos hangzásvilágú húros hangszerekkel kísérleteztek, amelyek egyes helyszínek hangkulisszáit is felépítik.

(Bemutató: 2019 decemberében a Nevers és Környéke Művelődési Házban (Maison de la Culture de Nevers Agglomération).)

*Fordította: Khaled-Abdo Szaida*

## LES OMBRES PORTÉES / SHADOW-BEARERS

With the first rays of dawn, the Natchav circus arrives in town. Soon the first drumbeats echo, and we hear the whirring of the huge screen, slowly raised to the sky on supporting rods. But the authorities are not happy that the circus has arrived. The performers, however, insist that the show must go on; one acrobat is arrested and a whole world is imprisoned with him. Natchav, which means “to go away, to escape” in Romani, tells the adventures of a circus who, in order to keep their freedom, break every law, including gravity. As if it were a live film, this spectacular shadow theater performance with its live musical accompaniment, creates its own language, playfully using the symbolism of the circus and cinema. Nachev mixes realism and surrealism to convey an unforgettably vibrant and sometimes hallucinatory sense of freedom.



A LasFest fesztivál 2020. és 2024. éves plakátjai



Tadeusz Wierzbicki a barcelonai Katalán Nemzetközi Bábmúzeum két munkatársával (Tera Moner – Miquel Espinosa)

## Marek Waszkiel

### FÉNYKUTAK

#### TADEUSZ WIERZBICKI ELŐADÁSA

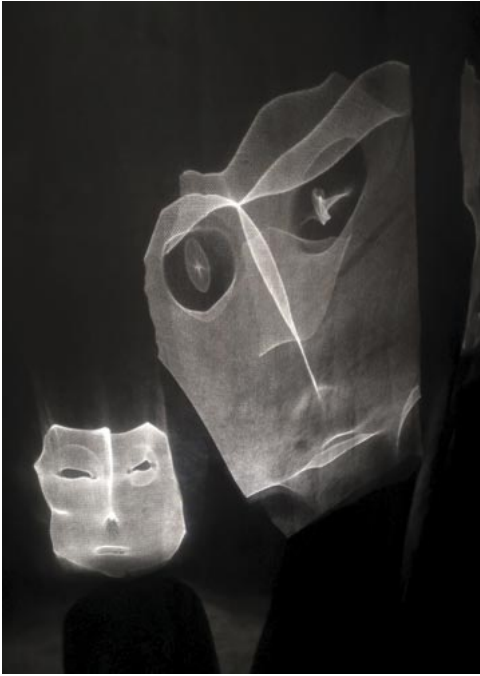
Harmadik alkalommal rendezik meg a rendhagyó LasFest fesztivált (Nemzetközi Színházi Fesztivál az Erdőben), ezúttal „Farkasok anyja” címmel – a szóban forgó ragadozóval bizonyára nem nehéz találkozni Solniki erdőiben. Dagmara Sowa és Paweł Chomczyk, a már jól ismert Coincidentia csoport alkotói a járvány ellenére is állják a sarat, de a közönség sem okoz csalódást, hiszen a Solniki 44 cím mostanra egyszer és mindenkorra felírta magát Podlasie (és annak tág értelemben vett környezete) kulturális térképére.

Tegnap *Tadeusz Wierzbicki* lépett fel – egy kiváló, féktelenül kreatív művész, akinek semmi köze az őt kordában tartani igyekvő valósághoz, és aki az utóbbi években méltánytalanul kevés figyelmet kapott, bár – igaz, kisebb-nagyobb megszakításokkal – továbbra is kreatív, érdeklődő alkotó, aki immár négy évtizede töretlenül kísérletezik a visszaverődő fényvel. Nemzetközi bábos körökben már ismertebb, sőt talán egyedül képviselné Lengyelországot a világ legrangosabb bábművészeinek rövid listáján. Csak hogy nem érzi magát bábosnak – ezt pedig nekünk is tiszteletben kell tartanunk. Tény, hogy Wierzbicki évek óta több művészeti ág – a színház, az ábrázolóművészet, a költészet és a zene – határain mozog, mégis bábszínházak közegből származik, rendezőnek tanult a białystocki Színházművészeti Akadémián, és minden bizonnyal fellépett már legalább száz – elsősorban külföldi – bábfesztiválon. A kortárs, nagyon szoros értelemben vett bábszínházban egyértelműen megvan a maga helye, ahogyan megvolt egykor Tadeusz Kantornak is (bár ő maga soha nem fogadta volna el ezt a besorolást). Wierzbicki kivételes és agilis: több évtizede talál ki folyton új megoldásokat. Nem az ismert konvenciókkal dolgozik, nem bűvészkedik közhasználatban levő művészi eszközökkel. Korábban ismeretlen lehetőségeket fedez fel – és az ilyesmi a művészetben ritkaságszámba megy. A képzőművészet

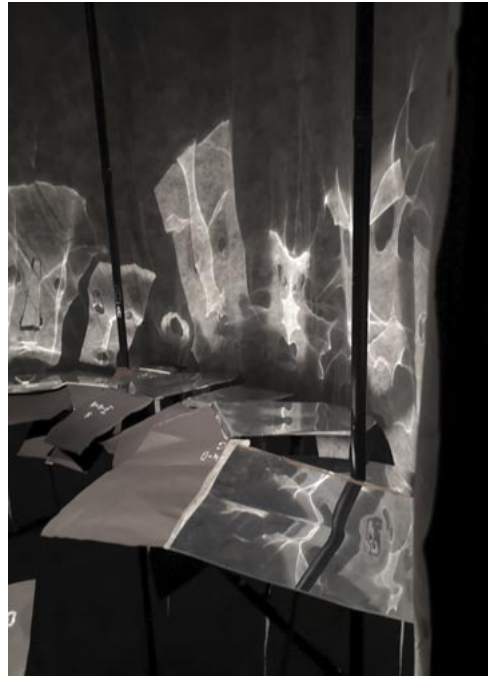
terepén, annak is legérintetlenebb tájain mozog, ahol a fény az úr. A fény költője ő.

A LasFestre Wierzbicki a *Fénykutak (Studnie światła)* című előadással érkezett. Ez egy installáció, egyfajta képzőművészeti kiállítás – kevés köze van a színházi előadáshoz. Fénymaszkokat használ, amelyek működési elvét már évekkel ezelőtt kitalálta, de ebben az újszerű elrendezésben a korábbtól eltérő értelmet és jelentésárnyalatokat kölcsönöz nekik. Az elsötétített pajtába – Solniki színháztermébe – lépve négy fénykutatót látunk, négy szögben elrendezve. Ezek nagyjából három méter magas csövek, szájuknál egy-egy középen felfüggesztett, két méter körüli átmérőjű fényforrással, melyeket dupla, fekete és fehér tüllhuzat borít, és amelyekre a csövek belsejében elhelyezett fénymaszkok fénye hull. Minden maszk egyedülálló, más, mint társai és – a tükörfólia mögött elhelyezett sötét bútorszövet-darabok által – mindegyik egy további, fekete árnyat is vet a tüllre, ily módon egy teljes alakot felépítve. A maszkok ráadásul folyton mozgásban vannak, a tüll állandó – például a légmozgások vagy az elhaladó látogatók okozta – remegése miatt. Minden csőben van egy kis rés, amelyen keresztül bekukkanthatunk, az alkotói eljárásokat és a művészi eszköztárat megvizsgálva. A résben megfelelő szögben elhelyezett normál tükörben váratlanul saját arcunkat is megpillantjuk. Ábrázatunk és rajta hordott álarcunk szintén az installáció elemévé válik. Maga az installáció pedig a valóság látomásává alakul: de az *igazi*, nem a művészileg átstrukturált valóságé.

Persze még az egyes fénymaszkokat közelről szemlélve is nehéz átlátni felépítésüket. A csövek belsejében laposan fekvő, felülről megvilágított laminált tükörfólia-téglalapokban nem látszik semmi, még az arcok körvonalai sem. Talán csak néhány, a fólián megjelölt pont kivétel – ezek a tüllön tüköröződve a szemeket jelölik. A technika azonban



Részletek a *Fénykutak* című előadásból



ennél sokkal bonyolultabb, a végeredmény pedig állandó kísérletezés gyümölcse. A művész a poliészterfóliákat különböző eljárásoknak vetette alá, eltorzítva a fólia sima felületét. Erről az alkotói folyamatról maga Tadeusz Wierzbicki írt a legpontosabban évekkal ezelőtt: „Kísérletek sorát végeztem el, megpróbálva a tükrök poliészter alapján mechanikusan – különböző szerszámok ütéseivel, pontok és vonalak kidomborításával, véséssel, vágással, kaparással stb. – alakítani; vegyi úton, a poliésztert oldószereknek kitéve és termikusan, azaz különböző hőmérsékletű, légsebességű és szélességű légsugarakkal stb. melegítve és ezzel váltakozóan hűtve igyekeztem az anyagra hatni. Kísérleteztem az egy ideig rugalmasan hajlíthatóvá tett tüköralátét kézi formálásával, vizsgálva a szétszórt visszaverődések művészi alakításának módjait, valamint az alkotott kép kivetítésének és rögzítésének lehetőségeit. Egy felállított lámpa köré, amely saját talpára fénygyűrűt vetett, a fényugarakkal párhuzamosan 10 db A4-es, majd A3 formátumú önárnyékoló vetítőlencsét helyeztem; alájuk kerültek a tükrök. Az egyetlen tükröfelületről visszaverődő

fény heterogénean megoszolva, egyes pontokat erősebben, másokat gyengébben megvilágítva képet hozott létre az ernyőkön.”

Mint az Tadeusz Wierzbicki lasfesti installációjából kitévő, az eljárás lenyűgöző eredményt ad. Az emberi zsenialitás szintiszta, gyönyörű leképeződésével van dolgunk – tíz vagy húsz négyzetméteren. Az installációba, mint a kortárs színházban általában, mindenki valami mást fog majd belelátni. Lesz, aki néhány másodpercet szentel neki, mások hosszabb időre megállnak, eltanakodnak, hagyják magukat a fenomenális maszkok – köztük sajátjuk –, és a rendszerint láthatatlan, most azonban a kút mélyében világító, őket körülvevő árnyak látványától elvarázsolni.

Csodaszép esténk volt a LasFesten.

(Tadeusz Wierzbicki *Fénykutak* című installációját 2020 augusztusában, a harmadik LasFest fesztiválon lehetett megtekinteni. A fesztivál szervezője a biatystoki művészpáros, Dagmara Sowa és Paweł Chomczyk által működtetett Grupa Coincidentia.)

*Fordította: Papp-Zakor Ilka*

## LIGHTING

Marek Waszkiel's article describes the artist Tadeusz Wierzbicki and his performance at the extraordinary LasFest festival, which took place for the third time in 2020. That year's program of the International Theatre Festival in the Forest was entitled "Mother of Wolves". Dagmara Sowa and Paweł Chomczyk, the creators of the well-known Grupa Coincidentia, persevered with the organization despite the epidemic and have organized the festival every year ever since. The Solniki 44 title has now put itself once and for all on the cultural map of Podlasie and in its wider surroundings.



Hamupipőke: Egyszer volt, hol nem volt... Volt egyszer egy híres-neves hajóskapitány... Ez a hajóskapitány a Rosalinda nevű háromárbócoson épp Ausztrália felé tartott hűségese legénységével... megkerülték a Jóreménységfokot... áthajóztak az óceánon... épp elhagyták Jáva szigetét, amikor... Kalózok!



Mostoha: „Ezt pedig... majd elfelejttem... lesz szíves szétválogatni.” Fotók: Piti Marcell

## Nánay István

### ÁRNYSZÍNHÁZI DEMONSTRÁCIÓ

#### HAMUPIPŐKE A BUDAPEST BÁBSZÍNHÁZBAN

A *Hamupipőke* az egyik legrégebbi, legismertebb és legtöbb variációban létező mese. Több mint négyszáz változatban terjedt el a világon. Közülük a két legtöbbet idézett feldolgozás Charles Perrault (1697) és a Grimm testvérek (1812) nevéhez fűződik. A meseváltozatokból további zenés, filmes és színházi feldolgozások sokaságát hozták létre. Ezek egy újabb verziója született 2011-ben: a Grimm-meséből indult ki Gimesi Dóra darabja, amit a debreceni Vojtina Bábszínház mutatott be. Munkája sikeresnek bizonyult, hiszen a szövegéből immár a hatodik előadás készült, ezúttal a Budapest Bábszínházban.<sup>1</sup> Ezt ugyanúgy Kuthy Ágnes rendezte, mint a debrecenit annak idején. A két színre állítás természetesen jócskán különbözik egymástól.

A variációkban a Hamupipőke-történet váza közös vagy nagyon hasonló. Egy férfi egyedül neveli a lányát, miután meghalt a felesége. Másodszor is meggyőződik, az új asszony két lányt hoz a családba. A férfi hosszabb időre elmegy hazulról, ez idő alatt a feleség egyre cudarabbul bánik a mostohalányával, s míg a sajátjait kényezteti, őt cselédként tartja, hamuban hálaltja. (Innen a név: Hamupipőke.) Amikor a birodalom hercege nőszülni készül, minden hajadonnak meg kell jelennie a palotában, hogy a herceg közülük válassza ki a párját. Hamupipőkét a mostoha otthon hagyja, és különféle munkát – egyebek mellett egy nagy tál szemetes lencse szétválogatását – követeli meg tőle. Hamupipőke csodával határos módon a feladatokat elvégzi, és még szép ruhákhoz is jut. Titokban elmegy a bálba, ahol személyében a herceg rátalál az igazira. Hamupipőke a bál vége előtt hazaszalad, de a fél pár cipője ott marad. A herceg végigjárja a hajadonokat, hogy megtalálja azt, akire illik a cipő. Mivel egyedül Hamupipőkére

jó a lábbeli, ő lesz a herceg felesége.

Gimesi Dóra darabja nagy vonalakban követi ezt a történetet, de el is tér attól. A kétrészes darab két fele eltérő dramaturgiájú. Az elsőben a család áll a középpontban, a másodikban a herceg és a lánykeresés. Gimesinél az apa nem nemesember vagy gazdag kereskedő (ahogy a Grimm-testvéreknél vagy Perrault-nál), hanem egy háromárbócos hajó kapitánya, akinek el kell hajóznia, de a céltól nem messze hajótörést szenved és meghal. A lány szép és okos. Anyja halála után – s mivel apja csak ritkán van otthon – magányában gyakran menekül a fantáziavilágába, apját és önmagát megszemélyesítő kalózos meséket ír és szerepjátékok alakjaiba bújik. Nem éppen átlagos lány. Fiús (matróz szeretne lenni), és nem mellékesen olvas. Nem úgy, mint két mostohatestvére, akiket anyjuk arra nevel, hogy a társadalom által elvárt nőszerepet maradéktalanul betöltsék. Ennek érdekében zajlanak az etikett- és táncfoglalkozások, amelyeken Hamupipőkének is részt kell vennie. S mivel ő teljesíti a legpontosabban a feladatokat, a két mostohalány bosszúból pokollá teszi az életét. Nem kevésbé a mostohaanya, aki miután az apa halálhírért veszik, Hamupipőkét cselédsorba kényszeríti. Ilyen előzmények után érkezik a meghívó a királyi palotába. A mostohaanya és lányai készülődnek, Hamupipőke segít az öltözködésben, de ő nem mehet a bálba. Megkapja, milyen házimunkákat kell elvégezni, beleértve a lencseválogatást is.

A lassú folyású első részt sokkal mozgalmasabb és dinamikusabb második követi. Büchner *Leonce és Léna* című darabjának alapkonfliktusa ismétlődik meg: ott Leonce herceg nem akar király lenni, és a feladat előli menekülésében társául szegődik

1 A kecskeméti Círóka Bábszínházban Vidovszky György, a csíkszeredai Csíki Játékszínházban Budaházi Attila, a miskolci bábszínházban Markó Róbert, a győri Vaskakas Bábszínházban Tengely Gábor vitte színe.



Mostoha:  
Mért súlyt engem magával  
az élet?/Mért épp hozzám  
küldte önt az ég?/Megáll  
a józan ész/A jó szó itt  
kevés/Egy ilyen lánnyal/Mit  
is tehetnék?

Hamupipőke:  
Drága Papa! Bárcsak tudnám,  
hová címezsem ezt a levelet.  
Van a mennyországban  
postahivatal?  
Vagy szikratávíró?...  
Nem akarok panaszkodni,  
nem arra neveltél, csak  
hiányzol. Nagyon, nagyon  
hiányzol, papa!



Hamupipőke:  
De mélyen legbelül/Egy titkos  
tengeren/A hullámvászt azt  
kérdi, mire vársz még?/A régi  
dal helyett/Új mesét mesél/  
És te lehetsz a hőse, mire  
vársz még?

Valerio. Gimesinél a Királyfi megnősülni nem akar, hiába győzködi lakája és udvarmestere, Leopold. Egy félreértés következtében – a mostohaanya Leopoldot nézi a királyfinak – a két fiatalember szerepet cserél, így a mostoha és két lánya az érvényesülés vágyától hajtva a királyfinak hitt Leopoldot üldözi, míg a nőktől féltő, azok felszínességét és vihogását ki nem álló Királyfi a titokban a bálba érkező Hamupipőkével ismerkedik. Mindketten bujkálnak a mostohaék elől, s közben egyre inkább bizonyossá válik: egymásnak teremtődtek. Természetesen ezúttal is bekövetkezik a boldog vég, az elveszett cipő Hamupipőkére illik, és nincs akadály, hogy pap elé menjenek.

Gimesi nem mutatja meg, hogy Hamupipőke miként végez a munkával, hogyan szerez szép ruhát magának. Csak a magassarkú cipőjéről tudjuk meg, hogy halott anyjái volt, és apja, mielőtt útnak indult, adja át neki. Tehát a dráma szempontjából kulcsfontosságú tárgyat hangsúlyosan exponálja a szerző: a cipő szimbolikus érzelmi kapcsolatot hoz az anyjához és apjához, egyben a nővé érés megmutatásának eszköze (először nem tud benne járni, még a bálban is bizonytalanul megy, nem véletlen, hogy leesik a lábáról, s csak amikor kiderül, ki a jogos tulajdonosa, válik sajátjává). Ami viszont a cselekmény menetében nem kiemelkedően fontos, azt nagyvonalúan mellőzi vagy csupán említés szinten jelzi.

A darab nem kifejezetten bábokra íródott, bár fontos szerepe van benne néhány tárgynak, mint például a könyvnek, vagy a debreceni előadásban egy biciklinek. Kuthy Ágnes debreceni rendezése elsősorban a színészek mozgására épített. Annak idején a produkcióról ezt írtam: Kuthy Ágnes „felerősítette az apa és lánya közötti kapcsolatot (ezzel megteremtette a dráma motivált kiindulópontját), összetettebb és mai karakterre tette Hamupipőkét, szemben a mostoha és lányai egységesebb figurájával (ettől valós drámai összeütközések esélye jött létre), valamint jól játszható, számos

félreértésre lehetőséget adó szituációkat teremtett a királyfi és udvarmestere, illetve a nők között. Kuthy rendezése már-már bohózzattá fokozta a félreértések és üldözések kavalkádját. Központi szerepet kapott egy színes kerékpár, amelyen karikázva jelent meg apjával Hamupipőke, később biciklizés közben akaszkodott össze a lány és a királyfi, és Hamupipőke tanította meg biciklizni a fiút. Kezdetben mind a négy nő fehér ruhát viselt, a palotába tett látogatáskor a Mostoha és lányai rikító színű ruhákat hordtak, míg Hamupipőke fehérben maradt. Mátravölgyi Ákos félkör alakú mellvéddel keretezett, sokrekeszes fehér játéktára a zöld gömb-bokrokkal számos meglepetéssel szolgált és minden szituációhoz alkalmas volt. Vidám és felszabadult komédiázás adta meg ennek a produkciónak az alaphangját.”<sup>2</sup>

A mű későbbi előadásai is főleg színészekre, és nem báb- vagy tárgyjátékra épült. A Budapest Bábszínház bemutatója viszont kiegyensúlyozta a kétféle megközelítést: a színészi alakítások mellett a bábozás egy ritkábban használt technikáját, az árny- és sziluettjátékot alkalmazza. Mindent, amit e technikával meg lehet csinálni, azt Kuthy Ágnes – aki doktori disszertációját is e tárgykörből írja – bemutatja.

A látvány lenyűgöző! Lírai, groteszk és komikus pillanatok váltják egymást, minden, ami a színpadon van, vetítő felületként is működik. A háttérrel lezáró vetítőfal mögött több mint harminc különböző fényforrás és hat precízen, alázatosan és szakértelemmel tevékenykedő színész – Bánky Eszter, Juhász Ibolya, Karádi Borbála, Kemény István, Kovács Katalin és Rusz Judit – „dolgozik”, míg elől zajlik a történet. Az elülső és a hátsó világot elválasztó vetítő hol falként működik, hol effektekre ad lehetőséget, amikor például egy színész és egy árnyalak között jön létre interakció. De az is előfordul, hogy megfordul a színpadi tér két fele, és a néző láthatja, ahogy megszületik az árnyjáték.

2 Nánay István: *Négy a negyedszázdból*. Art Limes 2015/2. 59.

Árnyban látjuk, ahogy Hamupipőke írja a meséjét, de azt is, ahogy megelevenedik a mese; a Királyfit úgy ismerjük meg, hogy arcáról sziluettképet készít Leopold; a kiválogatandó hatalmas tálnyi és egyre fogyó lencse is a vetítőlámpán jelenik meg, ezzel elemelődik a válogatás színpadon alig bemutatható folyamata; ugyanezen elv alapján Amália és Emília cipőpróbálásának törtéjét is árnyban ábrázolják, de egyben le is leplezik a trükköt, amikor a színésznők megmutatják a lábfejüket. Hamupipőke és a Királyfi csata-jelenetet játszik, árny-kalózzal vívna, a bálban mozdulatlanul táncol a két fiatal, miközben mögöttük árnyban látjuk a báli forgatógót – s hosszan sorolható, hogy a rendezőnő milyen változatosan alkalmazza a technika adta lehetőségeket.

E lehetőségek azonban nem tették könnyűvé a díszlet- és a világítástervező dolgát. Michac Gábor néhány olyan semleges elemet helyett el a térben, ami sem korhoz, sem konkretizálható helyhez nem köti a történetet, de sokféleképpen, vetítőlámpaként is lehet őket használni. A második részben fontos szerepet kap hat mozgatható, nyírt lombozatú díszfa, amelyeket az a hat, libériába öltöztetett színész tol be a színre, akik az árnyjátékot is bonyolítják. Ezek a fák jelölik a palotát, ezek mögé tud elbújni a többiek elől a Királyfi és Hamupipőke, s miközben tologatják ezeket, egyre közelebb kerülnek egymáshoz. A díszletelemek mobilitása lehetővé teszi, hogy soha ne takarják ki a vetített képeket. A fényeket is úgy kellett beállítani, hogy a lényeges momentumokat kiemeljék velük, de ne nyomják el az árnyjeleneteket. Szondi György tökéletesen megoldotta ezt a bonyolult feladatot. A látványvilágon belül nem kevésbé fontosak a jelmezek, amelyek szintén Michac Gábor munkáját dicsérik. Az alapszín a fehér. Az Apa, a Mostoha és két lánya fehér ruháját fekete csíkok díszítik, a nők szoknyáján ugyancsak fekete csíkokkal jelzett krinolin van. Ilyen az öltözéke Hamupipőkének is az első részben, amikor részt vesz a közös tánc- és illemtan-tanulásban, máskülönbön tiszta fehérbe van öltöztetve, s a bálba fehér túllszoknyában érkezik. Szintén tiszta fehérben jelenik meg a Királyfi: pantalló, ing, mellény, cipő. vakítóan fehér. Ezzel

szemben Leopold ugyanúgy fekete csíkokkal ékesített fehér öltözéket kap, akár a többiek.

Rend van ebben az előadásban. Ez akkor, amikor előnti a színpadokat az ötletelés, különösen nagy érénynek tűnik. Itt mindennek oka és következménye van. A térhasználatnak, a színészek megmozdulásainak, a fény és árnyék használatának egyaránt. Nem különben Pirisi László zenéjének. Jókor szólalnak meg és nem tengenek túl a dalok, amelyek szellemes verseit a szerző, Gimesi Dóra írta. Kuthy Ágnes debreceni rendezésében főszerepet kapott a mozgás, a tánc. Ez a pesti előadásra is igaz. Kovács Domokos koreográfiájában a nők szigorúan kötött táncmozdulatokat végeznek, az inasok szertartásosan, merev tartással vonulnak, a két szerelmes mozdulatlanul táncol, ugyanakkor mindenkinek megtalálták az egyéni mozgásvilágát is. Gimesinek némileg át kellett alakítania és meg kellett rövidítenie az eredeti darabot, mert amit meg lehet mutatni képen, árnyban vagy táncban, azt nem érdemes elmondani. Ennek az összehangolódásnak következtében feszes, jó ritmusú produkció született.

Ám ahhoz, hogy ez elmondható legyen, kellene a remek színészi alakítások is. Az Apát játszó Hannus Zoltán csak rövid időt tölt a színpadon, de kettőse Csarkó Bettinával megadja az előadás alaphangját. Egyszerre látunk egy apa-lánya viszonyt, meg két viháncoló gyereket. Érthetővé válik, hogy miért ragaszkodik oly nagyon apjához a lánya – és ez persze viszont is igaz –, s az is, hogy Hamupipőke a Királyfiban egy kicsit azt kapja meg, amit az apja jelentett neki korábban.

A Mostoha, Amália és Emília szerepe egyszerre hálás és hálátlan. Gonoszt játszani mindig jobb, mint pozitív szerepet, ugyanakkor ezek a figurák – funkciójukból adódóan – kevésbé árnyaltan vannak megírva. Ezúttal azonban a színészek differenciált alakokat ábrázolnak. Érthető, hogy az Apa Pallai Mara dekoratív Mostoháját hozza a házhöz, aki a férfi távozása után még nyájas és megengedő Hamupipőkével szemben, bár a lányai piszkálódásainak szabad folyást enged. Ám amikor kiderül, hogy a hajós életét veszítette, az asszony viszonya a mostohalányához megváltozik. A második

Mostoha:  
Na mi lesz már? Iparkodjon,  
leányom! Húzza!  
Amália: Húzom...  
Emília: Nem jó a trampli  
lábára! Túl kicsi!



Mostoha:  
Hamupipőkém! Drága  
kisleányom! Engedje meg,  
hogy gratuláljak!  
Őn királyné lesz!

Hamupipőke:  
Inkább meséljen  
a kísérleteiről!





Hamupipőke: Most táncolunk? Királyfi: Táncolunk.



Az előadás szereplői és megvalósítói

részben a királyfinak hitt Leopold üldözésében fáradhatatlan, s még az is felvillan, hogy az anyós-szerep helyett inkább a leendő király társa szeretne lenni. Pájer Alma Virág Amáliája és Podlovics Laura Emíliája távolról sem annyira butuska, hogy csak az etikettet követve éljék napjaikat. Változó módszerekkel gyötrik Hamupipókéét, lenézik őt, és elsősorban a hasznukat keresik, akkor is, amikor mostohaapjuk útnak indul.

A második rész felpörgetettsége nemcsak a történetvezetésnek köszönhető, hanem annak is, hogy a Királyfi és Leopold dinamikus kettőst alkot. A Királyfi életidegensége, félelmei és Leopold határozatlan határozottsága jól kiegészíti egymást. A véletlennek köszönhető szerepcseré, a bujkálások, a menekülések mozgalmasságát ellenpontozzák a fiatal pár intimebb epizódjai. Tatai Zsolt Leopoldja nem tud nemet mondani a Királyfinak. De nemcsak ezért megy bele a szerepcserébe, hanem azért is, mert élvezi az uralkodói szerepet. Panaszskodik ugyan, hogy szétszedik a nők, de a panaszbán egy kis dicsekvés is van. Tatai pazarul és mértéktartóan komédiázik, soha nem véti el az arányokat, s Leopoldja nem alárendeltje, hanem társa a Királyfinak.

A királyfit L. Nagy Attila, a címszerepet Csarkó Bettina játssza. L. Nagy ideális hős, de ugyanúgy

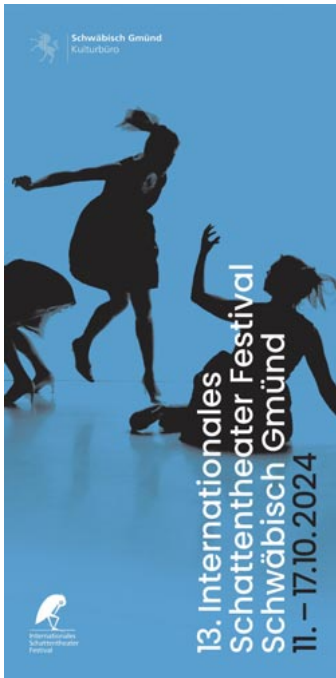
a fellegekben jár és álomvilágban él, mint Hamupipóke. A színész jól énekel, remekül mozog és táncol, jó a humora, s ez megvédi az egysíkú szerepfelfogástól. Csarkó egyszerre nőies és fiús Hamupipókéét alakít. A rendezés nem bíbelődik azzal, hogy Hamupipóke sorsának alakulását pszichologizálva mutassa be, s ebben a színész is jó partner: lélektanilag hitelesen, de markáns jelekkel ábrázolja az Apához, a Mostohához és lányaihoz fűződő viszonyát éppen úgy, mint a Királyfihoz fűződő érzelmeinek változását, érését. Az előadás egyik pozitívuma, hogy a Királyfi és Hamupipóke szerelmének kibomlását nem szokványos módon és eszközökkel teszi átélhetővé.

Kuthy Ágnes *Hamupipóke*-rendezése a Budapest Bábszínház egyre jobban kirajzolódó profilváltásának újabb, pregnáns, és jó értelemben vett kísérletező, azaz új utakat és módszereket kereső és bemutató produkciója, ami a bemutató sikere alapján sokáig lehet műsoron.

(*Hamupipóke*, 2024. 09. 20, Budapest Bábszínház. Író: Gimesi Dóra, Rendező: Kuthy Ágnes, Rendező-asszisztens: Csonka Maresz, Zeneszerző: Pirisi László, Díszlet- és jelmeztervező: Michac Gábor, Árnytervező: Kuthy Ágnes, Michac Gábor, Szcenika: Torma Gábor, Fénytervező: Szondi György, Koreográfus: Kovács Domokos); Fotók: Piti Marcell

## SHADOW THEATER DEMONSTRATION

*Cinderella*, one of the oldest and best-known fairy tales, can be found throughout the world in more than four hundred versions. The two most quoted adaptations are those of Charles Perrault (1697) and the Brothers Grimm (1812). Most recent musical, film and theatrical adaptations have been created from these versions. In 2011, a new play based on the Grimm fairy tale was created Dóra Gimesi, and presented by the Vojtina Puppet Theatre in Debrecen. Since then, her text has been used in six productions. The latest of these, Ágnes Kuthy's *Cinderella*, signals the Budapest Puppet Theatre's emerging profile change with a strong and focused experimental production. This performance presents an original approach, using new staging methods. If the success of the premiere is anything to go by, this play should be in the repertoire for a long time.



A 13. Nemzetközi Árnyszínházi Fesztivál: plakátja és Schwäbisch Gmünd városképe



Rainer Reusch német árnyszínházi művész a Nemzetközi Árnyszínházi Múzeumban



*Kuthy Ágnes*

## DE MIÉRT VAN ITT ENNYI UNIKORNIS?

### BESZÁMOLÓ A NEMZETKÖZI ÁRNYSZÍNHÁZI FESZTIVÁLRÓL

Schwäbisch Gmünd egy közepes méretű város Németország déli részén, Baden-Württemberg tartományban, Stuttgart közelében. A sváb kultúra egyik központja, gazdag történelmi és kulturális örökséggel rendelkezik. Testvérvárosa Székesfehérvárnak. A középkorban alapított település különösen híres megmaradt építészeti emlékeiről és gyönyörű történelmi belvárosáról, melyet templomok, régi gerenda házak és egy gótikus stílusú katedrális, a Heilig-Kreuz-Münster (Szent Kereszt templom) díszítik.

Ebben a városban él és dolgozik Rainer Reusch német árnyszínházi művész és pedagógus, akinek jelentős a szerepe a kortárs árnyszínház nemzetközi elismertetésében. 1982-ben fiaival és Dieter Seelow jazz zenésszel megalapította a Gmünder Schatten-Trio nevű együttest, melynek első, „Erschaffen und erschöpft” című előadásában a bibliai teremtéstörténetet dolgozta fel. 1988-ban Schwäbisch Gmünd városának támogatásával megszervezte az első nemzetközi kortárs árnyszínházi fesztivált, amely azóta platformot biztosít a világ minden tájáról érdeklődő árnyszínházi művészek számára. Ezen túlmenően az UNIMA együttműködésével létrehozta az ISZ-t (Internationales Schattentheater Zentrumot) egy kutató- és kapcsolattartó központot a kortárs árnyszínház számára, amelyet 25 éven át vezetett. Az ISZ fontos szerepet játszik az árnyszínház elméleti és gyakorlati kutatásában, népszerűsítésében és terjesztésében, valamint a művészek és intézmények közötti hálózat kiépítésében. Az ISZ e területen végzett tevékenységei miatt árnyszínházi központnak definiálja magát. 2021-ben létrehozták a Nemzetközi Árnyszínházi Múzeumot is Schwäbisch Gmündben.

Reusch számos publikációt jelentetett meg a témában, többek között a *Die Wiedergeburt der Schatten* című könyvet 1991-ben, valamint a *Schattentheater*

című sorozatot, amely ma már alpműnek számít az árnyszínház területén. Munkásságáért számos elismerésben részesült. Többek között 2013-ban a Schwäbisch Gmünd városának Bürgermedaille kitüntetését, 2015-ben az UNIMA tiszteletbeli tagságát, és 2021-ben a Német Szövetségi Köztársaság Érdemkeresztjét kapta meg. Reusch tevékenysége révén Schwäbisch Gmünd városa a kortárs árnyszínház egyik központjává vált, ahol fesztivál szerveződik, múzeum várja a látogatókat, és kutatók dolgoznak az árnyszínház népszerűsítése érdekében.

Az 1988-ban alapított Schwäbisch Gmündi Nemzetközi Árnyszínházi Fesztivál az első a világon, amely kifejezetten a kortárs árnyszínházról szól. Háromévente kerül megrendezésre, és a német városka tereit, épületeit, kirakatait, antikváriumait, bevásárló áruházát, templomait és színháztermeit az „árnyszínház városává” változtatja: egy héten keresztül a világ minden tájáról érkező művészek mutatják be, milyen új technikai és művészi lehetőségeket kínál ez az ősi művészet. A fesztivál művészeti vezetője 2009 és 2022 között Sybille Hirzel volt, majd 2023-ban őt Iris Meinhardt követte.

A 13. Nemzetközi Árnyszínházi Fesztivált 2024. október 11. és 17. között rendezték meg, és a szakáshoz híven felnőtteknek és gyerekeknek szóló előadásokat, workshopokat, szimpóziumokat, egyben találkozási és ismerkedési lehetőségeket kínál a művészek, a szakemberek és a nagyközönség számára. A fesztivál programjában összesen 24 árnyszínházi előadás szerepelt Belgiából, Braziliából, Olaszországból, Hollandiából, Franciaországból, Egyiptomból, Spanyolországból, Japánból és Németországból. E gazdag válogatásból azokat az előadásokat emelem ki, amelyek különös figyelmet érdemelnek művészeti, technikai vagy tematikai szempontok alapján. Ezek a példák betekintést

nyújtanak az árnyszínház jelenlegi irányzataiba és innovációiba is.

A fesztivál általános célja a különböző árnyszínházi technikák bemutatása, így a résztvevők megtapasztalhatják a figura- és ember árnyszínházat, valamint az új technológiákat alkalmazó innovatív megoldások közötti különbségeket. Az idei fesztiválon számos érdekes előadást mutattak be, amelyek közül egyaránt kísérleteztek az analóg technikákkal és az új, kiterjesztett valóság- (AR) elemekkel. A fesztivál programjában több előadás helyezte fókuszba a vizuális és interaktív élményt. A város különböző pontjain elhelyezett kiterjesztett valóság, a *Faune* tíz poszterből álló sorozata segítségével egy mobilalkalmazáson keresztül árnyfigurákat tekinthettek meg a szakmai látogatók vagy az éppen buszra várakozók. A plakátok a város falain rejtett faunákat tártak fel. Ezek a különleges, háromdimenziós hatású alakok szinte „kiléptek” a plakátokból, így a városközpont egy nagyszabású kültéri színpaddá alakult. A *Faune* Adrien M & Claire B és a Brest Brest Brest kollektíva együttműködésének eredménye.

Ugyancsak Adrien M & Claire B munkája egy különleges, megvásárolható pop-up könyv, amely az árnyfesztivál központjában, a Kulturzentrum Predigerben táblagépen vagy okos telefonon keresztül elérhető virtuális táncelőadás színpadját eleveníti meg. Egyszerű grafikai vonásokkal feltáruló képzeletbeli világban élő miniatűr emberek életét láthatta a szemlélődő. A történet egy nőről, egy férfiről és egy házról szól; a mindennapi rutinról, amely abszurd és tele van ellentmondásokkal. A ház a történetet szimbolikus és fizikai kiindulópontjaként a férfi és a nő közös életerét, otthonát jelképezi, azt a helyet, ahol kapcsolatuk gyökerezik. Ez az otthon biztonságot és intimitást kínál, egy olyan világot, ahol a mindennapok eseménytelenek és

nyugodtak. Egy esős napon azonban életük teljesen felfordul: az emelkedő vízszint miatt házuk elszüllyed egy tintaszínű óceánban. Amikor a víz betör a házba, ez a biztonságos tér bizonytalanná válik, és a pár kapcsolatában is repedések jelennek meg. A ház maga az első elem, amelyet a víz elnyel, átformálva a hétköznapi otthont egy sodródó helyé, amelyen belül a főszereplőknek már nincs biztos kapaszkodójuk. Ahogy a víz egyre mélyebbre hatol, a ház elveszti stabilitását, és egy kísérletes, lebegő állapotba kerül, amely az ismeretlen világba vezető átjáróként szolgál. Itt kezdődik meg a férfi és a nő szimbolikus „utazása” az ismeretlenbe, amelynek során küzdeniük kell egyrészt a kapcsolatukért, másrészt a saját belső félelmeikkel is. Az utazás során a két karakter szétválik, és külön-külön bolyong az elárasztott, rejtélyes terekben. A könyv minden oldala különleges tájba vezet a nézőt, ahol a főszereplők kétségbeesetten keresik egymást. A történetben a víz, mint természetes elem egyre nyomasztóbbá válik, ám egyben olyan tisztulási és átalakulási folyamatot is szimbolizál, amely lehetőséget ad a főszereplőknek, hogy újra egymásra találjanak, még ha át is kell kelniük a „tükör” túloldalára. Az utazás a belső küzdelem, a veszteség és a remény metaforájaként értelmezhető, és arra készíti a szemlélődőt, hogy elgondolkodjon a kapcsolatok természetén, a belső világainkban rejlő mélységeken és azon, hogy miként birkózzunk meg a természeti erővel. Az *Acqua Alta*-projekt a színház, a tánc, a képregény, az animációs film és a művészi videójátékok találkozásaként új perspektívát nyújt a történetmesélésben és a művészi kifejezőmódban.

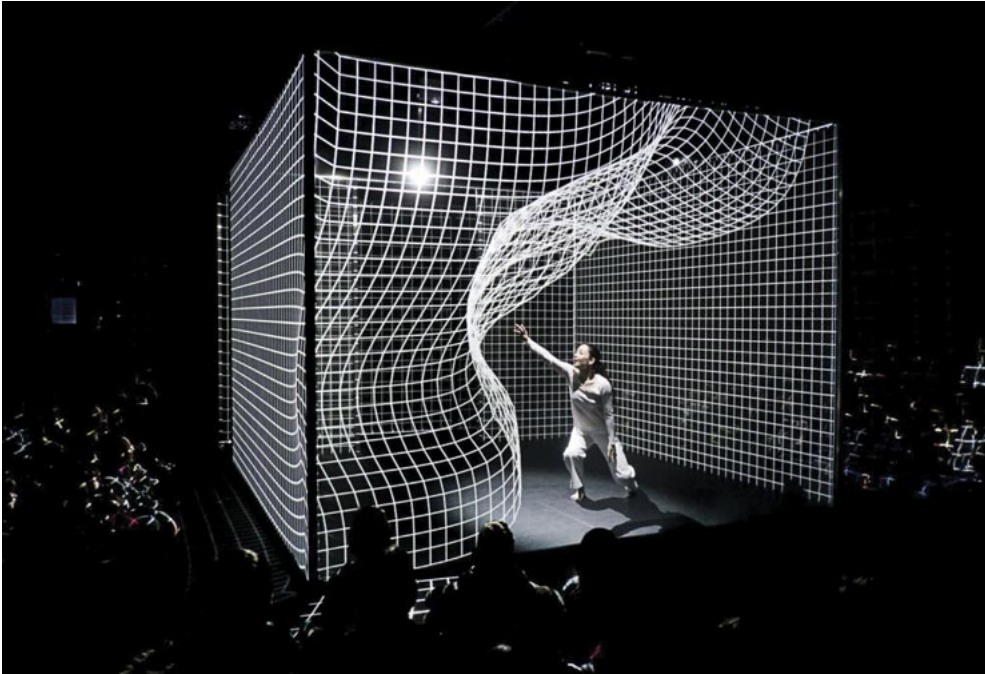
**Adrien M & Claire B**<sup>1</sup> az AR technológiával készült plakátjaik és pop-up könyvük mellett *Hakanai* című előadásukkal érkeztek a fesztiválra, amely Satchie

1 Adrien Mondot informatikus és zsonglőr, Claire Bardainne szobrász- és díszlettervező. Folyamatosan új módszereket keresnek az előadóművészet és a digitális technológia határterületein. 2001 óta tartó együttműködésükben a hangsúly az emberi lény összetettségén van, amely arra ösztönzi őket, hogy folyamatosan újragondolják a technológiai lehetőségek határait. Minden egyes projekthez személyre szabott eszközöket fejlesztenek ki: az általuk létrehozott vizuális világok gazdagok, életteliak, de egyben érzékenyek és törékenyek is. Adrien Mondot és Claire Bardainne munkássága arra koncentrálna, hogy az előadó művészeti formákat a legújabb digitális technológiák segítségével szinte mágikus módon ötvözzék. Művészi alkotásaikban a digitális és a fizikai világok közötti határok elmosódnak, és új lehetőségeket fedeznek fel a művészet és a technológia találkozásában.

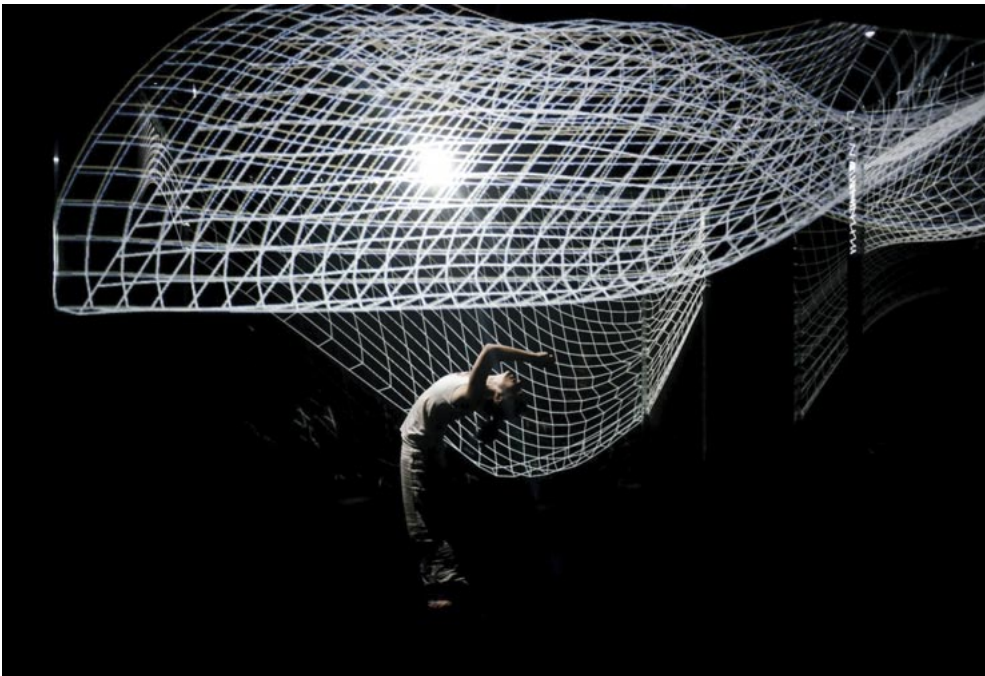


*Faune.* Adrien M & Claire B és a Brest Brest Brest kollektíva poszter-sorozata





*Hakanai*. Satchie Noro táncos szólója. R: Adrien M & Claire B. Fotó: Romain Etienne



Noro táncos szólója mozgóképkockában előadva. Egy koreográfia, amely az álmok elmúlását és a dolgok múlandóságát ábrázolja. A japán nyelvben *Hakanai* meghatározza, hogy mi az állandó és mi a törékeny, az elillanó, az átmeneti. Nagyon régi szó, megfoghatatlan anyagot idéz, amely az emberi állapothoz és annak bizonytalanságához kapcsolódik, de egyben a természethez is. Ez a szimbolikus kollázs ennek a partitúrának a kiindulópontja a képekkel találkozó táncos számára, amely a képzetet és a valóság határán elhelyezkedő teret szül. Claire B és Adrien M a kivetített képeket élőben animálják, fizikai mozgásmodellek szerint, egy ott születő hangalkotás ritmusára. Az előadás négyfrontos, a kockában a táncos áll, a négy oldalfalra négy projektor vetíti. Technológiai szempontból az előadásban használt, „digitális bábként” funkcionáló szenzorok, grafikus táblák és kontrollerek lehetővé teszik a képek valós idejű manipulálását, miközben az animátorok a táncos mozgását figyelik. A mozgásfizikai modelleken alapuló animációk interaktívan reagálnak a táncos mozgására, így közvetlenül

befolyásolva a környező vizuális elemeket. Ez az interaktivitás egyedülálló módon köti össze a digitális és fizikai világot. A *Hakanai* egy merész kísérlet a művészet és a technológia összemérésére: egy olyan interaktív installációt hoz létre, ahol a digitális és valós elemek egyaránt fontos szerepet játszanak az előadásban. A megvalósítás formabontónak bizonyult és ezért írásra készített ugyan, de ez az előadás nem tekinthető árnyszínháznak, mivel hiányoztak belőle az árnyszínház műfajának alapvető elemei.

Az olaszországi **Teatro Gioco Vita**<sup>2</sup> visszatérő vendége a fesztiválnak: a társulat 2015-ben sikeresen mutatta be a *Nem létező lovag*, 2022-ben pedig a *Moun* című előadást. Idén a *Cassandra* című produkciójukkal érkeztek, amelyet szintén Fabrizio Montecchi<sup>3</sup> rendezett. Ez az előadás Cassandra mitológiai alakjának modern és bensőséges újragondolását mutatta meg, akinek a társadalmi összeomlásra vonatkozó figyelmeztetései erősen összeesengenek napjaink környezeti válságaival. Montecchi, Enrica Carini íróval közösen kidolgozott produkciója középpontjában a fiatal Cassandra áll

- 2 A *Teatro Gioco Vita* 1971-ben alakult, és az első olyan társulatok között volt Olaszországban, amelyek a színházi animációs mozgalom főszereplőjévé váltak. Jelentős mértékben hozzájárult a gyermekszínház megszületéséhez, valamint a színház, a kapcsolatok, a kutatás és a kultúra megéléséhez. A Teatro Gioco Vita a hetvenes évek végén találkozott az árnyszínház műfajával. A társulat összhangja és szakmai lelkiismerettel végzett munkája, valamint a külső munkatársak közreműködésének köszönhetően olyan egyedülálló tapasztalatokra tett szert, amelyek elismerést és rangos együttműködéseket eredményeztek a világ minden részén. Ezek között szerepeltek állandó színházak és operatársulatok, például a velencei Teatro La Fenice, a londoni Covent Garden Királyi Operaház, a milánói Teatro alla Scala, a veronai Arena, az Ater, az Ert, a római Teatro dell'Opera, a torinói Teatro Regio és a milánói Piccolo Teatro. A Teatro Gioco Vita-t az Olasz Kulturális Örökségért és Tevékenységek Minisztériuma, valamint az Emilia Romagna Régió színházi produkciós központként ismeri el. Diego Maj nemcsak előadásokat készít, hanem laboratóriumi tevékenységeket is folytat iskolák és érdeklődő fiatalok számára, szakmai képzést nyújt, kulturális csereprogramokat és vendéglátó eseményeket szervez, továbbá művészeti és kulturális utak lebonyolítására nyújt lehetőséget a társulat kutatási és alkotói munkája érdekében. A kreatív projektek túlmutatnak az árnyékok nyelvén, céljuk új produktív távlatok megnyitása a gyermekek és fiatalok számára a színház, a kutatás és a tánc területén. Árnyékszínházi előadásaitak nemcsak Európában, hanem az Egyesült Államokban, Brazíliában, Mexikóban, Kanadában, Japánban, Kínában, Izraelben, Tajvanon, Törökországban, Jordániában és Szenegálban is bemutatták.
- 3 Fabrizio Montecchi olasz rendező, díszlettervező és pedagógus. Jelentős szerepet játszik a kortárs árnyszínház fejlődésében. 1977 és 2022 között a *Teatro Gioco Vita* társulatával dolgozott, ahol több mint hatvan előadást rendezett és tervezett. Munkássága során az árnyszínház alapelveit kutatja, és annak kortárs színházi művészetekben való elmélyítésére törekszik. Montecchit pedagógiai tevékenysége is kiemelkedővé teszi. 1993 óta tart workshopokat és mesterkurzusokat az árnyszínházról, megosztva tudását és tapasztalatait a következő generációkkal. Magyarországon a MárkusZínház szervezésében megrendezett Karakult Fesztiválon tartott árnykurzust *Az árny ábécéje* címmel. 2013-ban a charleville-mézières-i Nemzetközi Bábművészeti Intézet a Transmission díjjal tüntette ki oktatói munkásságáért. 2024-ben megjelent *Au-delà de l'Écran* című könyve, művészi útját az árnyszínház fejlődéséhez való hozzájárulásaként osztja meg. A könyv digitális formában, gazdagon illusztrálva és dokumentálva érhető el a Portail des Arts de la Marionnette (PAM) oldalon. Montecchi munkássága jelentős hatással volt az árnyszínház korszerű formáinak kialakulására, és továbbra is inspirálja az árnyszínházi közösséget.



Cassandra. R. Fabrizio Montecchi. Teatro Gioco Vita



Arisbe és Cassandra, árnyékok és sziluettek. Fotó: Serena Gropelli

– egyrészt a prófécia hangján, másrészt egy kortárs tinédzser megformálásában. Cassandra verseket ír, nem tud más módot arra, hogy kifejezze azt a fájdalmat, amit a körülötte zajló történések váltanak ki belőle. Nem akarja vállalni a beszéd felelősségét, mert szeretne olyan lenni, mint a többiek, de belül tudja, hogy ez nem lehetséges. Aztán Arisbe tanácsára úgy dönt, hogy megteszi az egyetlen dolgot, amit tehet: elmondja az embereknek, amit nem akarnak meglátni: a körülöttünk lévő világ összemlik a környezeti katasztrófák súlya alatt, amelyekért az emberi faj a felelős. Cassandra nem tudja elviselni, hogy szemtanúja legyen a pusztító kihálási folyamatnak anélkül, hogy saját „tanúvallomást” ne tenne. Ők azok, akik átvezetnek bennünket egy másfajta időérzékelésbe: a történelmen túli térbe, amely egyszerre idézi meg a múltat és vetíti előre a jövőt, egy olyan köztes állapotba, ahol Cassandra és Arisbe árnyfigurái különleges, vizuálisan megragadható identitást öltenek. Ezek az alakok nem csupán mitikus karakterek, hanem olyan árnyformák, amelyek az emberi történelem és emlékezet mély rétegeit hordozzák. Művészi jelenlétük egyszerre narratív és képi kifejezőmódot teremt, így nem pusztán illusztrációk, hanem a jelentés közvetítői. Az utazás, amelyen végig vezetnek bennünket, nem egyirányú. Az általuk életre hívott „víziók” a mélyből származnak, olyan archetipikus rétegekből, amelyek a múlt sötét, felidézett emlékeivel dolgoznak. Ezeket az árnyalakokat azonban nem lehet a múlt statikus elemeiként értelmezni: jelenidejűvé válnak, amikor az ősi képek összeolvadnak a jelenkori valóság videóvetített képeivel. Ez a találkozás nem egyszerűen esztétikai vagy technikai megoldás, hanem a különböző időrétegek radikális párbeszéde, amely a néző számára mélyebb felismeréseket tesz lehetővé. Amikor végül visszavezetnek minket a jelenbe, már nem ugyanazok vagyunk, mint akik elindultak ezen az úton. A színházi tér, ahová visszaérkezünk, már nem csupán fizikai hely, hanem egy olyan közeg, ahol az idő, az emlékezés és a felismerés egybeolvad. Itt válik hangsúlyossá a kimondás és a tanúságtétel pillanata: nem az

előadás maga zárul le, hanem egy új megértés nyílik meg a néző számára. Az előadás így nem csupán látvány vagy történet, hanem reflexió a jelenre, a történelmünkre, és arra, hogy hogyan kapcsolódunk mindezekhez.

*„Bizonyára nem mi vagyunk az elsők, akiket megdöbbsentett, és egyben zavar is Cassandra karaktere – áll a Teatro Gioco Vita honlapján. Valahányszor egy civilizáció veszélybe sodorja létét, mint mi ma, Cassandra újra előbukkan a mítoszok gyűrődéseiből, és megdöbbsent minket apokaliptikus vádjai során. Mégis, a szavai által kiváltott szorongás ellenére Cassandra mindig távolinak, nehezen hihetők tűnik, bezárkózott a hallucinált próféta szerepébe, amelyet a mítosz rendelt hozzá. A mi Cassandránkban nem az a fiatal nő vádolja az egész emberiséget, aki az ellenség által ostromlott Trója falán prófétál, hanem egy, talán velünk egykorú lány, aki nem lehet szemtanúja a kihálás és az önpusztítás folyamatának. Cassandra reménytelen jövőt lát. Látja, hogy ez annak az emberi fajnak és őrült cselekedeteinek a gyümölcse, amelyhez ő maga is tartozik és szeret, de amit éppen ezért nem tud megérteni és igazolni. 'Miért nem látják magukat és a körülöttünk lévő világot széthullani?' – Cassandra döbbsenten teszi fel magának a kérdést, és ezzel mindannyjunkhoz fordul, és arra buzdít, hogy legyünk tanúk, mint ő, mert a legfontosabb embernek lenni, remélni és gondoskodni a hamvából újra sarjadó létezésről, minden nyelven, mindenhol, a végéig.”<sup>4</sup>*

Az előadás látványvilágában a térhasználat és a figurák szorosan összefonódnak. Letizia Bravi és Barbara Eforo nemcsak narrátorként és színészként vannak jelen, hanem az árnyfigurák mozgatóiként is szerepet vállalnak, ezzel erősítve a produkció vizuális rétegeit. A színpadon megjelenő árnyalakokat, Cassandra és Arisbe figuráit Nicoletta Garioni tervezte és készítette. A színpadkép Fabrizio Montecchi minimalista, mégis funkcionális látványtervének köszönhetően állandóan változik, ezáltal a tér különböző dimenziókat idéz meg, ahol a múlt és a jelen összefonódik, és egy időn és téren túli világ

4 <https://www.teatrogiocovita.it/evento/cassandra-festival/> Letöltés: 2024.11.10.

jön létre. Az árnyékfigurák mozgásának és a projektoros vetítéseknek köszönhetően a színpad állandó átalakulásban van. A produkcióban az árnyékok, a vetített képek, a színészi játék és a narratíva egy-egy erőteljes vizuális élményt nyújt. Paolo Codogno zenei aláfestése tovább fokozza az atmoszféra hatását, míg Anna Adorno baljós fényei meghatározzák a jelenetek hangulatát. Az előadásban az árnyaszínház eszközei nem csupán kiegészítik a történetet, hanem alapvetően meghatározzák annak vizuális és dramaturgiai kifejezőmódját.

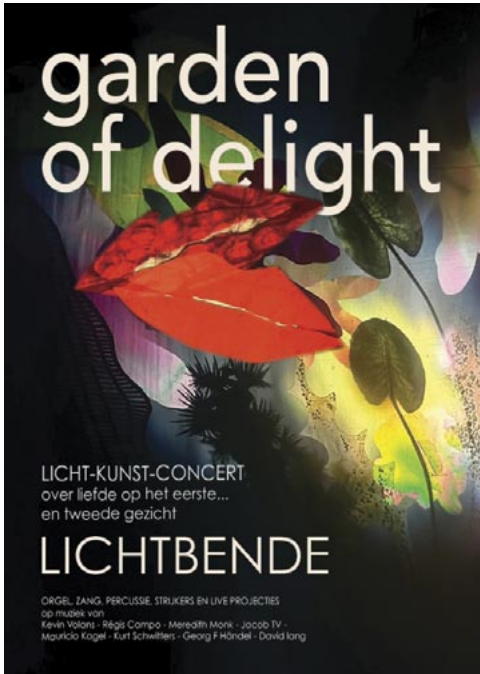
A holland **Lichtbende** társulat 2010 óta hoz létre zenés színházi és képzőművészeti előadásokat, amelyek az árnyaszínház és az élőzene modern hangzásvilágával sajátos atmoszférát teremtenek. A *Garden of Delight* című előadás nem egyszerűen egy művészeti produkció, sokkal inkább egy összetett érzelmi és esztétikai utazás. William Blake *A szerelmek kertje* című verséből és az *Énekek éneke* szövegeiből merítve a szerelem időtlen és egyetemes témáját olyan módon jeleníti meg, hogy az a mai közönség számára is friss és átélhető legyen. E két klasszikus mű inspirációjával mutatja be a szerelem sokszínű, gyakran ellentmondásos világát. Rob Logister és Marie Raemakers<sup>5</sup> „fényművészet-koncertként” definiálják előadásukat, amely valóban magában foglalja e három elem egyesülését. Az alkotók analóg projekciókkal és animációkkal egy élő kertet hoznak létre, ahol stilizált virágok bontakoznak ki, rovarok párási táncot lejtenek, paradicsomi madarak udvarolnak, miközben egy csizma és egy túsarkú cipő erotikus játékban kergeti egymást. A férfi és női karaktereket jelképező cipők a szeretet, a vágy, a türelem és

a fájdalom különböző szakaszain vezetik végig a nézőt. A stilizált növény- és állatvilág figurái időnként szabálytalan geometriai alakzatokká, mások absztrakt formákra, például iránytűkre vagy rácsokra egyszerűsödnek. A kerek, olykor forgó vetítési felületeken megjelenő árnyak és fények olyan fényforrásból kivetített gobókat tartalmaznak, amelyek folyamatosan átalakulnak, amelyeket Logister biztos precizitással mutat meg. Bizonyos szavak is kírásra kerülnek, fekete-fehér kontrasztban jelennek meg. Az előadás egyik központi eleme a vizualitás, de emellett egy másik lényeges komponens teszi teljessé az élményt: a színpad technikai elemei között fel-felbukkanó zenészek és énekesek által előadott koncert, amely kivételes zenei válogatás mentén áll össze. Olyan művek hangoznak el, mint Volans, Meredith Monk, Kagel kompozíciói, egy részlet Schwitters dadaista hangkölteményéből (*Sonata in Urlauten*), és meglepetésként egy lassan elomló Händel *Sarabande* interpretáció. A művek előadása olyan folyamatosságot teremt, mintha egy verseskötet lapjait forgatnánk. Az előadás zárásaként David Lang „*Iust (After Song of Songs)*” című műve hangzik el, tökéletes előadásban, ezzel megadva a lezárást. Az együttes orgonát, ütőhangszereket, éneket és vonósokat tartalmaz. *Jeannette van Steen* rendező remekül megtartotta az egyensúlyt a folyamatosan mozgó vagy éppen dinamikusan átalakuló képek és a zenei kompozíciók előadása között.

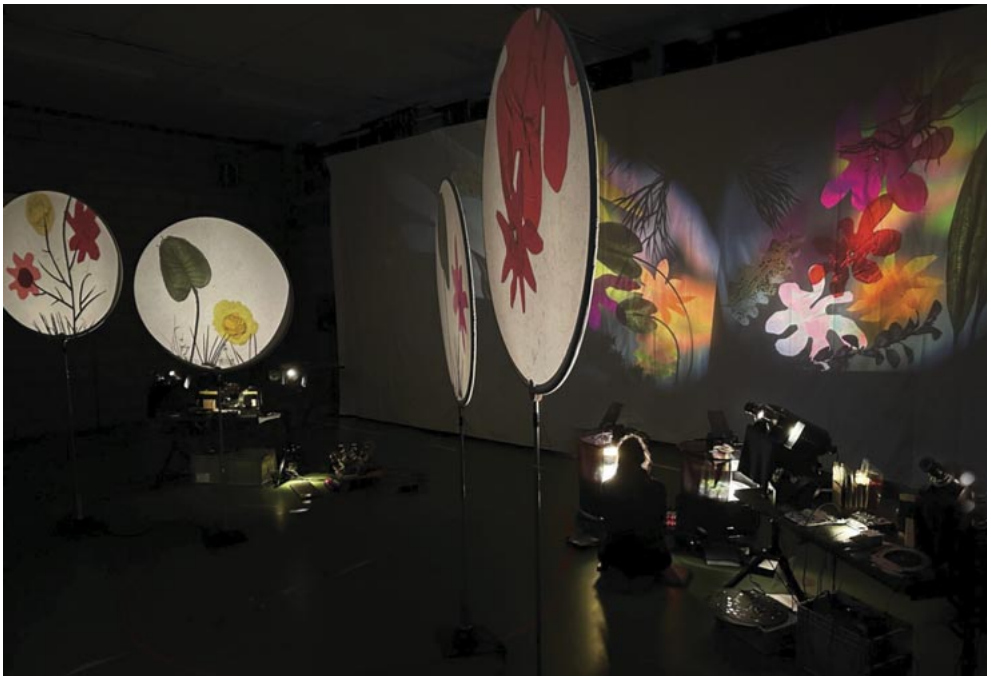
A bambergi **Theater der Schatten**<sup>6</sup> *Lichtspielereien* című előadása a vizuális művészetet és az interaktív árnyaszínházat ötvözi. Norbert Götz egyszemélyes produkciójában a fényt és az árnyékokat képekké formálja, amelyek a közönséget – különösen

5 Rob Logister és Maria Raemakers holland művészek, a *Lichtbende* művészeti csoport alapítói és vezetői. Rob Logister technikai szakember és vizuális művész, aki szenvedélyesen foglalkozik a régi vetítógépekkel és optikai eszközökkel, kreatívan alkalmazva azokat előadásaiban. Maria Raemakers zeneszerző és előadóművész, különleges hangszereken játszva gazdagítva az előadások atmoszféráját. A *Lichtbende* innovatív formáció, amely fény- és árnyjátékokat hoz létre, ötvözve a hagyományos vetítési technikákat az élő zenével és a kortárs művészeti megközelítésekkel.

6 A *Bambergi Árnyaszínház* 1984-ben alakult Norbert Götz árnyművész egyszemélyes színházaként, aki tudatosan szakított a hagyományos árnyjáték formájával. Götz folyamatosan kísérletezik különböző játékmódokkal, fényforrás-mozgatásokkal, háromdimenziós hatású árnyképekkel, vagy leleplező technikákkal a vetítési felület előtt. A halogén- és LED-technológiák új világítási rendszereinek kutatása és fejlesztése révén sikerült az árnyaszínház képi világát célzott fényvisszaverésekkel, fénytörésekkel és fény-színfelbontásokkal gazdagítani. Tevékenységi területe a felnőtteknek és gyermekeknek szóló előadásoktól a tanfolyamokon át egészen a fény-képzőművészetig terjed, ahol már nem a történetmesélés, hanem a fényforrások sokféleségével létrehozott képek megalkotása a meghatározó.



*Garden of Delight.* R: Rob Logister és Marie Raemakers. Lichtbende





*Lichtspielereien.*  
Alkotó: Norbert Götz. Theater  
der Schatten, Bamberg



Norbert Götz

a gyermekeket – egy olyan világba kalauzolja, ahol tükröződések, sziluettek és fénytörések jelennek meg. Götz évtizedek óta mesél fény és árnyék segítségével, művészi technikáját bonyolult és játékos vizuális megjelenítésekkel valósítja meg. Ebben az előadásában, amelyre mintegy munkásságának összegzéseként tekinthetünk, egyedülálló módon ötvözi a művészetet és a tudományos ismeretterjesztést, játékos formában mutatva be a fény és az árnyék varázslatos világát a gyerekek számára. A művész kreatív eszközökkel és interaktív elemekkel vezeti be a fiatal nézőket az árnyék-jelenség megértésébe, miközben szórakoztatja és inspirálja is őket. A kezdő jelenetben a Föld és a Nap példáján keresztül meséli el az árnyék keletkezésének történetét. Ez a kozmikus léptékű bevezetés nemcsak vizuális élményt nyújt a világító gömbökkel,

hanem segít megérteni a nézőtérben ülő gyerekeknek az árnyékok kialakulásának alapelveit és azok jelentőségét a mindennapi életben. A művész vizuálisan teszi kézzelfoghatóvá az absztrakt fogalmakat, így a gyerekek könnyedén azonosulhatnak a látottakkal. Az előadás egyes részeiben a gyerekek aktív szerepet kapnak. Amikor egy vállalkozó kedvű gyerek a nézőtérről felmegy a színpadra és az árnyvászson mögé áll, varázslatos módon megnyújthatja saját árnyékorrát. Ez a humoros és meglepő trükk nemcsak szórakoztatja a közönséget, hanem bemutatja az árnyékok alakíthatóságát és a perspektíva játékos alkalmazását is. Az osztott árnyékok létrehozásához Götz ismét a közönség segítségét kéri; két gyerekkel együttműködve hoz létre árnyékukból egyetlen közös árnyékot. Az előadás számos optikai jelenséget felhasználva mutat be

ZO-ON.  
Alkotók: Antje Töpfer  
és Florian Feisel



különböző jeleneteket, gazdagítva a vizuális élményt és elmélyítve a megértést. A tükröződő felületekkel előállított táncoló állatok és emberek a fény visszaverődésének (reflexió) és törésének (refrakció) alapelveit, a lézerral bemutatott, sokszorozódó fény játékosan láttatta a fény viselkedését és tulajdonságait, a fényszóródást és az interferenciát. A csúcspontot jelentő jelenetben minden néző egy speciális diffrakciós szemüveget kapott, amelynek segítségével a művész által bemutatott tárgyak irizáló színekben jelentek meg. A foszforeszkáló festékkel bevont árnyvászon lehetővé tette, hogy a fény és a foszforeszkáló anyag kölcsönhatásából új, lenyűgöző képek szülessenek, bemutatva a foszforeszcencia jelenségét. A kreatív megoldások és a közönség aktív bevonása révén a gyerekek valódi résztvevőivé váltak az árnyékokról szóló tanulási folyamatnak.

A ZO-ON egy bolygóközi kutatólaboratóriumként jelent meg a Johanniskirche templom belső terében. Az installáció-előadás központi eleme egy hatalmas, felfújtt gömb volt, amelynek hasítékain keresztül a nézők bedugták fejüket, és így egy különös utazást élhettek át. A produkció egy művészeti univerzumba invitálta nézőit: hatalmas belső világok, paradox gravitáció és akusztikus csábítások várták a résztvevőket. E különleges atmoszférába kukucskáló nézők számára a hagyományos tér és idő fogalma megkérdőjeleződött. A fejük bedugásával szó szerint belemerültek egy másik világba, ahol a valóság és a képzelet határai elmosódtak. A fénymozgások és a hangeffektek használatával a produkció megteremtette a bolygóközi utazás élményét. Például úgy, hogy a nézők testének fej nélküli részét a gömb külső felületén különböző szögekből világították meg.



*Untold.* Előadók: Valeria Bianchi, Aurora Buzzetti és Giulia De Canio.  
UNTERWASSER

Die Wunderkugel.  
Fithe Színház



Die Wunderkugel.  
Fotó: Fithe Figurentheater

így a fény és árnyék játékának köszönhetően folyamatosan változó, gravitációmentes árnyalakok jelentek meg a gömb belső oldalfalán. Ezek az árnytestek a nézők mozgására és helyzetére reagálva állandóan átalakultak. Ez az interaktív megoldás teljesen elmosta a határt a néző és az előadó szerepe között, egy újfajta közös élményt teremtve. A *ZO-ON* tehát nem csupán egy színházi produkció volt, hanem egy interaktív művészeti installáció is, amely arra ösztönözte a nézőket, hogy új perspektívából tekintsenek önmagukra és a körülöttük lévő világra. Az alkotók, *Antje Töpfer* és *Florian Feisel*<sup>7</sup> a templom lenyűgöző építészeti adottságait kihasználva fény- és hanghatások segítségével olyan élményt hoztak létre, amely egyszerre volt időtlen és futurisztikus. A *ZO-ON* újraértelmezte a tér és az élmény fogalmát, lehetővé téve, hogy a nézők aktív előadóivá váljanak az alkotásnak.

Az *Unterwasser*<sup>8</sup> munkájának érdeme és jelentősége abban rejlik, hogy olyan alkotásokat hoz létre, amelyek radikálisan kortárs témákat érintenek olyan alapvető kérdésekben, mint az identitás, az önismeret, a távolság, a fragmentáció, a városi élet magánya, a külső és belső viszonyok, a tárgy és alany, a fény és sötétség viszonya. Mindezt szavak nélkül (az előadásban használt szavak inkább a belső hangok kakofóniájaként hatnak, mintsem értelmes beszédként), elméletalkotás nélkül, és a vásárolt botokkal, vezetékekkel és lámpákkal játszó egyszerű mesterember alázatával.

Az *Untold* című előadásban Valeria Bianchi, Aurora Buzzetti és Giulia De Canio, a három előadó árnyban és sziluettben festették meg az élet gyötrelmét és magányát. A zseblámpa, amellyel árnyékokat vetítettek a felületekre, filmkamerává vált a kezükben: az epizódok elhalványulva követték egymást,

zene és a hétköznapi effekt zajok közepette, amelyek közvetlenül a helyszínen születtek. Közelképek, szubjektív és panoráma felvételek egyes otthoni enteriőrökről, a magányos életéről, de tömegektől és káosztól hemzsegtő nagyvárosi tájakat is megmutattak „speciális kamerájukkal”. Egy finom és melankolikus történet keretei tárultak fel, melynek lírája a formák és hangok fantáziadús metamorfózisában rejlett. A látottak egy megfejtésre váró nyelvet, kódot alkottak, hogy előhozzák a kimondatlan dolgokat, és felfedjék a tudatlanban rejlő elnyomott tartalmakat. Még hozzá olyan módon, amely mintha Jung árnyék-fogalmát elevenítené meg.

A vetítési felület nem egyetlen vászonra korlátozódott, hanem három nagy, a három manipulátor-főszereplőhöz kapcsolódó, egymás mellett, nyitott szögben elhelyezett molinóra. A darab kezdetén három fénykocka jelent meg, amelyekben a művészek álltak, jelezve kiindulópontjukat: elszigeteltségüket másoktól és a világtól. A kockák belsejében az önmagunkba tekintő önvizsgálat zajlott, majd úgy döntöttek, hogy elhagyják a kockákat és felfedezőútra indultak. Létrehozták utcák, városok és építmények lehetetlen perspektíváit, miközben maguk is beléptek ezekben, és árnyékként jelentek meg a három vetítési felület keresztezett vetületeiben. Egy visszatérő motívum az elhaladó vonat, amelyből mi csak a fény ritmikus megszakítását látuk, ahogy elhaladt, talán a gyorsan pergő élet metaforájaként.

Az előadás fontos eleme volt a mechanizmus leleplezése, amely során a testek és tárgyak működését a közönség előtt, nyíltan mutatták be. Az előadók könnyedén mozogtak a számtalan plasztikai elem, figura és díszlet között, amelyek folyamatosan váltakoztak a különböző szituációkban

7 Antje Töpfer bábszínész, 2003 óta szabadúszó színházi és képzőművészeti alkotóként tevékenykedik többek között a stuttgarti Wagenhallenben és a FITZ! Figurentheater Zentrumban, munkái mind hazai, mind nemzetközi szinten jelen vannak. 20 éve kutatja az animált anyag és az élettelen tárgy közötti határt. Más művészeti ágakkal való koprodukciókban folyamatosan vizsgálja e művészeti formákat. Florian Feisel 1995 és 1998 között a mainzi Theaterwerkstattnál, majd 1999 és 2003 között a berlini Ernst Busch főiskolán tanult. Azóta számos produkcióval bejárta a világot. 2006 óta szabadúszó rendezőként dolgozik, kísérletezve a színházi határvonalakkal és az installációs formátumokkal. 2012 óta professzorként tanít a stuttgarti Hochschule für Musik und Darstellende Kunst (HMDK) Figuraszínház szakán, hozzájárulva a következő generáció képzéséhez.

8 A társulat neve egy 2014-ben alapított olasz vizuális színházi társulat. Munkájuk a bábművészet és a kortárs képzőművészet határán mozog, egyedi költői nyelvezetet kialakítva, amely az emberi elme különböző aspektusait vizsgálja.



*Die Wunderkugel.* Fithe Színház. Előadó: Sandrine Calmant,  
Zeneszerző: Jean Jadin

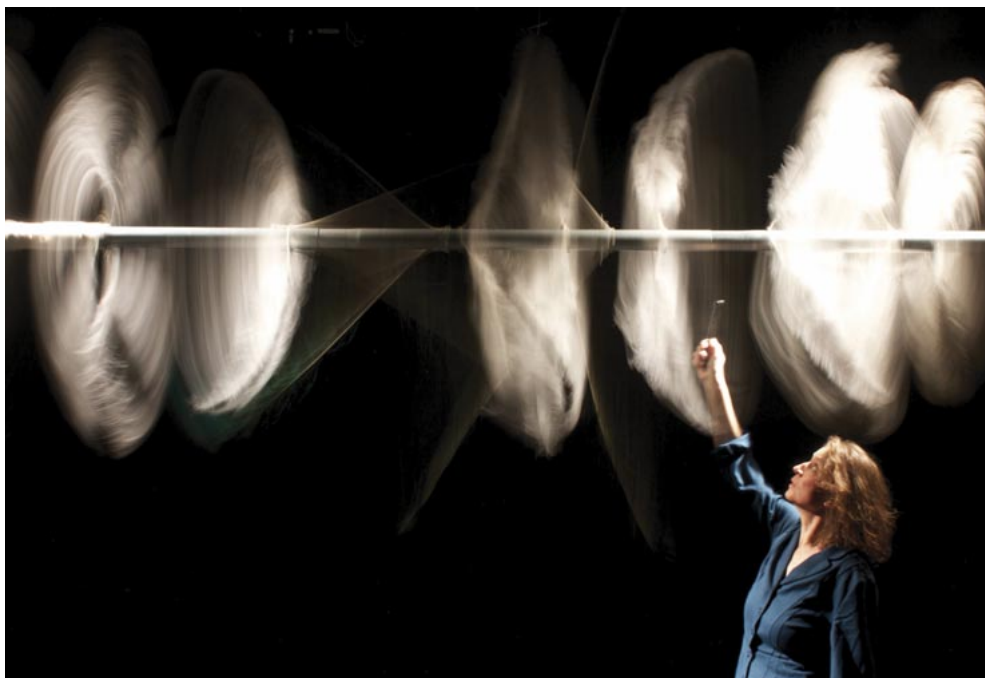
és jelenetekben. A testek és tárgyak interakciói sokféle módon jelentek meg: vetítések formájában a díszleteken vagy a ruhákon, a jelenet részeként vagy azon kívül, miközben az előadók önmagukat és egymást figyelték, újraértelmezve mozgásukat, formájukat. A testek és tárgyak különböző kombinációi dinamikus és kreatív kölcsönhatásokat hoztak létre. Az eredmény egy letisztult, intenzív árnyékkutatásra épülő előadás, amely ugyanakkor könnyed és költői élményt nyújtott a nézők számára. A darab végén a három főszereplő abban a vonatkocsiban találta magát, amely korábban csak futólag jelent meg. Az önvizsgálat – annak tudatában, hogy ők maguk is az a szem, amellyel

önmagukat nézik – felszabadító felismerést hozott: a kocsit szimuláló díszlet eltávolításával a vonat eltűnt. A szűk tér felszabadult a falaktól és határoktól, a három nő pedig kézen fogva megtörte a magányos önvizsgálat elszigeteltségét.

A csoda és boldogság keresésének költői utazása a **Fithe Színház**<sup>9</sup> *Die Wunderkugel* előadása, amelyben a homokrajzokat és árnyfigurákat életre keltő művész, Sandrine Calmant és a zeneszerző Jean Jadin működik együtt. A produkció a látvány és a hang harmonikus kombinációjára épít, arra ösztönözve a gyerekeket és a felnőtteket, hogy fedezzék fel a világ csodáit, és gondolkodjanak el azon, mi okozza a valódi boldogságot. A történet központi alakja Milu, távoli föld gyermeke, aki egy nap rátalál egy csodálatos labdára. Ez a labda mindenkinek teljesíti egy kívánságát, de csak egyet. Milu azonban nem tud dönteni, mit kívánjon. Amikor a labda a felnőttek kezébe kerül, a falu addig nyugodt élete megváltozik. Az előadás rendezője, Heinrich Heimlich<sup>10</sup> szerint a darab nagy kérdése: „Mi tesz boldoggá? Boldogabbak lesznek-e az emberek

9 A *Fithe* egy változatos repertoárral rendelkező belga bábszínház: magában foglal klasszikus meséket és kortárs történeteket is. Előadásaiban különféle bábtechnikákat alkalmaz, beleértve a marionett-, a kesztyű- és az árnyjátékot, valamint a tárgyanimációt. A társulat elkötelezett a bábművészet hagyományainak megőrzése mellett, miközben folyamatosan keresi az új kifejezési formákat és technikákat. Oktatási programokat is kínál, beleértve a workshopokat és műhelyfoglalkozásokat, amelyek célja a bábjáték iránti érdeklődés felkeltése és a fiatal tehetségek támogatása.

10 Heinrich Heimlich 1988-ban fejezte be tanulmányait a stuttgarti Hochschule für Musik und darstellende Kunst intézményben, majd tíz évig dolgozott különböző színházi projekteken. 1998-ban megalapította a Figurentheater Heinrich Heimlich nevű társulatot Aachenben, amellyel különböző művészekkel együttműködve hozott létre előadásokat. A *Fithe* Bábszínházban 2016 óta művészeti vezető, azóta számos új előadást hozott létre a társulattal.



*Elektrische Schatten.* Alkotók: Florschütz & Döhnert

a kívánságaik teljesülése után?” A darab filozófiai kérdéseket vet fel a kívánságok természetéről és az anyagi javak valódi értékéről. Rávilágít arra, hogy az anyagi dolgok nem feltétlenül vezetnek boldogsághoz, és arra ösztönzi a közönséget, hogy reflektáljanak saját vágyaikra és boldogságuk forrásaira.

Sandrine Calmant élőben rajzolt a homokba, miközben a gyerekek figyelemmel kísérték az alkotás folyamatát. Ezek a homokrajzok nagy vetítési felületen jelentek meg, és a mozgó árnyékfigurákkal együtt megelevenítették a történetet. Jean Jadin zongorán és celesta glockenspielen kísérte az előadást. A látvány és a zene összjátéka költői képszínházi élményt nyújtott. A homokrajzok folyamatosan átalakultak, szimbolizálva a történet dinamikáját és a benne rejlő érzelmi válto-

zásokat. A homokrajzok az élet mulandóságára és az anyagi dolgok ideiglenes jellegére utaltak, az árnyfigurák a stabilitást képviselték.

Az *Elektrische Schatten* előadás a **Florschütz & Döhnert**<sup>11</sup> alkotópáros munkája. Egy kísérleti tárgy- és árnyszínjázi produkció, amelyben a fizikai objektumok és az élő zene elegyedik egymással. A produkció különlegessége abban rejlett, hogy az előadás során a tárgyak saját életre keltek, mozgásukkal és árnyaikkal új dimenziókat nyitottak meg, és így, szavak nélkül is meséltek történeteket. Az objektumok által keltett árnyjátékok és a láthatatlanul vezérelt mozgások varázslatosan ötvözték a fizikai valóságot a képzelet világával. Az előadás alapötlete egy öt méter hosszú, három méter magas

11 A *florschütz & döhnert* egy berlini székhelyű színházi társulat, amelyet 2004-ben alapított Melanie Florschütz és Michael Döhnert. Munkájuk középpontjában a zene, a báb- és tárgyszínház, valamint az élő színészi játék szintézise áll. Előadásaikban a színész, mint szerző koncepcióját követik, ahol a darab témája határozza meg a színházi forma kialakítását, mindig a költőiség és a sokszínűség elérésére törekedve. A társulat előadásai szavak nélkül, vizuális eszközökkel kommunikálnak, lehetővé téve, hogy a közönség egyéni tapasztalataival és képességeivel élvezze a színházi élményt. Az előadások asszociatív képi nyelve bármely korosztály számára befogadható, és a nyelvi ismeretektől függetlenül kínál komplex érzéki benyomásokat több szinten, amelyeket a nézők saját képességeik szerint élhetnek át.

forgótengelyes gép, amely fel- és letekert magáról különböző tárgyakat, anyagokat, és ezek a tárgyak a forgás hatására átalakultak valami mássá. Ezen a szerkezeten a tárgyak dinamikusan mozogtak, előre-hátra, fel-le haladva, körbepörögve, miközben a teret megtöltő zörejeket, kattogásokat és zenei hangokat adtak ki. A színházi darabban szereplő tárgyak, mint például székek, köpenyek, tollak és egyéb hétköznapi eszközök, saját árnyékokat vetítettek a háttérre alkotó nagy vászonra. *„Az árnyékot nem lehet megfogni, pedig valós. Fel lehet-e tekerni egy árnyékot? Ez a kérdés vezetett minket a tárgyak és azok jelképei közötti játékhöz. Az előadás így egy folyamatos keresés és felfedezés során alakult ki. Egy központi gondolatot követtünk: a forgótengely metaforáját, amelyben minden forog – 'keletkezés és elmúlás', 'fejlődés' és 'az idő múlása'. A dolgok önállósodnak, mintha átalakulnának és elveszítenék megszokott formájukat. Ugyanakkor furcsa módon az olyan illékony jelenségek, mint például egy szék árnyéka, hirtelen megfoghatóvá válnak”<sup>12</sup>* – nyilatkozta az alkotópáros. Az előadásban nem hangzik el szöveg, a cselekményt csak zene és hanghatások kísérték. A produkció nagyrészt arra épített, hogy mi nézők pontosan megfigyeljük, mit mesélnek el maguk a tárgyak, és hogyan válnak ki történeteket a fejükből. A forgótengely, amely mindent fel- és leteker, egyszerre hajtóerő és hangforrás: forog előre, hátra, megáll, zajtalanul pörög, nyikorgással fékez, bűg, morog, reccsen és serceg. Hangja betölti a teret, ritmusa pedig meghatározza az előadás tempóját. *„Az anyagok és tárgyak vizsgálata és kutatása mindig olyan történetekhez vezet, amelyeket előre nem tudtunk volna elképzelni. A mindennapi tárgyak, ahogyan ismerjük őket, hirtelen meglepnek minket, és úgy tűnik, átalakulnak.”<sup>13</sup>*

A próbafolyamatról a következőket mondták el az alkotók: *„Az elején az volt az ötlet, hogy építsünk egy gépet, amely képes mindent, ami egy térben található, feltekerni, de egyúttal arra is alkalmas*

*legyen, hogy új tereket hozzon létre. Miután elkészült a motorizált forgótengely, hosszasan vizsgáltuk, hogy mit lehet rá- és letekerni, és hogy az anyagok és tárgyak hogyan alakulnak át közben valami mássá. Maga a tekerés már önmagában is olyan aktus, amely megváltoztatja az anyagok és tárgyak alakját: attól függően, hogy miből készültek, vagy körbeveti, vagy ellapítja őket. Egy fantáziagépet kerestünk – egy olyan gépet, amely képes valami újat, váratlant, átalakulást létrehozni. A tekerés során figyelmünk a dolgok állapotára és tulajdonságaira irányult. Megfigyeltük, hogy az anyagok és tárgyak milyen sokfélék lehetnek: nyúlékonyak, szilárdak, masszívak, könnyedek, robusztusak, kecsesek, törékenyek, simák, fémesek, műanyagból vagy textilből készültek, természetes anyagok... Izgalmas volt látni, hogy minden egyes fordulatnál mennyire különbözően viselkednek. Ahogyan kibontakoznak, ellenállnak, összegabalyodnak, táncolnak vagy könnyedén legördülnek – mintha minden egyes tárgy eddig ismeretlen személyiségét mutatná meg. Egy bőrönd vagy egy kabát például valamilyen meghatározott célra készült. A tárgyaknak általában funkciójuk van. Még azoknak a dolgoknak is, amelyek az ember nem alkotott, hanem a természet hozott létre – például egy tollnak –, van valamilyen funkciója. A dolgokat mindig az ismert kontextusukban érzékeljük. De mi történik akkor, ha megfosztjuk a tárgyakat eredeti funkciójuktól, és új kapcsolatokba helyezzük őket? Mintha a tárgyak csak egy funkciótmentes térben lennének képesek kibontakoztatni valódi történeteiket. Egy olyan térben, amely minden egyes fordulattal elveszíti megszokott koordinátáit, elfeledtetni az időt, és kitágul azoknak a jelenségeknek a megfigyelésében, amelyek a folyamat során létrejönnek.”*

\*

A fesztivál öt különböző workshopot kínált az előadások mellett, amelyek mindegyike az árnyék művészetének különböző aspektusait és alkalmazásait vizsgálta. Ezek a workshopok lehetőséget nyújtottak

12 [https://www.fitz-stuttgart.de/wp-content/uploads/Begleitmaterialien\\_Elektrische\\_Schatten.pdf](https://www.fitz-stuttgart.de/wp-content/uploads/Begleitmaterialien_Elektrische_Schatten.pdf) Letöltés: 2024.11.13.

13 <https://www.fitz...> Letöltés: 2024.11.13.

a résztvevőknek, hogy mélyebben megértsék és kipróbálják az árnyszínház technikáit, miközben kreatív és interaktív környezetben dolgoztak.

A *Schreibzeit – Über den Schatten springen* (Írásidő – Az árnyak felé ugrani) címen tartott német nyelvű workshop Susanne Barth vezetésével a résztvevőknek az érzelmi írás művészetét mutatta be. Célja az önismeret és az érzelmi kifejezés az íráson keresztül elősegítése volt. A foglalkozás során a résztvevők az árnyékuk szerepét vizsgálták: ismerik-e, kedvelik-e, vagy elkerülik-e azt, és az írás, olvasás és hallgatás kombinációjával mélyebb betekintést nyertek saját érzelmi világukba, felfedezve szövegeik és verseik mélységét.

A *Träume – Schattentheater im eigenen Inneren* (Álmok – Árnyszínház a saját bensőben) címen, Marcus Freund vezette német nyelvű workshop a mélylélektan és az álmok kapcsolatát vizsgálta az árnyszínház keretében. A résztvevők megtanulták, hogyan értelmezzék álmaikat éjszakai árnyszínházi előadásokként, és hogyan jelenítsék meg ezeket az álomszerű képeket árnyékjáték formájában. A workshop során az egyik résztvevő álma is bemutatott árnyékjátékként, elősegítve belső világuk mélyebb megértését.

A *Shadows on Architecture – Fassaden beschatten* (Árnyak az épületeken – Homlokzat-árnyékolás) című, és Ronaldo Robles, valamint Silvia Godoy vezetésével zajló angol nyelvű workshop a városi tér és az árnyművészet kapcsolatát kutatta. A résztvevők óriási árnyvetítésekkel kísérleteztek épületek homlokzatain, felfedezve, hogyan alakíthatók át a városi struktúrák poetikus és vizuálisan is lenyűgöző megjelenésű árnyékokká. A workshop a városi találkozási és költői térként való megjelenítésére törekedett, egy olyan tér megalkotására, ahol a fény és árnyék kreatív kombinációja új perspektívákat nyit meg.

A Valeria Bianchi, Aurora Buzzetti és Giulia De Canio vezette *MAZE LAB* (Zűrzavar\_Labor) című workshop mélyebb betekintést nyújtott az árnyszínház technikáiba. A résztvevők megismerték az UnterWasser együttes munkamódszereit, gyakorlati kísérletezéssel fedezték fel a fény és árnyék lehetőségeit. A program magában foglalta a két- és háromdimen-

ziós tárgyakkal való munkát, különböző fényforrások és effektusok alkalmazását, valamint poetikus képek létrehozását. A workshop végén a résztvevők közösen építették fel a kollektív installációt, amelyet nyilvánosan bemutattak.

A *Handschattentheater* (Kézárnyékszínház) címen, Egle Agota Matulyte és Adelina S. Simone közreműködésével megvalósuló workshop a kézárnyékjáték művészetére összpontosított. A Budrugana Lietuva társulat színésznői vezetésével a résztvevők megismerték a kézárnyékszínház történetét, kézügyességi gyakorlatokat végeztek, és felfedezték a kezekben rejlő árnyfigurákat; 3D hatásokat hoztak létre, beépítettek hangokat és tempót, és egy közös improvizációs feladat keretében mutatták be a megszerzett készségeiket. Az előadás végén a résztvevők kreativitása és kézügyessége egyaránt megmutatkozott.

A Schwäbisch Gmündben megrendezett Nemzetközi Árnyszínházi Fesztivál, valamint a hozzá kapcsolódó események és kiállítások rávilágítanak arra, hogy az árnyszínház egy olyan sokszínű és folyamatosan fejlődő műfaj, amely egyszerre őrzi hagyományait és keresi a jövőbeni megújulás lehetőségeit. A fesztivál legfőbb célja, hogy bemutassa az árnyszínház technikai, esztétikai és kulturális gazdagságát, miközben platformot biztosít a világ különböző tájairól érkező művészeknek az innovációra és a közös gondolkodásra. Az események során a hagyományos analóg technikák és a legmodernebb technológiai megoldások találkoztak. Többek között Adrien M & Claire B *Hakanaï* című műve vagy a Teatro Gioco Vita *Cassandra* című produkciója bizonyították, hogy az árnyszínház képes az időtlen történeteket új kontextusba helyezni, miközben mély filozófiai és társadalmi kérdéseket is vizsgál. A fesztivál előadásai az emberi tapasztalat széles spektrumát jelenítették meg, a városi magány ábrázolásától kezdve a környezeti válságok kritikáján át az interaktív közösségi élményekig. Az olyan előadások, mint a *ZO-ON*, új perspektívákat nyitottak az interaktivitás és a közönség bevonása terén. A műhelymunkák lehetőséget adtak a résztvevőknek, hogy mélyebben megismerjék az árnyszínház technikáit és esztétikáját, valamint hogy aktívan részt vegyenek a kreatív folyamatban. A fesztivál interaktív kiállításai

és a múzeumban található installációk tapasztalható élménnyé teszik mindezt, hogy a látogatók közvetlenül kapcsolatba kerüljenek az árnyművészet eszközeivel és technikáival. Az események során kirajzolódott, hogy az árnyszínház nem csupán egy színházi műfaj, hanem egy olyan univerzális nyelv, amely hidat képez különböző kultúrák között.

A fesztivál szünetében sétálva feltűnt, hogy Schwäbisch Gmünd tele van unikornisokkal: a város címerállata szinte mindenhol jelen van. Az unikornis, mint mitikus lény, a valóság és a képzelet határán

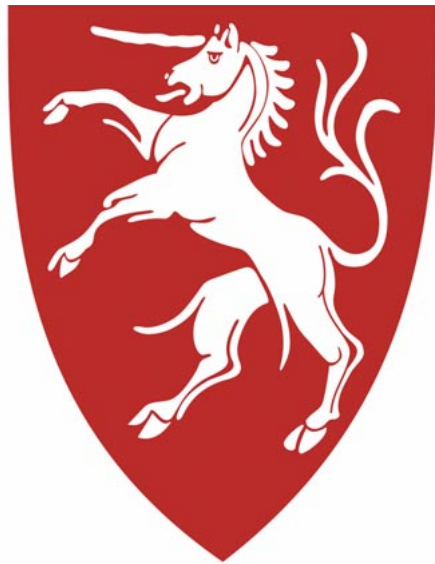
mozog, akárcsak a kortárs árnyszínház. Mindkettő arra törekszik, hogy láthatóvá tegye a láthatatlant és új nézőpontokat kínáljon. Az unikornisok és az árnyak ugyanazt a kérdést teszik fel: hogyan lehetséges túlmutatni a megszokott formákon, és új, váratlan világokat felfedezni?

(13. Nemzetközi Árnyszínházi Fesztivál. 2024. október 11–17 Schwäbisch Gmünd)

Forrás: [www.schattentheater.de/media-youtube.html](http://www.schattentheater.de/media-youtube.html),  
[www.schattentheater.de/museum-en.html](http://www.schattentheater.de/museum-en.html)



A város Unikornis-címere



**Festivalprogramm**  
Festival Programme



**11.10.24**  
**Wingspärde**  
Pantao, Köln  
19:30 / 20:30 Johannisplatz

**Festivalsöffnung / Opening**  
mit Christian Baron, Erster Bürgermeister  
20:00 Kulturzentrum Prediger, Innenhof

**somBRafica**  
Ola Quase Cinema, Brasilien  
21:00 Johannisplatz

**12.10.24**  
**Sous la table – Unter Tisch**  
Les Zerkens, Belgien  
9:00 / 10:00 / 11:00 / 13:30 / 14:30 / 15:30 / 16:30  
Kulturzentrum Prediger, Refektorium

**ZO-ON**  
toepfer/feisel, Stuttgart  
11:00-13:00 / 17:30-19:30 Johanniskirche

**Tischlein deck dich**  
Theater Handgermenge, Ballwitz  
11:00 / 15:00 Theaterwerkstatt im Spital

**Licht-und-Schatten-Spiel**  
Spiel in Lebensgröße zum Mitmachen  
19:30 / 21:30 Hofmungshaus

**Untold**  
Unterwasser, Italien  
20:00 Kulturzentrum Prediger, Festsaal

**13.10.24**  
**Lichtspielereien**  
Theater der Schatten, Bamberg  
11:00 / 15:30 Theaterwerkstatt im Spital

**ZO-ON**  
toepfer/feisel, Stuttgart  
11:00-13:00 / 14:00-16:00 Johanniskirche

**Amarbari**  
Unterwasser, Italien  
15:00 / 16:15 / 17:30 Kulturzentrum Prediger, Refektorium

**Into the Light**  
Kaledolux, Schwäbisch Gmünd  
19:00 / 20:00 / 21:00 Schattentheaterplatz, vor dem „Schattenreich“

**Cassandra**  
Teatro Gioco Vita, Italien  
20:00 CC Stadtpark, Peter-Parler-Saal

**14.10.24**  
**Amarbari**  
Unterwasser, Italien  
10:00 / 11:45 / 14:00 Kulturzentrum Prediger, Refektorium

**Elektrische Schatten**  
Borschütz & döhrert, Berlin  
11:00 / 15:00 Kulturzentrum Prediger, Festsaal

**Opas Engel**  
Kaufmann & Co., Berlin  
11:00 / 15:00 Theaterwerkstatt im Spital

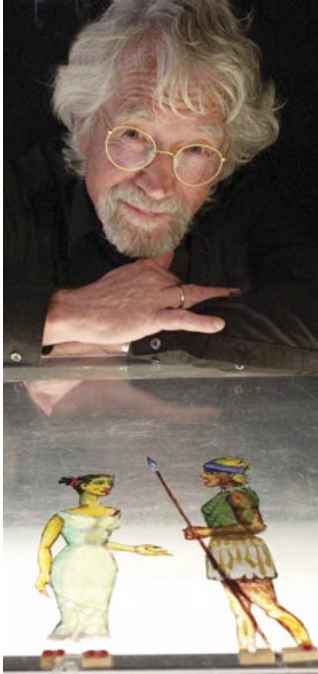
**Vortrag und Gesprächsrunde**  
Karen Smith, Australien, Präsidentin UNIMA International  
18:00 Kulturzentrum Prediger, Refektorium

**Garden of Delight**  
Lichtbende, Niederlande  
20:00 Johanniskirche

A fesztivál programfüzete

## INTERNATIONAL SHADOW THEATER FESTIVAL

Founded in 1988, the Schwäbisch Gmünd International Shadow Theater Festival is the first festival in the world dedicated specifically to contemporary shadow theater. It is held every three years and transforms the squares, buildings, shop windows, antique shops, shopping malls, churches and theaters of the German city into a “shadow theater city”: for one week, artists from all over the world showcase the new technical and artistic possibilities of this ancient art. The 13th Festival was held from 11 to 17 October 2024 and offered performances for adults and children, workshops, symposia and opportunities for encounters with artists, professionals, and with the general public. This year’s festival program included a total of 24 shadow theater performances from Belgium, Brazil, Italy, the Netherlands, France, Egypt, Spain, Japan and Germany. Within this selection, we highlight the performances deserving special attention for their artistic, technical or thematic merit. These examples also provide an insight into current trends and innovations in shadow theater. The overarching aim of the festival is to present various shadow theater techniques so that participants can experience the differences between figure and human shadow theater as well as new and innovative solutions that make use of new technologies. The festival’s message is that shadow theater is like the unicorn that is the city’s heraldic animal; it can open the door to imagination and new perspectives, which deepen our understanding of the human experience within the evolving complexity of our world.



Rainer Reusch (árnyjátékos, a Nemzetközi Árnyszínházi Centrum, Múzeum és Fesztivál megalapítója) színes árnyfigurákkal 2014-ben. Fotó: Burkhard Riegels



Nemzetközi Árnyszínházi Múzeum. Schwäbisch Gmünd. Fotó: Rainer Reusch



A kanapén (balról) Rainer Reusch, Richard Arnold és Marion Ascherl, mögötte Ralph Häcker (a kulturális iroda vezetője), Hubert Minsch és Felix Pflug (Einhorn-Verlag). Fotó: kust © Staudenmaier, Kuno



## NEMZETKÖZI ÁRNYSZÍNHÁZI CENTRUM

### ÁRNYSZÍNHÁZI MÚZEUM ÉS FESZTIVÁL

A Centrum 1988-ban jött létre Rainer Reusch (pedagógus, árnyjátékos, szakkönyvek szerzője, valamint főiskolai oktató) kezdeményezésére, és 2023 óta ismét ő vezeti azt a Bábjátékosok Világszövetségével (UNIMA) szoros együttműködésben. A központ, lévén az egyetlen olyan intézmény a világon, amely a kortárs árnyszínház művészetének kutatását, támogatását és népszerűsítését végzi, az árnyszínházi szcéna számára fenntartott gyűjtőpontként tekint magára.

#### Feladatköre

**Kommunikáció és együttműködés:** A Nemzetközi Árnyszínházi Centrum rendszeres kapcsolatot ápol a kortárs árnyjátékművészet képviselőivel világszerte, és fesztiválokat rendez annak érdekében, hogy összehozza őket. Ezek a szakmai találkozók kiváló alkalmat kínálnak arra, hogy az alkotók kérdéseket vitassanak meg, bemutassák munkáikat, és nem utolsósorban arra is, hogy új ismeretségek köthessenek.

**Kutatás és dokumentáció:** A kutatás mintegy huszonöt éven át végzett elkötelezett munkát követően zárult le, eredményeit pedig a schwäbisch gmünd-i Einhorn Kiadó gondozásában *Árnyszínház* címen megjelent könysorozat öt kötetében közzölték. A sorozat időközben a művészi árnyjáték alapvető szakirodalmaként vált ismertté.

**Archívum:** A központ archívumában árnyfigurák, színpadképek és tervek eredeti rajzai, publikációk, fotók, diák, játékműsorok, plakátok, sajtókritikák, szakkönyvek, valamint film- és hangfelvételek átfogó gyűjteménye érhető el. A sokrétű kollekción az intézmény megalapítását is kezdeményező Rainer Reusch hozta létre. Alapállománya mintegy négy száz darabból állt, amelyeket Reusch ajándék gyanánt kapott árnyjátékosoktól a világ minden tájáról. Majd hétszáz további árnyalak érkezett Günter Spitzing hamburgi gyűjteményéből – némelyikük azért jött,

hogy az éppen futó időszaki kiállításon szerepeljen, aztán végül itt telepedett le.

Az állomány folyamatosan bővül, például svájci adományokkal: a berni Demenga Bábszínház két előadásának, köztük az Ezard Schaper *Negyedik királyából* készült árnyszínházi adaptáció teljes árnyfigura- és scenikai együttesét ajándékozta az archívumnak. De a közelmúltban a Puppet Players jóvoltából is tovább gazdagodott *A brémai muzsikuskok*, valamint a *Josa a varázshagedűvel* című előadások anyagának átadása révén. Az intézmény archívumában ezerkét száznál is több árnyfigura magas szakmai színvonalon történő megőrzése folyik. A termekben a hőmérséklet 20 Celsius fokon, a levegő páratartalmát pedig 55 százalékon tartják, így biztosítva a többségében pergamenből, bőrből vagy kartonból készített árnyfigurák számára optimális körülményeket.

**A Nemzetközi Árnyszínházi Múzeum** Schwäbisch Gmünd szívében, közvetlenül a piactér mellett, a világon egyedülálló kortárs árnyszínházi intézményként várja az érdeklődőket minden vasárnap délután, hogy teret nyisson az árnyak testközelből történő megélésének, illetve az e sajátos művészeti formával való találkozásnak: az „árnyak birodalmában” ugyanis nem csupán megcsodálhatjuk azok játékát, hanem aktívan alakíthatjuk is azt.

Az interaktív állomásokon valamennyi látogató – tartozzon bármely korosztályhoz – lehetőséget kap arra, hogy ő is árnyjátékosná váljon. A kiállítóterbe lépve máris egy kísérletező asztal mellett találja magát, amelyen optikai csalódásokat hozhat létre és különféle anyagokon figyelheti meg, hogyan vetnek árnyékot. Aki idemerészkedik, nem csak a képi illúziókban merülhet el, de új perspektívákra is lelhet a vizualitás terepén. Az asztal mögött található lépcsőnél például egy leddel megvilágított



Homokfestő asztalok a múzeum pincéjében. Nemzetközi Árnyszínházi Centrum, Schwäbisch Gmünd. Fotó: Rainer Reusch



Árnyjátékosok egy fesztiválon a színházterem lépcsőjén. Nemzetközi Árnyszínházi Centrum, Schwäbisch Gmünd. Fotó: Rainer Reusch

kisvontat láthat elhaladni, amely a fala árnyékot vető tárgyakat szállít megmutatva, milyen dinamikus keletkeznek életteli árnyékok, és hogyan öltötenek egymással összekapcsolódva szüntelenül újra formálódó alakokat. A sziluettzéken helyet foglalva pedig ő maga is művésszé változhat: megalkothatja önnön árnyportréját, amelyet aztán hazavihet emlékebe. Egy következő állomáson a kezei lesznek a segítségére abban, hogy különféle útmutatókat, háttérket és segédeszközöket használva emberek és állatok keljenek életre közöttük. A vállalkozó kedvű látogatóknak további nyolc laborasztal áll rendelkezésére azért, hogy saját kísérletezéseik nyomán fűrkészhessék a fény-árnyék titkait és törvényeit. Olyan kérdéseket válaszolhatnak meg itt mi magunk, mint hogy „melyek azok a feltételek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy létrejöjjön egy árnyék?” vagy hogy „vajon mindig feketé-e az árnyékok?”.

A múzeum állandó tárlatán számos, nagyrészt a távol-keleti tradíciót képviselő – s az UNESCO világörökség részét képező – ősi figurákat láthatunk. Őket kísérik itt a világ valamennyi részéről azok a professzionális árnyfigurák, amelyek az e művészeti ágban rejlő formai sokszínűséget és kreatív potenciált hivatottak megmutatni az érdeklődőknek. Az időszaki kiállítások ennek megfelelően a kortárs árnyművészek alkotásait tárják eléink. A 2023 októberé óta látogatható *Puppet Players: A katona története* címen rendezett tárlat egy nagy hírnévnek örvendő társulat munkásságát mutatja be. A Puppet Players számos díjnyertes előadást tud a háta mögött – sok egyéb mellett ők adaptálták színpadra hatalmas sikert aratva Igor Fjodorovics Sztavinszkij „A katona története” című darabját is.

A várostörténetet megelevenítő 17. századi boltíves pince sem szűkölködik a lenyűgöző látványokban. Az itt elhelyezett s alulról megvilágított homokfestő asztalokon bátran szabadjára bocsáthatja a képzeletét valamennyi erre járó. Miközben a homokba rajzol, megfigyelheti, ahogyan az általa alkotott

képek megelevenednek a fény és az árnyék játékában. A kivételes filmalkotások pedig, amelyeket szintén itt tekinthet meg, lekerekítik az árnyvilágban szerzett élményeit. A pincében mindezek felül rendszeresen szerveznek még felolvasásokat, workshopokat, kisebb művészeti eseményeket is.

**A Nemzetközi Árnyszínházi Fesztivál** alkalmával (minden harmadik év októberében) az árnyszínház fővárosává változik Schwäbisch Gmünd: egy teljes héten keresztül a világ minden tájáról ide érkező előadók mutatják be, milyen lenyűgöző technikai és művészeti lehetőségeket kínál a fény-árnyék művészete. Az 1989 óta megrendezésre kerülő Nemzetközi Árnyszínházi Fesztivál a legrégebb és egyetlen, ma is fennálló, nagyszabású szakmai rendezvénye a kortárs árnyszínháznak. Reusch feltett szándéka volt ezzel egy olyan szakmai fórumot teremteni az árnyszínházi alkotók számára, amelyen bemutathatják produkcióikat, megismerkedhetnek, beszélgethetnek és barátságokat köthetnek egymással.

Sehol a világon nincs még egy másik hely, ahol ilyen csodálatos alkalma nyílna az árnyszínház művelőinek, értelmezőinek, s egyáltalán, az iránta érdeklődő közönségnek arra, hogy az ittenihez mérhető művészi színvonalon, a maga sokszínűségében élje át ennek az évszázadok óta fennálló, az embert legbensőbb mélységeiben megérintő művészeti formának a fejlődését, valamint kortárs alakulását. Kicsiknek és nagyoknak szánt produkciók egyaránt részét képezik a fesztivál színes programjának, amely mindenkit találkozáásra és eszmecserére invitál. A programsorozat 2009 és 2022 között Sybille Hirzel művészeti vezetése alatt szerveződött, tőle vette át a fesztivál irányítását 2023-ban Iris Meinhardt.

(A szöveg eredetije a Nemzetközi Árnyszínházi Centrum honlapján olvasható.)

Forrás: <https://www.schattentheater.de>

Fordította: Goda Móni



Az Árnyszínház I. Szerzők + előadók c. kötet borítója



Az Árnyszínház II. Művészet + technika c. kötet borítója



Az Árnyszínház III. Elmélet + gyakorlat c. kötet borítója



Az Árnyszínház IV. A vásznon túloldalán c. kötet borítója



## AZ ÁRNYSZÍNHÁZ I–V. CÍMŰ KÖNYVSOROZAT

## RÉSZLETEK A KÖTETEK ELŐSZAVAIBÓL

**Reusch, Rainer (szerk.): *Schattentheater I. – Autoren + Akteure*** [Árnyszínház I. – Szerzők + előadók] Einhorn-Verlag, Schwäbisch Gmünd, 1997. A modern vagy újkori árnyszínház az elmúlt két évtized során igen komoly művészeti formává fejlődött, amely ma egyenrangúként áll a többi figuraszínházi forma mellett. Annál fájóbb, hogy alig született még számottevő szakirodalom az árnyék lenyűgöző művészetéről. Ez a hiány szolgáltatta a legfőbb okot arra, hogy megvalósítsuk a régóta dédelgetett tervet, amely szerint útjára indítunk egy, a modern árnyszínházról szóló könyvsorozatot. Úgy illik, hogy e sorozat első kötetét maguknak az árnyjátékosoknak szenteljük – hiszen mi lenne az árnyszínházzal e lelkes színházcsinálók nélkül? [...] Az első kötet folytatásaként megjelenő második kötetben pedig már ők maguk számolnak majd be az általuk alkalmazott különleges technikákról.

**Reusch, Rainer (szerk.): *Schattentheater II. – Kunst + Technik*** [Árnyszínház II. – Művészet + technika] Einhorn-Verlag, Schwäbisch Gmünd, 2001. Miként a könyvsorozat első kötete, a második is nemzetközileg elismert árnyszínházi művészek együttes munkájának eredménye. A szerkesztő által felkért alkotók mindegyike vállalta, hogy közreműködik a kötet összeállításában és a szélesebb nyilvánosság elé tárja saját árnyjátéktechnikájának rejtelmét. [...] Az egyes beszámolók azonban minden esetben személyes hangvétellő feljegyzések. Az ismertetett technikák szoros összefüggést mutatnak az alkotóknak az adott színházi előadások megalkotása során megélt egyéni tapasztalataival. Ez adja a kötet egységét. [...] Reméljük, hogy a sorozat e második kötete mind az amatőr, mind pedig a professzionális árnyszínházat művelő játékosoknak, tanítványoknak és mestereiknek egyaránt segítségére lehet abban, hogy a számukra ideális technika megtalálását célzó keresés kacskaringós útját kissé lerövidítsék.

**Reusch, Rainer (szerk.): *Schattentheater III. – Theorie + Praxis*** [Árnyszínház III. – Elmélet + gyakorlat] Einhorn-Verlag, Schwäbisch Gmünd, 2015. Ez a könyv szintén a gyakorlat részéről s a gyakorlat számára íródott gyakorlatról és elméletéről. Egy gyakorlati tevékenység biztos elméleti alapok nélkül ugyanis csak lóg a levegőben. A kötet első, rövidebb része ezért az árnyék jelenségét kutató szellemi vizsgálódást végzi el. A teoretikai részt követi a praktikus vetületre irányuló második szakasz három fontos színpadi forma, a kicsire méretezett egyszemélyes asztalszínpad, a több személy játékára alkalmas nagyobb asztalszínpad, valamint az egy teljes társulatot elbíró árnyszínpad leírásával. E leírások az adott darabhoz mindenkor illeszkedő figurák, színpadképek, kellékek és fényforrások bemutatását tartalmazzák. Továbbá a kézi, figura- és ember-árnyjátékot tárgyalják, s az előadásra alkalmas szövegek/hangok, valamint a játékos/beszélő funkciója kapcsán is hasznos tudnivalókat osztanak meg.

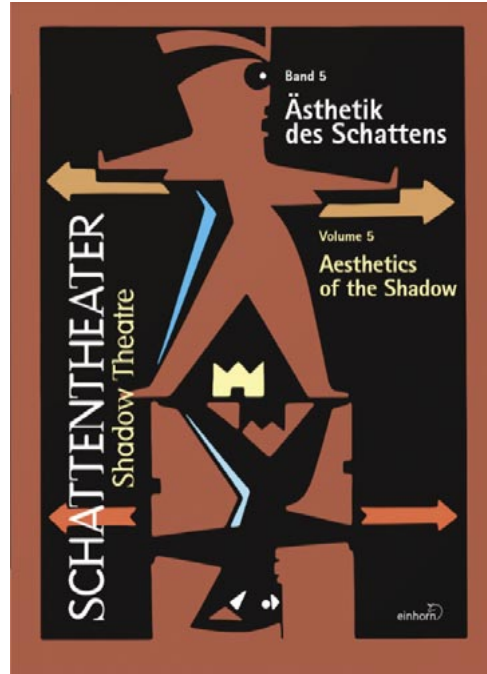
**Montecchi, Fabrizio (szerk.): *Schattentheater IV. – Jenseits der Leinwand*** [Árnyszínház IV. – A vászon túloldalán] Einhorn-Verlag, Schwäbisch Gmünd, 2015.

Fabrizio Montecchi a *Teatro Gioco Vita* nevű társulatával olyan nyomot hagyott a kortárs árnyszínház fejlődésében, amelyhez hasonlót senki más. Az árnyak nagymestere ezúttal „a vászon túloldalára” helyezi ezt az árnyjáték művészetébe mély reflektáltsággal bevezető művet, s egyszersmind lélegzetelállító képekkel illusztrálja azt. Montecchi a saját, mintegy négy évtizeden át tartó és számos legendás rendezéssel gazdagított alkotófolyamatára tekint vissza. A kétnyelvű (angol/német) kötet tehát alapvetően az ő művészettel kapcsolatos megfontolásaiba nyújt bepillantást. A nélkülözhetetlen bázist ehhez a saját kísérletezései során szerzett sokoldalú gyakorlati tapasztalatai adják. A *vászon túloldalán* alcímet viselő munka azonban messze túlmutat

a szó szoros értelmében vett ismertető- vagy kézikönyvek funkcióján: szerzője az esszé és önéletrajzi írás műfajai között egyensúlyozva, élvezetes formában meséli el egy nagyszerű kaland történetét.

**Reusch, Rainer: *Schattentheater / Shadow Theatre V. – Ästhetik des Schattens / Aesthetics of the shadow*** [Árnyszínház V. – Az árnyék esztétikája] Einhorn-Verlag, Schwäbisch Gmünd, 2023.

A világ egyetlen, kortárs árnyszínházzal foglalkozó könyvsorozatának ötödik, egyben utolsó kötete az árnyék esztétikájának megragadására tesz kísérletet. Az árnyékok ugyan mindennapi életünk részei, mégis gyakran teljesen észrevétlenek maradnak. Hiszen hajlamosak vagyunk csak magukat a tárgyakat látni, a padlón megjelenő sötétebb másolatukat pedig figyelmen kívül hagyni. Ahogy Robert Casati fogalmazott: „Az árnyékok ráadások az észlelés színpadán.” Az árnyékok sokoldalúak: szépek és csúnyák, kellemesek és kellemetlenek, kifejezőek és unalmasak, giccsesek és költőiek, humorosak és hitelesek. És éppen ez teszi őket nagyszerű művészeti értékkel bíró alapanyaggá az árnyékjátékosok szemében. Rainer Reusch szándéka ezzel a könyvvel, hogy kiterjessze azt a gondolati mezőt, amelyen az árnyékot értelmezzük, és felkeltse a közönség lelkesedését annak sokszínűsége iránt. Ennek érdekében a legkülönbözőbb aspektusokból vizsgálja tárgyát, beleértve a pszichológiát és a fizikát, az előadó- és képzőművészetet, a fényképezést



Az Árnyszínház V. Az árnyék esztétikája c. kötet borítója

és a filmet, az irodalmat, de még az építészetet is. (A közölt szöveg eredetije a Nemzetközi Árnyszínházi Centrum honlapján olvasható.)

Forrás: <https://www.schattentheater.de>

Fordította Goda Móni

## THE SHADOW THEATRE I-V. BOOK SERIES

Founded in 1988 at the initiative of Rainer Reusch, the International Centre for Shadow Theatre, in close cooperation with the World Puppeteers' Association, is the only institution in the world dedicated to researching, supporting and promoting the art of contemporary shadow theatre. It presents the International Festival of Shadow Theatre, which has been in operation since 1989, and is the oldest and only major professional event on the shadow theatre scene. This institution also maintains an archive of more than 1,200 shadow puppets made for professional use, and its museum's interactive spaces allow visitors not only to admire the art of shadow puppetry, but also to try their hand at becoming shadow puppeteers themselves. The results of the Centre's research have been published in five volumes in a series of books entitled *Shadow Theatre*.

ARCANUM DIGITÁLIS  
TUDOMÁNYTÁR



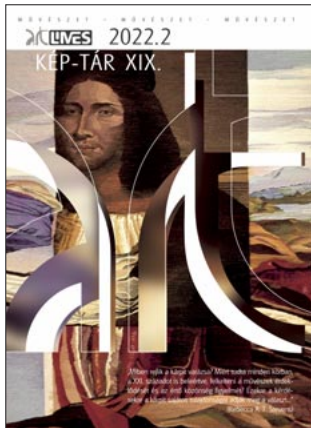
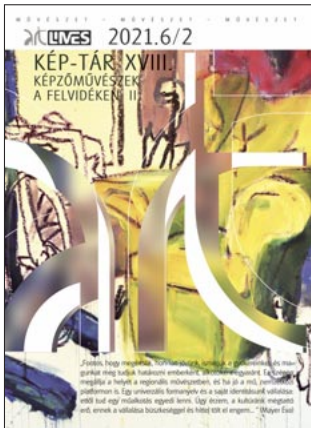
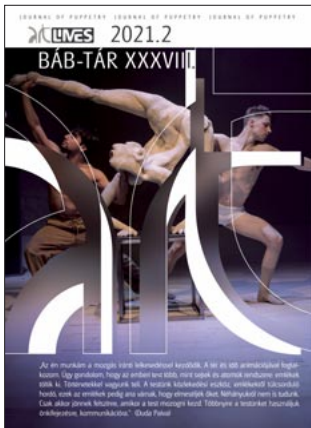
ART LIVES

# Art Lives 1992–2015



DVD

KERESHETŐ HASONMÁS







## MEGJELENT SZÁMAINK:

2003/1. szám – BÁBOK ÉS BÁBUK (elfogyott)	–
2003/2. szám – A PASZTELL (elfogyott)	495 Ft
2004/1-2. szám – DIKTATÚRA ÉS MŰVÉSZET I-II.	990 Ft
2004/3-4. szám – A GYERMEKKÖNYV-ILLUSZTRÁCIÓ I-II. (elfogyott)	990 Ft
2006/1. szám – BÁB-TÁR I. (elfogyott)	–
2006/2-3. szám – BÁB-TÁR II-III.	990 Ft
2006/4 – 2007/1. szám – Magyar illusztráció Bolognában (elfogyott)	850 Ft
2007/2. szám – BÁB-TÁR IV.	650 Ft
2007/3. szám – Kihelyezett tagozat	850 Ft
2007/4. szám – BÁB-TÁR V.	850 Ft
2008/1. szám – A gyermekkönyv-illusztráció IV.	850 Ft
2008/2. szám – Képzőművészek Esztergomban a 20. században	850 Ft
2008/3. szám – BÁB-TÁR VI.	850 Ft
2008/4. szám – ÜVEGSZOBRASZAT	850 Ft
2008/5. szám – BÁB-TÁR VII.	850 Ft
2009/1. szám – Gyermekkönyv-illusztráció V.	850 Ft
2009/2. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VI.	850 Ft
2009/3. szám – Wehner-Vernissage	850 Ft
2009/4. szám – BÁB-TÁR VIII.	850 Ft
2009/5. szám – Fémszobrászok Tatabányán	850 Ft
2009/6. szám – BÁB-TÁR IX.	850 Ft
2010/1. szám – BÁB-TÁR X.	850 Ft
2010/2. szám – BÁB-TÁR XI.	850 Ft
2010/3. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VII.	850 Ft
2010/4. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VIII.	850 Ft
2011/1. szám – BÁB-TÁR XII.	850 Ft
2011/2. szám – Képzőművészek Tatabányán a 20. században	850 Ft
2011/3. szám – Gyermekkönyv-illusztráció IX. A képiró: Kass János, 1. rész	850 Ft
2011/4. szám – Gyermekkönyv-illusztráció X.	850 Ft
2012/1. szám – BÁB-TÁR XIII.	850 Ft
2012/2. szám – IPARMŰVESSÉG I.	1.000 Ft
2012/3. szám – A KÉPÍRÓ, KASS JÁNOS	1.000 Ft
2012/4. szám – BÁB-TÁR XIV.	1.000 Ft
2013/1. szám – IPARMŰVESSÉG II.	1.000 Ft
2013/2. szám – IPARMŰVESSÉG III.	1.000 Ft
2013/3. szám – BÁB-TÁR XV.	1.000 Ft
2013/4. szám – BÁB-TÁR XVI.	1.000 Ft
2013/5. szám – Képzőművészek Dorogon I.	1.000 Ft
2014/1. szám – Képzőművészek Dorogon napjainkban	1.000 Ft
2014/2. szám – BÁB-TÁR XVII.	1.000 Ft
2014/3. szám – KÉP-TÁR I.	1.000 Ft

2014/4. szám – KÉP-TÁR II.	1.000 Ft
2015/1. szám – BÁB-TÁR XVIII.	1.000 Ft
2015/2. szám – BÁB-TÁR XIX.	1.000 Ft
2015/3. szám – A képiro: Kass János, 3. rész	1.000 Ft
2015/4. szám – Képzőművészek Tata városában I. kötet	1.000 Ft
2015/4. szám – Képzőművészek Tata városában II. kötet	1.000 Ft
2015/5. szám – BÁB-TÁR XX.	1.000 Ft
2016/1. szám – KÉP-TÁR III.	1.000 Ft
2016/2. szám – BÁB-TÁR XXI.	1.000 Ft
2016/3. szám – BÁB-TÁR XXII.	1.000 Ft
2016/4. szám – KÉP-TÁR IV.	1.000 Ft
2016/5. szám – BÁB-TÁR XXIII.	1.000 Ft
2016/6. szám – BÁB-TÁR XXIV.	1.000 Ft
2017/1. szám – BÁB-TÁR XXV.	1.000 Ft
2017/2. szám – BÁB-TÁR XXVI.	1.000 Ft
2017/3. szám – BÁB-TÁR XXVII.	1.000 Ft
2017/4. szám – KÉP-TÁR V. – I. rész	1.000 Ft
2017/5. szám – KÉP-TÁR V. – II. rész	1.000 Ft
2017/6. szám – BÁB-TÁR XXVIII.	1.000 Ft
2018/1. szám – BÁB-TÁR XXIX.	1.000 Ft
2018/2. szám – KÉP-TÁR VI. Képzőművészek Esztergomban I.	1.000 Ft
2018/3. szám – KÉP-TÁR VII. Képzőművészek Esztergomban II/1.	1.000 Ft
2018/4. szám – KÉP-TÁR VIII. Képzőművészek a Vajdaságban	1.000 Ft
2018/5. szám – BÁB-TÁR XXX.	1.000 Ft
2018/6. szám – KÉP-TÁR IX.	1.000 Ft
2019/1. szám – BÁB-TÁR XXXI.	1.000 Ft
2019/2. szám – KÉP-TÁR X. Képzőművészek Esztergomban II/2.	1.500 Ft
2019/3. szám – BÁB-TÁR XXXII. – Budapest Bábszínház '70	1.000 Ft
2019/4. szám – BÁB-TÁR XXXIII.	1.000 Ft
2019/5. szám – BÁB-TÁR XXXIV.	1.000 Ft
2020/1. szám – BÁB-TÁR XXXV.	1.000 Ft
2020/2. szám – KÉP-TÁR XII.	1.000 Ft
2020/3. szám – BÁB-TÁR XXXVI.	1.000 Ft
2020/4. szám – BÁB-TÁR XXXVII.	1.000 Ft
2020/5. szám – KÉP-TÁR XIII.	1.000 Ft
2020/6. szám – KÉP-TÁR XIV.	1.000 Ft
2021/1. szám – KÉP-TÁR XV.	1.000 Ft
2021/2. szám – BÁB-TÁR XXXVIII.	1.000 Ft
2021/3. szám – BÁB-TÁR XXXIX.	1.000 Ft
2021/4. szám – KÉP-TÁR XVI.	1.000 Ft
2021/5. szám – BÁB-TÁR XL.	1.000 Ft
2021/6. szám – KÉP-TÁR XVII.	1.000 Ft
2022/1. szám – BÁB-TÁR XLI.	1.000 Ft
2022/2. szám – KÉP-TÁR XIX.	1.000 Ft
2022/3. szám – BÁB-TÁR XLII. I. RÉSZ	1.000 Ft

<b>2022/4. szám – KÉP-TÁR XX. Emlékjelek, műalkotások</b>	<b>2.500 Ft</b>
<b>2023/1. szám – BÁB-TÁR XLIV. II. RÉSZ</b>	<b>1.000 Ft</b>
<b>2023/2. szám – KÉP-TÁR XX.</b>	<b>1.000 Ft</b>
<b>2023/3. szám – KÉP-TÁR XXI.</b>	<b>1.000 Ft</b>
<b>2023/4. szám – BÁB-TÁR XLV.</b>	<b>1.000 Ft</b>
<b>2023/5. szám – BÁB-TÁR XLVI.</b>	<b>1.000 Ft</b>
<b>2023/6. szám – KÉP-TÁR XXIII.</b>	<b>1.000 Ft</b>
<b>2024/1. szám – BÁB-TÁR XLVII.</b>	<b>1.000 Ft</b>
<b>2024/2. szám – KÉP-TÁR XXIV.</b>	<b>1.000 Ft</b>
<b>2024/3. szám – KÉP-TÁR XXV.</b>	<b>1.000 Ft</b>
<b>2024/4. szám – KÉP-TÁR XXVI.</b>	<b>1.000 Ft</b>
<b>2024/5. szám – BÁB-TÁR XLVIII.</b>	<b>1.000 Ft</b>
<b>2024/6. szám – BÁB-TÁR XLIX.</b>	<b>1.000 Ft</b>

### **MEGJELENT ILLUSZTRÁCIÓS SZÁMAINK:**

2004/3.4. szám – A gyermekkönyv-illusztráció I-II. (elfogyott)	---
2006/4 – 2007/1. szám – Magyar illusztráció Bolognában – III. (elfogyott)	---
2008/1. szám – A gyermekkönyv-illusztráció IV.	850 Ft
2009/1. szám – Gyermekkönyv-illusztráció V.	850 Ft
2009/2. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VI.	850 Ft
2010/3. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VII.	850 Ft
2010/4. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VIII.	850 Ft
2011/3. szám – Gyermekkönyv-illusztráció IX. – A képíró: Kass János 1.	850 Ft
2011/4. szám – Gyermekkönyv-illusztráció X.	850 Ft
2018/6. szám – Kép-Tár IX.	1.000 Ft
2019/6. szám – Kép-Tár XI.	1.000 Ft
2020/2. szám – Kép-Tár XII.	1.000 Ft
2021/4. szám – Kép-Tár XVI.	1.000 Ft
2023/6. szám – Kép-Tár XXIII.	1.000 Ft

### **KÖZLEMÉNYEK:**

- Számaink megrendelhetők a szerkesztő vagy a szerkesztőség e-mailjén: viragjeno46@gmail.com; info@artlimes.hu; valamint megvásárolhatók az Írók Boltjában.
- A LIMES című egykori történelmi-tudományos szemle egyes számai az MNL Komárom-Esztergom Megyei Levéltártól rendelhetők meg.

**Folyóirataink megvásárolhatók:**

– Budapesten: Írók Boltja (Andrássy út 45.)

**Megrendelhető:** Könyvtárellátó Kht., 1143 Budapest, Ilka u. 31.

Kernstok Alapítvány/Art Limes Szerkesztősége, 2800 Tatabánya, Kós Károly u. 3. fsz. 3.

E-mail: viragjeno46@gmail.com

**Honlapjaink:** [www.artlimes.hu](http://www.artlimes.hu); [www.limesfolyoirat.hu](http://www.limesfolyoirat.hu)